

**RUS DİLİNDE ‘B (İÇİNDE)’ İLE ‘HA (ÜSTÜNDE)’
EDATLARININ KULLANIM ALANLARINA GÖRE
GRUPLANDIRILMALARI
(TÜRK ÖĞRENCİSİNİN BAKIŞ AÇISIYLA)**

Emine SAĞLAM

Yüksek Lisans Tezi

Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doç. Dr. Bahar DEMİR

2017

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Emine SAĞLAM

RUS DİLİNDE ‘B (İÇİNDE)’ İLE ‘HA (ÜSTÜNDE)’ EDATLARININ
KULLANIM ALANLARINA GÖRE GRUPLANDIRILMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Bahar DEMİR

ERZURUM-2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

14/07/2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Rus Dilinde 'в (içinde)' ile 'на (üstünde)' edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırılmaları (Türk öğrencisinin bakış açısıyla)" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ✓ Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

14/07/2017

EMİNE SAĞLAM

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Bahar DEMİR danışmanlığında, Emine SAĞLAM tarafından hazırlanan bu çalışma 14 / 07 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Bahar DEMİR

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd.Doç. Dr. Shalala RAMAZANOVA

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 14 / 07 / 2017

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSÇA DİL BİLGİSİNDE EDATLAR VE RUSÇADA EDATLARIN LEKSİK ANLAMLARI (ПРЕДЛОГИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ И ЛЕКСИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПРЕДЛОГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ)

1.1. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE EDATLAR	3
1.1.1. Türevi olmayan edatlar:.....	4
1.1.2. Türevi olan (ilk şekliyle olmayan) edatlar:	5
1.1.2.1. Zarfsı Edatlar	8
1.1.2.1.1. Basit Zarfsı Edatlar	9
1.1.2.1.2. Birleşik Zarfsı Edatlar.....	10
1.1.2.1.3. Eş anlamlı olmayan zarfsı edatlar	11
1.1.2.2. İsimsi edatlar (<i>отыменные предлоги</i>)	12
1.1.2.2.1. Birleşik İsimsi Edatlar (İki birincil edatlı).....	14
1.1.2.2.2. Basit İsimsi Edatlar	17
1.1.2.3. Eylemsi Edatlar (<i>отглагольные предлоги</i>):.....	17
1.1.2.3.1. Basit Eylemsi Edatlar.....	17
1.1.2.3.2. Birleşik eylemsi edatlar (<i>составные отглагольные предлоги</i>)	18
1.2. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE KULLANILAN TEMEL EDATLARIN LEKSİK ANLAMLARI	26
1.3. TÜRKÇE DİL BİLGİSİNDE EDATLAR	33

İKİNCİ BÖLÜM
RUSÇA VE TÜRKÇE DİL BİLGİSİNDE İSMİN HALLERİ
(ПАДЕЖИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ И ПАДЕЖИ ИМЁН В ТУРЕЦКОМ
ЯЗЫКЕ)

2.1. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE İSMİN HÂLLERİ (ПАДЕЖ) NE DEMEKTİR?	37
2.2. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE İSMİN HALLERİ VE KULLANIMLARI.....	38
2.2.1. Rusçada İsmİN Halleri'nin Anlamları.....	38
2.2.1.1. Nesnel anlam	40
2.2.1.2.1. Tamlayan Durum	40
2.2.1.2.2. Yönelme Durumu.....	41
2.2.1.2.3. Belirtme Durumu	41
2.2.1.2.4. Vasıta durumu	41
2.2.1.2.5. Edatlı Durum.....	41
2.2.1.2. Öznel Anlam.....	41
2.2.1.2.1. Yalın Durum	42
2.2.1.2.2. Tamlayan Durum	42
2.2.1.2.3. Yönelme Durumu.....	42
2.2.1.2.4. Belirtme Durumu	42
2.2.1.2.5. Vasıta Durumu	42
2.2.1.3. Niteleyici anlam.....	43
2.2.1.3.1. Yalın Durum	43
2.2.1.3.2. Yönelme Durumu.....	43
2.2.1.3.3. Vasıta Durumu	44
2.2.1.3.4. Edatlı Durum.....	44
2.2.2. İsmİN hallerinin tümleyici anlamı.....	45
2.2.2.1. Yalın Durum	45
2.2.2.2. Tamlayan Durum	45
2.2.2.3. Yönelme Durumu	45
2.2.2.4. Vasıta Durumu.....	45
2.3. RUSÇADA İSMİN HALLERİ.....	48
2.3.1. Yalın hal (именительный падеж).....	48

2.3.2. İsmiñ –da –de Hali (Предложный Падеж) (О ком? О чём? В ком? В чём? При чём? При ком? На чём? На ком? Где?).....	49
2.3.3. Tamlayan durum (Родительный Падеж)	49
2.3.4. Yönelme durumu (дательный падеж).....	52
2.3.5. Belirtme durumu (винительный падеж)	53
2.3.6. Vasita durumu (Творительный падеж)	53
2.3. RUSÇA DİL BİLGİNDE İSMİN HALLERİNİN EDATLI	
KULLANIMLARI	56
2.3.1. İsmiñ –de (da) Halindeki Edatların Kullanım Alanları	56
2.3.2. İsmiñ Belirtme Halinin Edatlı Kullanımı	61
2.3.3. İsmiñ –in (Tamlayan) Halinin Edatlı Kullanımı	64
2.3.4. İsmiñ Yönelme Halinin Edatlı Kullanımı	66
2.3.5. İsmiñ Vasita Halinin Edatlı Kullanımı	69
2.4. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE EDATLARLA KULLANILAN ÖN EKLİ	
HAREKET FİİLLERİ.....	71
2.4.1. Yönelim Bildiren Ön Ekler Ve İlgili Edatlar	71
2.5. TÜRKÇE DİL BİLGİSİNDE İSMİN HALLERİ	74
2.5.1. Yalın Durum (Osm, hâl-i mücerred, Alm. Nominativ, Fr. nominatif, İng. nominative, Rus. imenitelnyy)	74
2.5.1.1. Yalın Durumun Kurduğu Yapılar ve İşlevleri	76
2.5.2. Yönelme Durumu (Osm. Mef'ûlün ileyh, Alm. Dativ, Fr. datif, İng. dative, Rus. Datelno napravitelnyy padej)	76
2.5.2.1. Yönelme Durum Ekinin İşlevleri.....	77
2.5.3. Belirtme Durumu (Osm. mef'ûlün bih; Alm. Akkusativ; Fr. accusatif; İng. accusative; Rus. vinitelnyy padej).....	79
2.5.3.1. Belirtme Durum Ekinin İşlevleri	80
2.5.4. Bulunma Hali (Osm. mef'ûlün fih; Alm. Lokativ, lokalis; Fr. locatif; İng. locative; Rus. mestnyy padej)	81
2.5.4.1. Bulunma Durumunun İşlevleri	81
2.5.5. Ayrılma Durumu (Osm. mef'ûlün anh; Alm. Ablativ; Fr. ablatif; İng. ablative; Rus. ishodnyy padej)	82
2.5.5.1. Ayrılma Durum Ekinin İşlevleri.....	82

2.5.6. İlgi (Tamlayan) Durumu (Osm. izâfet; Alm. Genitiv; Fr. génitif; İng. genitive; Rus. roditelnyıy padej)	82
2.5.6.1. İlgi Durum Ekinin İşlevleri.....	83
2.5.7. Vasıta Durumu (Osm. mef' ulün ma'a; Alm. Kasus Instrumentalis; Fr. cas instrumental; İng. instrumental case; Rus. padej tvoritelnyıy).....	87
2.5.7.1. Vasıta Durum Ekinin İşlevleri	87
2.5.8. Eşitlik Durumu (Osm. müsavat hâli; Alm. Kasus Äquativus; Fr. équatif; İng. equative case; Rus. affiks ravenstva)	88
2.5.8.1. Eşitlik Durum Ekinin İşlevleri.....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSÇA DİLBİLGİSİNDE 'B (İÇİNDE / İÇİNE)' İLE 'HA (ÜSTÜNDE/ ÜSTÜNE)' EDATLARININ KULLANIM ALANLARINA GÖRE GRUPLANDIRILMALARI

3.1. 'B (İÇİNDE / İÇİNE)' İLE 'HA (ÜSTÜNDE / ÜSTÜNE)' EDATLARINA GENEL BAKIŞ	89
3.1.1. İsmiñ –de Haline Göre (Предложный падеж) 'в (içinde)' ve 'на (üstünde)' Edatları.....	89
3.1.2. B (BO) Edatının Kullanıldığı Durumlar.....	89
3.1.3. Ha Edatının Kullanıldığı Yerler	92
3.2. 'B' VE 'HA' EDATLARININ KULLANILIMLARI	94
3.3. B (BO) EDATININ KULLANIMI.....	94
3.4. HA EDATININ KULLANIMI.....	96
3.5. RUSÇA VE TÜRKÇE DİL BİLGİLERİNDE İSMİN –DE HALİ'NİN BENZERLİK VE FARKLILIKLARININ KISACA ANLATIMI.....	100
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA	104
ÖZGEÇMİŞ.....	106

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****RUS DİLİNDE ‘B (İÇİNDE)’ İLE ‘HA (ÜSTÜNDE)’ EDATLARININ
KULLANIM ALANLARINA GÖRE GRUPLANDIRILMASI
(TÜRK ÖĞRENCİSİNİN BAKIŞ AÇISIYLA)****Emine SAĞLAM****Danışman: Doç. Dr. Bahar DEMİR****2017, 106 sayfa****Jüri: Doç. Dr. Bahar DEMİR (Danışman)
Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA
Doç. Dr. Lidia VYRYPAEVA**

Çalışmamızın konusu, Rus dilinde ‘b (içinde)’ ile ‘ha (üstünde)’ edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırılmasıdır. Çalışmamızın amacı, Rus dilinde ismin bulunma ve belirtme hallerine göre ‘b (içinde / içine –e / -a)’ ile ‘ha (üstünde / üzerine –e / -a)’ edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırmak ve bu edatların kullanım şekillerini, genel özelliklerini ele alarak, onları örnekleriyle birlikte açıklamak ve bu konu üzerinde çalışan öğrencilere yardımcı olabilecek bir kaynak ortaya koymaktır.

İlk olarak çalışmamızda edat kavramı Türkçe ve Rusça dil bilgisi kuralları kapsamında incelenmiş, her iki dildeki benzerlikler veya farklılıklar ortaya konulmuştur. Türkçe ve Rusçadaki ismin halleri kıyaslamalı olarak ele alınmıştır. Daha sonrasında çalışmamızın esas konusunu oluşturan, Rusçada ‘b (içinde)’ ile ‘ha (üstünde)’ edatları kullanım alanlarına göre gruplandırılarak, biçimsel olarak Türkçeden farklı, fakat anlamsal olarak neredeyse Türkçedeki yapılarla yakın olan ‘b (içinde)’ ile ‘ha (üstünde)’ edatları geniş ölçüde açıklanmıştır. Bu edatların Türkçedeki karşılıkları ve dil bilgisel nitelikleri açıklayıcı örneklerle birlikte verilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda Türkçe ve Rusça kaynaklar kapsamlı bir şekilde araştırılmış ve incelenmiştir. Yerli ve yabancı dilbilimi kitapları, ansiklopediler, sözlükler, vb. kaynaklardan faydalanılmıştır.

Sonuç olarak, çalışmamız Rusça ve Türkçede biçimsel olarak farklı, fakat anlamsal olarak hemen hemen aynı olan ‘b (içinde)’ ile ‘ha (üstünde)’ edatları üzerine önemli bir kaynak teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Rusça, Türkçe, Edat, İsmi Bulunma (–de/-da) Hali, İsmi Belirtme Hali.

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE GROUPING OF ‘B (IN)’ AND ‘HA (ON)’ ACCORDING TO THEIR
USAGE AREAS OF PREPOSITIONS IN RUSSIAN LANGUAGE
(IN THE VIEW OF TURKISH STUDENTS)****EMİNE SAGLAM****Advisor: Assoc. Prof. Bahar DEMİR****2017, Page: 106****Juries: Assoc. Doç. Dr. Bahar DEMİR
Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA
Doç. Dr. Lidiia VYRYPAEVA**

The subject of our thesis constitute contemporary the grouping of ‘в (in)’ and ‘на (on)’ according to their usage areas of prepositions in Russian language. The purpose of our thesis, to handle with usage patterns, with general properties and with the examples ‘the subject ‘the grouping of prepositions ‘в (in)’ and ‘на (on)’ according to their in Russian language’ which is one of the most experienced Russian grammar structure problem for Turkish students learning Russian as a foreign language and put forward a resource that can help students.

Firstly, in our thesis the concept of Turkish and Russian preposition grammar rules have been examined, the similarities and differences in both languages have been revealed. Then, have been mentioned prepositions ‘в (in)’ and ‘на (on), that constitute main subject of our thesis, which is regarded as the most comprehensive case between the Russian cases of the noun, but formally and semantically do not exactly match with the Turkish grammar.

Explaining of prepositions ‘in’ and ‘on’ in Turkish which is used in this case of noun and grammatical attributes have been tried to give with illustrative examples. In this case, Turkish and Russian sources have been checked and analyzed comprehensively. We have benefited from the sources, as domestic and foreign linguistic books, encyclopedias, dictionaries, etc. As a result, our thesis will be an important source for Turkish and Russian languages.

Key Words: Russian, Turkish, Preposition, Locatioan case, Accusative case.

KISALTMALAR DİZİNİ

v. b.	: Ve benzeri
ZK	: Zeynep KORKMAZ
B.П	: Винительный Падеж (İsmin – i Hali)
Д.П	: Дательный Падеж (İsmin –e Hali)
И.П	: Именительный Падеж (İsmin Yalın Hali)
П.П	: Предложный Падеж (İsmin –da –de Hali)
Р.П	: Родительный Падеж (İsmin –in hali)
Т.П	: Творительный Падеж (İsmin –ile Hali)

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Basit Zarfsı Edatların Türkçe Karşılıkları.....	9
Tablo 1.2. Birleşik İsimsi Edatlar.....	15
Tablo 1.3. İki edatla kurulan birleşik isimsi edatlar:	16
Tablo 1.4. Rusça dil bilgisinde kullanılan temel edatların leksik anlamları:	26
Tablo 2.1. İsmi Belirtme Halinin Kullanılabildiği Geçişli Fiiller	64
Tablo 2.2. İsmi –in Hali İle Kullanılan Fiiller.....	66
Tablo 2.3. İsmi Vasıta Hali İle Kullanılan Fiiller.....	71
Tablo 2.4. Sıfatların dişi ve orta cinslerle teklik ve çokluk kullanımı:	86

ÖNSÖZ

Çalışmamızın konusu, Rus dilinde ‘в (içinde)’ ile ‘на (üstünde)’ edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırılmasıdır. Edatlar ve ismin halleri; Rusça öğrenilirken en çok zorlanılan dil bilgisi yapılarından. Türk öğrencilerine göre yaşanan bu sorun, Rusça ve Türkçe dil bilgisinin birtakım farklılıklar içermesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü her iki dilin kendine özgü biçimsel, yapısal ve anlamsal özellikleri bulunmaktadır. Bu anlamda çalışmamızda öncelikli olarak her iki dildeki edat kavramı ve ismin hâl eklerine değinerek, benzer veya farklı yönleri ifade edilmiştir.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde genel hatlarıyla edat kavramının tanımına ve cümlelerin yardımcı ögesi olarak edatın önemine değinilmiştir. Daha sonra çalışmamızın birinci bölümde, Rusça ve Türkçe dil bilgisinde edat kavramına, biçimsel ve anlamsal olarak her iki dildeki edat çeşitlerine, kıyaslamalı olarak yer verilmiştir. İkinci bölümde, Rusça ve Türkçe dil bilgisinde ismin hallerine tamamen açıklayıcı bir yöntemle yine kıyaslamalı bir şekilde değinilmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, tezimizin konusunu oluşturan Rusçada ‘в (içinde)’ ile ‘на (üstünde)’ edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırılmaları, nesnel ve öznel anlamları, ayrıca bu edatların açıklayıcı örneklerine yer verilmiştir.

Çalışmamızda öncelikli olarak Rusça ve Türkçe kaynaklar araştırılmış, temin edilmiş ve incelenmiştir. Çalışmamızın üç bölümünde de biraz daha kapsamlı bir şekilde ele alınan Rusçada edat ve ismin halleri, Türkçede kıyaslamalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu aşamada Türkçe ve Rusça yapıların içerdiği kurallar ve özellikler detaylı bir şekilde tablolar ve örneklerle birlikte sunulmuştur. Ayrıca ismin halleriyle birlikte kullanılan ekler, her iki dilde çekim biçimleriyle birlikte detaylı olarak ifade edilmiştir.

Çalışmamızın amacı, Rusçada ‘в (içinde)’ ile ‘на (üstünde)’ edatlarının içerdiği dil bilimsel farklılıkları, nesnel ve öznel anlamları, cümle içerisindeki kullanım şekilleri ve yapıları, anlamlarına göre kullanılabilecek hareket fiillerine göre kullanım alanları gruplandırılmıştır.

Çalışmamızın güncelliği, araştırma konusu olarak seçilen Rusçada ‘в (içinde)’ ile ‘на (üstünde)’ edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırılmaları’ konusunun hem teorik hem de örneklendirme sistemiyle aktarılmış olmasıdır.

Çalışmamızın bilimsel yeniliği, cümlelerin en önemli yapı taşları olarak nitelendirilen edatlar konusu, Rusça ve Türkçe dil bilgisinin temel dil bilgisel yapılarını oluşturan ismin halleri ile birlikte, her iki dilin dil bilgisel kuralları göz önünde bulundurularak, araştırmacı ve detaylı bir şekilde ele alınarak sunulmasıdır.

Çalışmamızın konusu, açıklama yöntemi ve anlatma tekniği olarak alanında önemli bir çalışma olup, Rusça edatlar arasından ‘в (içinde)’ ile ‘на (üstünde)’ edatları konusuna kaynak teşkil edecektir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, üç yıl boyunca engin bilgileri ve tecrübeleriyle bana her anlamda katkıda bulunan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Bahar DEMİR’e, çalışmalarım boyunca bigi ve tecrübesiyle her konuda manevi yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli hocam Arş. Grv. Dr. Hadi BAK’a, değerli bütün bölüm hocalarıma, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve maddi – manevi her daim beni destekleyen ve yanımda olan sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ERZURUM – 2017

Emine SAĞLAM

GİRİŞ

Edat (Предлог), tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türüdür. Türkçede ilgeç olarak da bilinen edatlar aynı zamanda da kendi başına sözcük ve dil bilimsel olarak anlamı olmayan, diğer sözcüklerle birlikte cümle içerisinde anlam kazanan, cümlelerin yardımcı öğeleridir.

Edatlar, nesnelerin durum, hal ve nitelikleri arasındaki yer, zaman, sebep ve amaç ilişkilerini ifade eden öğelerdir. Edatlar, bir taraftan -yalın hali dışında- ismin halleriyle, sıfatların, zamirlerin, isim ve sayı sıfatlarının; diğer taraftan da fiillerin, isimlerin, zamirlerin, sıfatların, nadiren ise zarfların söz dizimsel ilişkilerini belirtir.

Edat, kişi veya nesnenin herhangi bir isim hali dışında görünmemektedir ve herhangi bir şahıs veya nesnenin isim hali biçiminden bağımsız olarak meydana gelmez. Edatlar, yalın hali dışındaki nesnenin birleşik ön eki olarak nitelendirilebilirler. Edatlar dolaylı nesnenin eklemeli örnekleri olarak ele alınabilirler. Fakat Rusçada edatların büyük çoğunluğu daha tümüyle sözcüksel özelliğini kaybetmemiştir. Bununla birlikte tam olarak basit isim hal örnekleriyle, durum ilişkilerini doğrudan doğruya ifade etmemektedir. Dolaylı isim halleriyle karşılaştırıldığında, edatlar bahsedilen ilişkiyi çok daha nitelikli ve farklı olarak ifade edebilmektedirler.

İsim, sayı ve zamirlerin cümle içerisindeki ilişkilerini ifade eden edatlar, kelime gruplarında kelimelerin birbirleri ile bağlanmalarına yardımcı oldukları gibi cümle içerisinde sözcüklerin söylenilmesi istenilen özgün anlamlarını açık bir şekilde belirlerler.

Türkçede genellikle bağlaçlar ile karıştırılabilen edatlar; bağlaçların aksine, cümledeki unsurları birbirine bağlamaz, onlarla anlam ilişkisi kurarlar. Fakat Rusçada edatların bağlaçlar ile karıştırılması söz konusu değildir.

Edatların Rusça dilbilgisi kitaplarında daha kapsamlı olarak verilen tanımlarına baktığımızda; V. V. Vinogradov'un¹ “Russkiy yazık” (Rus Dili) adlı kitabında yapmış olduğu tanıma göre: “Edat, nesneler arasındaki veya nesnelerin durum, hal ve nitelikleri arasındaki yer, zaman, sebep, amaç, aitlik, sınırlılık ve diğer birtakım ilişkileri ifade eden, cümlelerin yardımcı öğesidir”.²

¹V. V. Vinogradov (1894-1969) Rus Edebiyat eleştirmeni, dilbilimci, Rus filoloji uzmanı

²V. V. Vinogradov, *Russkiy Yazık, Grammaticheskoe Uchenie o Slove*, Gosudarstvennoe Uchebnoe Pedagogicheskoe İzdatelstva Prosvesheniya RSFSR, Moskova 1947, 677.

En önemli Rusça sözlüklerden birisi olan Ojegov'a³ göre ise: "Edat, cümlenin içerisinde dil bilgisel olarak birbirine bağlı olan, kelimeler arasındaki ilişkiyi ifade eden sözcük ya da cümlenin değişmez ögesidir."⁴

Bir başka tanıma göre ise edat; "Sözcük öbeklerindeki ismin halleriyle birlikte öbeklerin anlamlarını kesinleştiren, onları tamamlayan ve çeşitlendiren, cümlenin yardımcı ögesidir".⁵

Türkçede ise edat terimi, bugünkü Türk dilciliğinde, çekimlik bağlı birimlerin eklenmemiş olanları için kullanılmaktadır. Osmanlı dilcilik geleneğinde de edat terimi, bütün yapım ekleri, çekim ekleri ile bugün edat olarak bildiğimiz, çekim, bağlama ve ünlem edatları gibi eklenmemiş bağlı birimler için kullanılır ve 'tek başına anlamı ve kullanımı olmayan, ancak söz kök ve gövdelerinden sonra gelerek, yeni sözler türeten veya bu sözlerin bir araya gelişini sağlayan dil birimi' diye tanımlanırdı. Edatlar, bağlı bilgilerin ve ilişkilerin adlarıdır. Bu özellikleriyle, sözlük birimleri arasında apayrı bir yere sahiptirler. Dillerin tamamen saymaca olan ses birimleri, anlam değiştirici olmalarına karşılık, anlam taşıyıcı değildirler.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak edatlar, kelimeyi sözcük öbeğinde birleştirmeye, ifadenin anlamını netleştirmeye yardımcı olabilen öbeklerdir diyebiliriz. Aynı zamanda edatlar durum anlamı taşımaktadırlar. Örneğin;

- ✓ Говорить о поездке (gezi hakkında konuşmak- bu ifadede kullanılan 'о' edatı, ismin – de halinde kullanılarak düşünce belirten öbek türüdür.)
 - ✓ В музее (müzede – bu ifadede 'в' edatı, isminde –de halinde kullanılarak yer belirtmektedir.)
 - ✓ Писать к другу (erkek arkadaşına yazmak- ifadesinde 'к' edatı, ismin –e halinde kullanılarak yönelme durumunu belirtmektedir.)
- Türkçe'de edatlar örneklerine bakarsak;
- ✓ Hayatı boyunca yalnız ailesi için çabaladı. (Cümlesinde 'yalnız' edatı, sadece anlamını kazandırmaktadır.)
 - ✓ Müzik ile ruhunu dinlendiriyordu. (Cümlesinde 'ile' edatı, araç belirtmektedir.)

Verilen bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, edatlar cümle içerisinde anlam kazanan ve sözcükler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran sözcüklerdir.

³S. İ. Ojegov (1900-1964) Rus dilbilimci, leksikograf (sözlük bilimci)

⁴S.İ. Ojegov, *Slovar Ruskogo Yazıka*, Russkiy Yazık, Moskova 1985, 501.

⁵Shalala Ramazanova, Yelena Çıalaşvili- Gordeyeva, *Rus Dili Morfoloji*, Erzurum 2015, 187.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSÇA DİL BİLGİSİNDE EDATLAR VE RUSÇADA EDATLARIN LEKSİK ANLAMLARI (ПРЕДЛОГИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ И ЛЕКСИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПРЕДЛОГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ)

1.1. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE EDATLAR

Edatlar, kendisinden sonra gelen isimleri (edat + isim hali), ismin hallerinin kurallarına göre yapılarını değiştirerek cümleye anlam yükleyen kelimelerdir. Dil bilgisinin yardımcı öğelerinden biri olan edatlar, kendi başına somut anlamları olmayan, aynı zamanda cümlelerin öğelerinden biri olmayan ve sadece cümledeki özgün görevini yerine getiren sözcüklerdir.

Rusçada dil bilgisi kuralları dikkate alınarak kullanılan edatlar, dilin doğru olabilmesi için zorunlu şartlara sahiptirler. Örneğin; ‘*пришѐл в школу – из школы (не со школы)*’ (Okula geldi – okuldan geldi. (ama *с edatı* kullanılmaz)); ‘*приехал с Кавказа – на Кавказ (но не из Кавказа)*’ (Kafkasya’dan geldi – Kafkasya’ya geldi. (ama *из* kullanılmaz)); ‘*нельзя сказать - благодаря опозданию – только из-за опоздания*’ (durum belirtirken ‘gecikme sayesinde’ değil ‘gecikme yüzünden’ şeklinde sadece söylenilebilir).

Rusçada direk olarak kullanılan edatlar yirmi dört çeşittir: по (-da, üzerinde, üzerine, -şer), для (için), до (-e kadar), за (arkasında, arkasına, peşinde, sırasında), из (bir yerden, bir şeyden), к (-e doğru), под (atında), над (üstünde), о (hakkında), от (bir yerden, birisinden), при (döneminde), про (hakkında), ради (için, uğruna, hatırına), с (ile), у (bir şeyin yanında/ önünde, birisinin yanında), в (içinde, içine), на (üstünde, üzerine), около (bir şeyin yanında/ civarında/ yakınında), напротив (bir şeyin/ birisinin karşısında/ karşısına), без (bir kimse ya da bir şey olmadan), через (bir yer ya da bir şey üzerinden, sonra), перед (önünde, önüne), после (-den sonra), сквозь (içinden). Ayrıca söz öbekleriyle oluşmayan sade edatlar; по (-da, üzerinde, üzerine, -şer), из (bir yerden, bir şeyden), к (-e doğru), под (atında), над (üstünde), о (hakkında), от (bir yerden, birisinden), про (hakkında), с (ile), у (bir şeyin yanında/ önünde, birisinin yanında), в (içinde, içine), на (üstünde, üzerine), без (bir kimse ya da bir şey olmadan), через (bir yer ya da bir şey üzerinden, sonra).

İki edatın birleşiminden meydana gelen edatlara bileşik edat (сложные предлоги) denir. Bunlar; ‘ardından, arkasından’ anlamlarını veren ‘из-за’ ile ‘altından’ anlamını veren ‘из-под’ edatlarıdır.

V. V. Vinogradov’a göre edatlar ve anlamları, çok sayıda yerli ve yabancı dilbilimcilerin farklı yönde üzerine çalıştıkları nesnel bir konudur. Edatların birkaç yaklaşımlarla ayrılan birçok sınıflandırmaları vardır:

1. Edatların Kullanımı
2. Edatların İşlevselliği
3. Edatların Sözcük Anlamı

Çağdaş Rus dilinde edatlar, bir yandan kökleri bakımından türevi olmayan (первообразные) ve türevi olan (непервообразные) edatlar olarak birbirlerinden ayrılırken öte yandan da yapı bakımından ise basit (простые) ve bileşik (составные) edatlar olarak ayrılırlar.

Türevi olan edatlar, ilk sayfamızda bahsedilen edatlardan oluşmaktadırlar. Fakat farklı söz öbekleriyle meydana gelen türevi olmayan edatlardır ise isimlerde в течение (boyunca, içinde), насчёт (hakkında); bağfiilerde благодаря (sayesinde), несмотря на (rağmen); zarflarda навстречу (-e doğru), впереди (önde, ileride) edatları en güzel örneklerdir. Ayrıca yapı bakımından edatlar ise basit (простые) ve bileşik (составные) edatlar olarak ayrılırlar.

1.1.1. Türevi olmayan edatlar:

Herhangi bir sözcükle türetme ilişkisi olmayan, basit sözcük grupları halinde bir araya getirilmiş edatlardır. Hemen hemen bu edatların hepsi çok anlamlıdır. Bunların birçoğunu birden fazla ismin halleriyle birleştirmek mümkündür. Türevi olmayan edatlar, her biri birkaç farklı ilişkileri ifade etme özelliğine sahiptir. Bu birkaç anlamın içinde, biri merkezi, esas ve baskın diğerleri ise edatın anlam yapısında merkezden uzak haldedirler. Edatın farklı anlamları birbirleriyle iç içe bağlantılı veya birbirinden farklı olabilir. “от” edatı yer ilişkisi- uzaklaşma anlamıyla kaynak ilişkisi –çıkma veya nesne anlamlarıyla bağlantılıdır. Zaman ilişkisi ise bu edatın diğer anlamlarından izole durmaktadır. Bu duruma açıklayıcı örneklere daha sonra değinilecektir.

1.1.2. Türevi olan (ilk şekliyle olmayan) edatlar:

İsim, zarf ve fiil (filimsiler) gibi sözcüklerle kelime yapım ilişkileri ve sözcük-anlamsal bağlantı kurabilen edatlardır. Türevi olan edatlar, türevi olmayan edatlardan daha fazladır ve bunların hepsi belirsiz değildir, üstelik her bir edat sadece tek ismin haliyle bağlantılıdır. Tüm türevi olan edatlar da kendi içinde gruplara ayrılır. Bunlar;

1. İsimden Türeyen Edatlar
2. Zarf Edatları
3. Fiilden Türeyen Edatlar

Rusçada sözcük öbeği ve tümcede *bağımsız sözcüklerin* birbirine bağlılığını şekillendiren edat, şekillendirdiği bu sözcüklerle ifade edilen nesne, hareket, durum ve özelliklerin birbirleriyle olan ilişkisini ifade eder: *говорить о поездке* ‘seyahat hakkında konuşmak’, *перелезть через забор* ‘çitin üzerinden atlamak’ *состоять из частиц* ‘parçacıklardan oluşmak’, *беседовать в течение часа* ‘bir saat boyunca sohbet etmek’, *считаться за знатока* ‘bilgiç sayılmak’, *дом на окраине* ‘kenar bölgedeki ev’, *недалеко от станции* ‘istasyona yakın’, *готовы к подвигу* ‘fedakârlığa hazırdırlar’, *скучать среди чужих* ‘yabancılar arasında canı sıkılmak’ gibi.

Edatlarla öznel ilişki hariç, diğer yalın dışı durumlarla ifade edilen tüm genel ilişkiler ifade edilir: bu her zaman ya niteleyici ilişki çeşitlerinden (*yer, zaman, sebep, şart, amaç v.b.*) biridir, ya da nesnel olarak gerekli bilgi verici tümleyici ilişkisidir. Ancak edatlar anılan ilişkileri yalın dışı durumlara göre daha belirli ve ayrıntılı olarak ifade etmeye yetkindirler. İki sözcük arasında bağlantı kurması dolayısıyla edat, söz konusu sözcüklerin her ikisiyle de bağlantılıdır: *состоять из частиц* ‘parçacıklardan oluşmak’: *состоять из* ‘den oluşmak’ ve *из частиц* ‘parçacıklardan’; *говорить о деле* ‘işle ilgili konuşmak’: *говорить о* ‘hakkında konuşmak’ ve *о деле* ‘işle ilgili’; *смотреть за детьми* ‘çocuklara bakmak’: *смотреть за* ‘bakmak’; *въехать в город* ‘şehre girmek’: *въехать в* ‘(içine) girmek’ ve *в город* ‘şehrin içine (şehre)’ gibi. Bununla birlikte yöneten sözcüklerin (*управляющее слово*) bağlamlarında (*говорить о* ‘hakkında konuşmak’, *смотреть за* ‘bakmak, nezaret etmek’) bağımsız bir işlevi olmayan edat, sözcüğün leksik anlamının gerekli belirtenidir. Örneğin, *состоять*, *говорить*, *смотреть* fiilleri çeşitli durumlarda farklı leksik anlamlara sahiptir: *состоять (состоять из кого- чего-н* ‘birinden bir şeyden oluşmak’: *вещество состоит из частиц* ‘madde parçacıklardan oluşur’, *группа состоит из девочек* ‘grup kız çocuklarından oluşuyor’ ve *состоять в ком-чем-н* ‘birinden bir şeyden ibaret olmak’: *состоять в передовиках* ‘öncülerden ibaret olmak’, *состоять в отряде* ‘müfrezeden ibaret olmak’) ; *говорить*

(говорить о ком-чем-н. ‘fikirleri sözsel ifade etmek, bildirmek’ ve говорить с кем-чем-н. ‘sohbet etmek’); смотреть (смотреть на кого-что-н. ‘birine bir şeye bakmak’ ve смотреть за кем-чем-н. ‘bakmak, nezaret etmek’).

Bağımlı biçimle birleşmiş edat her zaman hakîm olan sözcükten kolayca kopar ve bağımsızlık edinir. Bağımsızlık edinen edat bir dereceye kadar ‘*isim*’ (название) ya da ‘*tüm metin ögesi*’ (элемент целого текста) rolünde tümcede bağımsız olarak işlev görmeye yetkindir.

a- Смотреть за детьми ‘çocuklara bakmak’

b- За детьми нужен глаз да глаз ‘çocukları bakımsız, başıboş bırakmamalı’ смотреть ‘bakmak’: hakim sözcük, детьми ‘çocuklar, araç durumu çoğul’ : bağımlı biçim

a- Говорить о деле ‘işle ilgili konuşmak’

b- Я - о деле ‘Ben işten söz ediyorum’-говорить ‘konuşmak’: ‘hakim sözcük’ деле ‘iş, edatlı durum, tekil’ : ‘bağımlı biçim.

c- о времени и о себе ‘zaman ve kendi hakkında’ -времени ‘zaman, edatlı durum, tekil’ ve себе ‘kendi, edatlı durum’ bağımlı biçimleriyle birleşen о ‘hakkında’ edatı bağımsız işlemeye yetkindir.

a- Греться на солнышке ‘Güneşte ısınmak’

b- На солнышке теплынь ‘Güneşte sıcak hava’ -греться ‘ısınmak’ : hakim sözcük

солнышке ‘güneşte’: bağımlı biçim

a- писать к другу ‘arkadaşa yazmak’

b- к другу ‘arkadaşa’ (şiiir adı)

c- к другу – ни строчки’ arkadaşа bir tek satır yok’

писать: hâkim sözcük, другу: arkadaşа

a- ехать на рыбалку ‘balığа gitmek’

b- на рыбалку ‘balığа’

c- на рыбалку – всей семьей ‘bütün aile balık tutmaya’ ехать ‘gitmek’ : hakim sözcük рыбалку ‘balığа’ : ‘bağımlı biçim’

Biçimsel yapı bakımından tüm edatlar bir taraftan *türevi olmayan (ilk şekli ile)* ‘первообразный’ ve türevi olan (ilk şekli ile olmayan) ‘непервообразный’, diğer taraftan ise basit ‘простой’ ve birleşik ‘составной’ olmak üzere ikiye ayrılırlar. İlk şekli ile olan edatların

hiçbir *bağımsız sözcük*le (isim, zarf, fiil, ulaç) canlı sözcük türetme ilişkisi olmadığı gibi bu edatlar, çoğalma özelliği taşımayan küçük yalın sözcük grubuna dâhildirler. Hemen hemen bu tür tüm edatlar çok anlamlıdırlar ve birçoğu birden fazla isim hali biçimiyle bağ kurmaya yetkindirler. *Türevi olan edatlar* az anlamlıdırlar ve bu edatlar *sadece bir ismin haliyle* bağ kurarlar. Tüm birincil olmayan edatlar isimsi (*отыменные*), (*ввиду* ‘-dan dolayı’, *в качестве* ‘sıfatıyla, olarak’, *во имя* ‘adına’, *по линии* ‘tarafından’, *под видом* ‘diye’), *belirteçsi* (*наречные*) (*близ* ‘yanında’, *сверху* ‘üstünde’, *после* ‘sonra’, *подле* ‘yanında’, *согласно* ‘gereğince, göre’) ve *eylemsi отглагольные* (*включая* ‘dahil’, *исключая* ‘hariç’, *не считая* ‘bakılmaksızın’) gibi gruplara ayrılır.

Tek bir sözcükten meydana gelen tüm *türevi olan* ve *türevi olmayan* edatlar basit edatlardır. İkincil olan birleşik edatlar iki ya da üç sözcükten kuruludurlar: Bu kuruluştaki bir ya da iki tane birincil edat ile birleşik olan isim biçimleri, ulaçlar ya da zarflar yer alır: *впередь до* ‘inceye kadar’, *вдали от* ‘uzakta’, *в отличие от* ‘farklı olarak’, *согласно с* ‘göre, uygun olarak’, *по отношению к* ‘karşı olarak’, *глядя по* ‘göre, uygun olarak’ gibi.

***Türevi olmayan basit edatlar:** *без* (*безо*) (tamlayan durum – ‘-sız’) , *в* (*во*) (belirtme durumu – ‘içine, içerisine; misli, kat; a’; edatlı durum – ‘içinde, içerisinde, dâhilinde; mesafede, ötesinde; da; -lı’; belirtme durumu + edatlı durum – ‘içinde, zarfında; -lık; -lı; -lık yapmak, -lık etmek’), *для* (‘tamlayan durum – için; münasebetiyle, ...ilgili olarak; için, mahsus; diye’), *до* (tamlayan durum – kadar; -incaya kadar; -ircasına; kadar; evvel), *за* (belirtme durumu – ‘arkasına; ötesine; dışına; kala, kalırken; -dan önce, evvel; -da, içinde; yerine olarak; -a; için; uğrunda, uğruna; fazla, ziyade’; araç durumu – ‘arkasında, ardında; dışında, haricinde; -ken; arkasından, ardından; için; -dığı için, -dan dolayı’; araç durumu + belirtme durumu – ‘başında, başına; -a’), *из* (*изо*) (tamlayan durum - ‘-dan; yüzünden’), *к* (*ко*) (yönelme durumu – doğru, yanına; karşı; için; başına, yanına), *кроме* (tamlayan durum – başka; birde, üstelik), *меж* (*между*) (araç durumu – ‘arasında; arasına’ ; tamlayan durum – ‘arasında, içinde; içine’), *на* (belirtme durumu – ‘-a; üstüne, üzerinde; -da; üstünde, üzerinde; a; a, üstüne, üzerine,ile, için; uğrunda, uğruna, -lık’; edatlı durum – ‘üstüne, -da, üzerinde, üzerine(y)ken, -arak, -lı, ile, -li; -da, ile; -da, - dan, üstüne,-ken, üzerinde’), *над* (*надо*) (araç durumu: üzerine, üstüne; üzerinde, üstünde; üzerinden, üstüden), *о* (*обо, об*) (belirtme durumu - (y)a; edatlı durum – ‘hakkında, üzerine, için, dair, değin, ait; -lı’), *от* (*ото*) (tamlayan durum - ‘dan; da; -a; -dan... kadar, ila, -dan tutun da... varıncaya kadar; ile; -dan (dolayı), karşı; tarihli’), *перед* (*передо*) (araç durumu – ‘önünde, karşısında; önce, evvel; karşısında, kıyasla, nazaran’), *по* (yönelme durumu - -dan, ile; göre, üzerine; -dığından, - dığı için, dolayısıyla, yüzünden; alanında, -da; -ar, -şar; belirtme durumu: kadar; edatlı durum: -ince; -dan sonra), *под* (*подо*) (belirtme durumu + araç durumu: altına; altında; araç durumu : civarında, önlerinde; altında; ile; belirtme

durumu: eşliğinde, refakatinde), *при* (edatlı durum: yanında, yanı başında; nezdinde, bağlı; yanında, bulunduğu zaman, bulunurken; üzerinde; zamanında, esnasında, devrinde; rağmen ; -da; yardımıyla, sayesinde), *по* (belirtme durumu”: hakkında, hususunda, üstüne, için); *ради* (tamlayan durum : için; uğruna); *с (со)* (tamlayan durum : -dan; -lı, -dan; başına; -dan beri; -dığı için, - dığından; ile; araç durumu : ile; -lı; olduğu halde, ile; -erek; için, ile; -ınca, ile; belirtme durumu : kadar), *у* (tamlayan durum: yanında), *через (черезо)* (belirtme durumu : içinden; üstünden; vasıtasıyla, yoluyla, yardımıyla; sonra).

Eşli edatlar da *birincil (türevi olmayan) edat* grubuna dahildirler: *из-за* ‘ardından, arkasından, gerisinden; ötesinden, yüzünden’; *из-под* ‘altından; için’ ve çağdaş Rusça’da kullanılmayan *но-за* ‘boyunca + arkasından’ ve *но-над* ‘boyunca+üzerinde’ gibi. Şu hâlde diyebiliriz ki birincil edat üç (*но, с*), iki (*в, за, меж, между, на, о, под*) ya da tek bir (*без, для, до, из, из-за, из-под, к, над, от, перед, при, про, ради, у, через, но-за, но-над*) ad durumuyla birleşebilir.

Birincil olmayan (türevi olan) edatların zarfsı, isimsi ve fiilimsi gruplarına ayrıldığından yukarıda söz etmiştik. Şimdi de bu grupları sırasıyla inceleyelim.

1.1.2.1. Zarfsı Edatlar

Biçim yönünden basit ve birleşik olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Basit edatlar belirteçlerle örtüşürler; birleşik edatlar ise birincil edat ile belirtcin birleşmesinden oluşur.

Basit zarfsı edatlar : *близ кого-чего-н.*, (birinin - bir şeyin ...yanında, ...yakınında,...yanı başında), *вблизи кого-чего-н.*, (birine - bir şeye yakın bir yerde; birinin – bir şeyin yanında, yanı başında, birine - bir şeye yakından), *вглубь чего-н.*, (bir şeyin derinliğine; içlerine), *вдоль чего-н.*, (bir şey boyunca), *взамен кого-чего-н.*, (birinin - bir şeyin yerine), *вместо кого-чего-н.*, (birinin - bir şeyin yerine), *вне чего-н.*, (bir şeyin dışında, dışarısında, haricinde), *внутри кого-чего-н.*, (birinin-bir şeyin içinde, içerisinde), *внутриль кого-чего-н.*, (birinin - bir şeyin içine, içerisine), *возле кого-чего-н.*, (birinin - bir şeyin yanında, yanı başında, yakınında), *вокруг кого-чего-н.*, (birinin - bir şeyin etrafı, çevresi, dolayı; sebebiyle), *вопреки чему-н.* (bir şeyin aksine olarak, bir şeye aykırı olarak, bir şeyin hilafına; bir şeye rağmen), *впереди кого-чего-н.*, (birinin - bir şeyin önünde, birinin – bir şeyin önü sıra), *вроде кого-чего-н.*, (biri - bir şey gibi, birine - bir şeye benzer, biri-bir şey -msi), *вслед кому-чему-н.* (birinin - bir şeyin arkasından), *понад кем-чем-н.*,(birinin – bir şeyin enine); *после кого-чего-н.* (birinden – bir şeyden sonra), *посреди чего-н.*,(birinin – bir şeyin ortasında; esnasında) *посередине чего-н.* (bir şeyin ortasında; esnasında) *прежде кого-чего-н.* (birinden – bir şeyden evvel, önce), *против кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin karşısında; birine bir şeye karşı, aykırı; karşılık, göre,

nispeten; için), *сбоку кого-чего-н.*, (birinin – bir şeyin yanında), *сверх чего-н.* (bir şeyin üstünde; üstüne; üzerinden; hilafına; dışı), *свыше чего-н.* (bir şeyden yukarı, fazla, birinin – bir şeyin üstünde), *сзади кого-чего-н.*, (birinin – bir şeyin arkasından, arkasında), *сквозь кого-что-н.*, (biri- bir şey –den, birinin bir şeyin arasından, içinden); arasında), *согласно чему-н.*, (bir şeye uygun olarak, göre, gereğince), *сообразно чему-н.*, (bir şeye uygun), *соответственно чему-н.*, (bir şeye göre, uyarak), *соразмерно чему-н.*, bir şeye oranlı, göre), *среди кого-чего-н.*, (birinin – bir şeyin ortasında; arasında, içinde).

1.1.2.1.1. Basit Zarfsı Edatlar

Çoğunluğu tamlayan durumla birleşir. Ancak birkaçı (*вопреки -rağmen-*, *вслед - arkasından-*, *навстречу -karşıdan-*, *-e doğru-*, *наперекор -aykırı olarak-*, *подобно -gibi-*, *согласно -uygun olarak, gereğince-*, *сообразно -göre-*, *соответственно -göre, соразмерно - göre-*) yönelme durumuyla ve bir tanesi (*сквозь -içinden-*) belirtme durumuyla birleşir:

Tablo 1.1. Basit Zarfsı Edatların Türkçe Karşılıkları

Близ/Вбизи (yanında, yakınında)	Возле (yanında)	Относительно (hakkında, dair)	Прежде (önce)
Вдоль (boyunca)	Вокруг (etrafında)	Поверх (üstünde, üzerinde)	Против (karşısında, karşı)
Взамен (karşılığında, yerine)	Вроде (gibi, benzer)	Подле (yanında)	Сверх (üstüne, üstünde)
Вместо (yerine)	Вслед (arkasından)	Подобно (gibi)	Свыше (üstüne, yukarı)
Вне (Dışında)	Касательно (ile ilgili olarak)	Поперёк (enine)	Сзади (arkasında)
Внизу (aşağısı, aşağısında)	Мимо (önünden, yanından geçerek)	Позади (arkasında, geride)	Сбоку (yanında, yanından)
Внутри (İçinde, içerisinde)	Накануне (arifesinde)	Помимо (dışında, -den başka)	Сквозь (içinden)
Вопреки (Tersine, karşı, rağmen)	Наверху (yukarıya, yukarıda, üstüne, üstünde)	После (sonra, den bu yana)	Снизу (aşağıdan)
Впереди (önde, ileride)	Навстречу (karşısına doğru)	Посреди (ortasında, arasında)	Среди (ortasında, arasında)
Внутри (içine, içerisine)	Напротив (karşısında, tersine, bilakis)	Посередине (ortasında)	Согласно (uygun olarak)
Внутри (içinde)	Около (yanında, yakınında)	Посредством (yoluyla)	Соответственно (uygun olarak)

1.1.2.1.2. Birleşik Zarfsı Edatlar

Вблизи от кого- чего-н. (birinin – bir şeyin yakınında), *вдалеке от кого-чего-н.* (birinden – bir şeyden uzakta), *вдали от кого-чего-н.* (birinden – bir şeyden uzakta), *вместе с кем-чем-н.* (biriyle bir şeyle beraber), *вплоть до кого-чего-н.* (birine – bir şeye varıncaya kadar; kadar), *впередь до чего-н.* (... –inceye kadar), *вровень с кем-чем-н.* (birinin bir şeyin hizasında), *вслед за кем-чем-н.* (birinden – bir şeyden sonra; üzerine), *наравне с кем-чем-н.* (biriyle – bir şeyle aynı hizada, eşit olarak), *наряду с кем-чем-н.* (biri – bir şey ile beraber, ile yan yana;-in yanı sıra), *невдалеке от кого-чего-н.*, (birine – bir şeye yakın, birinin bir şeyin yakınında), *независимо от кого-чего-н.*, (birine – bir şeye bakmadan, rağmen), *применительно к кому-чему-н.*, (birine – bir şeye göre, uygun olarak, gereğince), *рядом с кем-чем-н.* (birinin - bir şeyin yanında, yanı başında, göre), *следом за кем-чем-н.* (birinin – bir şeyin ardından, peşinden), *совместно с кем-н.* (biriyle birlikte, beraber, ortaklaşa), *согласно с кем-чем-н.* (birine – bir şeye uygun olarak, gereğince, göre), *сообразно с чем-н.* (bir şeye göre, uygun olarak), *соответственно с чем-н.*, (bir şeye göre, uyarak), *соразмерно с чем-н.* (bir şeyle oranlı olarak, bir şeye göre), *сравнительно с кем-чем-н.* (birine, bir şeye kıyasla).

Bu tür edatların çoğunluğu *araç durumuyla birleşir*; birkaçı (*вблизи от, вдалеке от, вплоть до, впередь до, невядалеке от, независимо от*) *tamlayan durumla* ve sadece bir tanesi (*применительно к*) *yönelme durumuyla birleşir*. Birleşik zarfsı edatların hangi ad durumuyla birleşeceğini birleşik edat yapısının sonunda yer alan *birincil edat* ‘*первообразный предлог*’ tayin eder. Örneğin, ‘*к*’ edatı daima *yönelme durumuyla к чему-н.* kullanılan birincil bir edat olması dolayısıyla *применительно к чему-н.* birleşik edatı da edat yapısının sonunda ‘*к*’ birincil edatı yer aldığından *yönelme durumuyla* kullanılır. Yine ‘*от*’ edatı *tamlayan durumla от кого- чего-н* kullanılan birincil bir edat olması dolayısıyla ‘*независимо от кого –чего-н.*’ (*birine – bir şeye bakmadan, rağmen*); Birleşik edatı da edat yapısının sonunda ‘*от*’ birincil edatı yer aldığından *tamlayan durumla* kullanılır. Zarfsı edatların çoğunluğu bağlaşik oldukları zarflarla eş anlamlıdırlar (*однозначно*): Bu yapıdaki edatlar *bağlaşik* oldukları zarfların leksik anlamının gerektirdiği niteleyici (*belirteçsi*) ilişkisi ifade ederler. Örneğin, ‘*вместе*’ zarfı *biriyle, bir şeyle birleşme, biriyle kurulan iletişim* anlamı taşır. (*сложить все книги вместе* ‘kitapları bir araya yığmak’, *жить вместе* ‘birlikte yaşamak’, *вместе подумаем* ‘birlikte düşünelim’) olduğundan *вместе* edatı bağlaşik olduğu zarfın leksik anlamının gerektirdiği niteleyici (*belirteçsi*) ilişkisi ifade eder: aynı eyleme katılım, birliktelik, aynı durumda bulunma (*действовать вместе с друзьями* ‘arkadaşlarla beraber hareket etmek’, *пришел вместе с отцом* ‘ babasıyla birlikte geldi’, *мы вместе с ним решили* ‘onlarla birlikte karar

verdik’); *bir şeyle aynı anda olma* (вместе с телеграммой принесли письмо ‘telgrafla beraber mektup getirdiler’) gibi.

1.1.2.1.3. Eş anlamlı olmayan zarfsı edatlar

Вокруг (sebebiyle, sebep olduğu);

Споры вокруг сложного вопроса. ‘Zor bir meselenin sebep olduğu tartışma.’ zarf olarak *вокруг* (etrafa, etrafına). *Оглядеться вокруг.* ‘Etrafına bakınmak.’

Навстречу (karşı);

Выйти навстречу к посетителю. ‘Ziyaretçiye karşı gitmek.’-zarf olarak *навстречу*: *Идти навстречу.* ‘Yardıma gitmek.’ *около* (yaklaşık, yaklaşık olarak):

a- *Весит около килограмма.* ‘Yaklaşık bir kilodur.’

b- *Около полуночи.* (sularında, civarında) ‘Gece yarısı sularında.’ zarf olarak *около* (etrafta)

a- *Около никого не видно.* ‘Etrafta kimse gözükmüyor.’

b- *Сядь около.* (yakın bir yere) ‘Yakın bir yere otur.’

Против: (karşı/karşısında)

a- *Плыть против течения.* (karşı) ‘Akıntıya karşı yüzmek.’

b- *Согласился против воли.* (dışında, aykırı) ‘İradesi dışında razı oldu.’

c- *Лекарство против гриппа.* (karşı, için) ‘Grip için ilaç.’ ya da ‘Gribe karşı ilaç.’

d- *Выработать продукции больше против* (göre,oranla) *прошлого года.* Geçen yıla göre daha fazla mahsul üretmek.’ zarf olarak *против*40 (karşıda) *Он сидел, я стоял против*‘O oturuyordu, ben karşıda ayakta duruyordum’ *посреди* (esnasında). *Посреди разговора вдруг замолк.* ‘Sohbet esnasında aniden susuverdi.’ zarf olarak *посреди* (ortada). *Все его окружили, он оказался посреди.* ‘Herkes onun etrafına toplanmıştı, o ortada idi.’ *посередине* (sırada). *Замолчать посередине рассказа.* ‘Anlattığı sırada susmak.’zarf olarak *посередине* (ortada). *Все сели, он встал посередине.* ‘Herkes oturdu, o orta yerde ayakta durdu.’ *Сверху*(üstünden):

Он посмотрел на нас сверху очков. ‘Bize gözlüğünün üstünden baktı.’

a- *Сверху плана.* (dışı) ‘Plan dışı.’

b- *Красив, образован и сверху всего очень умен.* (dahası, üstelik)‘Yakışıklı, eğitilmiş ve dahası çok da akıllı.’

сверху (üstüne):

Повязать платок сверху шапки. ‘Şapkanın üstüne kurdele bağlamak.’zarf olarak *сверху* (yukarıdan aşağıya)

a- *Спуститься сверху.* ‘Yukarıdan aşağıya inmek.’

b- *Он посмотрел на меня сверху вниз.* (baştan) ‘Bana baştan aşağı baktı.’

c- *Пирог подрумянился сверху.* (üstten) ‘Börek üstten kızardı.’

d- *Директива сверху.* (yukarıdan, üstten) ‘Yukardan gelen direktif.’

рядом (yanına) :

a- *Сесть рядом с отцом.* ‘Babanın yanına oturmak.’

b- *Жить рядом с вокзалом.* (yakın) ‘İstasyona yakın oturmak.’

c- *Рядом с его бедой мои заботы – ничто.* (göre, yanında) ‘Benim çektiğim onun çektiklerine göre hiç bir şeydir.’ Zarf olarak *рядом* (yan yanda):

a- *Сесть рядом.* ‘Yan yana oturmak’

b- *Живет совсем рядом.* (yakında) ‘Yakında oturuyor.’

c- *Они живут рядом.* (bir birine yakın) ‘Onlar bir birine yakın oturuyorlar.’

1.1.2.2. İsimsi edatlar (*отыменные предлоги*)

Biçim olarak;

1- yalındışı ad durumuna giren soyut isim ile bir tek birincil edatın ya da *вне* edatının bir araya gelmesinden,

2- iki tane birincil edat ile gene aynı türde ismin bir araya gelmesinden,

3- hiçbir edat almadan, tamlayan ya da araç durumunda bulunan isimden meydana gelirler.

1- ve 2- numaralı isimsi edatlar birleşik, 3- numaralı isimsi edatlar ise basittirler.

*Bir birincil edatlı *birleşik isimsi* edatlar: *без помощи кого-чего-л.* (her hangi birinin bir şeyin yardımı olmadan), *без сопровождения кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin beraberinde olmadan), *в адрес кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin adına), *в виде кого-чего-н.* (birinin - bir şeyin şeklinde, biçiminde) *ввиду чего-н.* (bir şey dolayısıyla, sebebiyle), *в границах чего-н.* (bir şeyin sınırlarında, dâhilinde), *в деле чего-н.* (bir şey meselesinde), *в духе чего-н.* (bir şeyin

ruhuna uygun olarak), *в знак чего-н.* (bir şey olarak), *в интересах кого-чего-н.* (bir şeyin yararına, icabına), *в качестве кого-чего-л.* (biri - bir şey sıfatıyla, olarak), *в контраст кому-чему-л.* (birine – bir şeye uygun olmayan), *в направлении чего-н.* (bir şeye doğru), *в области чего-н.* (bir şey alanında), *в отношении кого-чего-н.* (biri – bir şey hakkında, konusunda; birine, bir şeye ait) *в пользу кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin yararına, menfaatine; bir şeyin ispatı için), *в порядке чего-н.* (bir şey olarak), *в пределах чего-н.* (bir şey sınırları içinde, dâhilinde), *в продолжение чего-н.* (bir şey içinde, zarfında, müddetince), *в противовес кому-чему-н.* (birine - bir şeye karşılık olarak), *в противоположность кому-чему-н.* (birine - bir şeye karşılık, birinin – bir şeyin tersine olarak, biri – bir şey –den farklı olarak), *в районе чего-н.* (bir şey dolayında), *в рамках чего-н.* (bir şeyin çerçevesi içinde, dâhilinde), *в результате чего-л.* (bir şeyin neticesinde, sonucunda), *в роли кого-н.* (birinin rolünde), *в свете чего-н.* (bir şeyin ışığı altında, aydınlığında), *в силу чего-н.* (bir şeyin zoru altında), *в случае чего-н.* (bir şey halinde, vukuunda), *в смысле чего-н.* (bir şey itibarıyla, bakımından), *в сопровождении кого-чего-н.* (biri – bir şey refakatinde), *в сторону кого-чего-н.* (biri – bir şey yönüne, tarafına), *в сфере чего-н.* (bir şey alanında), *в счет кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin hesabına), *в течение чего-н.* (bir şey içinde; boyunca; esnasında), *в условиях чего-н.* (bir şeyin şartları altında), *в честь кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin şerefine), *в ходе чего-н.* (bir şeyin seyrinde), *в целях чего-н.* (bir şey maksadıyla, gayesiyle, hedefiyle), *вне границ чего-н.* (bir şeyin sınırları dışında), *вне пределов чего-н.* (bir şeyin sınırları dışında), *вне рамок чего-н.* (bir şeyin sınırları, çerçevesi dışında), *вне сферы чего-н.* (bir şeyin alanı dışında), *во время чего-н.* (bir şeyin devrinde, zamanında, sırasında, esnasında), *во имя кого-чего-н.* (biri – bir şey adına), *вследствие чего-н.* (bir şeyden dolayı, ötürü, bir şey yüzünden) *за исключением кого-чего-н.* (bir şey seyrinde), *за счет кого-чего-н.* (biri – bir şey parasıyla, hesabına), *на основании чего-н.* (bir şeye dayanarak) *наподобие кого-чего-н.* (biri – bir şey gibi, benzer, kabilinden), *на предмет чего-н.* (bir şey için), *на протяжении чего-н.* (bir şey boyunca, zarfında), *на пути кого-чего-н.* (biri – bir şey yolunda), *по адресу кого-чего-н.* (biri – bir şey adına, adresine), *по линии чего-н.* (bir şey tarafından, yönünden), *по мере чего-н.* (bir şey kadar), *по образцу кого-чего-н.* (biri – bir şey modelinde, tipinde), *по поводу чего-н.* (bir şey hususunda), *по причине чего-н.* (bir şey sebebiyle, bir şeyden dolayı), *по случаю чего-н.* (bir şey vesilesiyle, münasebetiyle), *по части чего-н.* (bir şey alanında), *под видом кого-чего-н.* (biri – bir şey diye), *под предлогом чего-н.* (bir şey bahanesiyle), *при помощи кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin yardımıyla, vasıtasıyla), *при посредстве кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin yardımıyla, vasıtasıyla, yoluyla), *при условии чего-н.* (bir şey şartıyla), *с помощью кого-чего-н.* (birinin – bir şeyin yardımıyla), *с целью чего-н.* (bir şey amacıyla), *со стороны кого-чего-н.* (biri – bir şey bakımından, yönünden), *через посредство кого-чего-н.* (biri – bir şey

yardımıyla, yoluyla, vasıtasıyla), *не в пример кому-чему-н.* (birinden – bir şeyden farklı olarak) Edatın isim haliyle birleştiği durumlarda edat önek olur: *ввиду чего-н., вследствие чего-н., наподобие чего-н.* gibi.

1.1.2.2.1. Birleşik İsimli Edatlar (İki birincil edatlı)

В зависимости от кого –чего-н. (birine – bir şeye göre), *в направлении к кому – чему н.* (biri– bir şey yönünde), *в ответ на что –н.* (bir şeye cevaben), *в отличие от кого – чего– н.* (birinden – bir şeyden farklı olarak) *в связи с чем –н.* (bir şey münasebetiyle, vesilesiyle, dolayısıyla'), *в согласии с чем-н.* (bir şey mutabakatıyla'), *в содружестве с кем – н.* (biriyle birlik olarak), *в сообществе с кем – н.* (biriyle birlikte, müştereken), *в соответствии с чем – н.* (bir şey gereğince, bir şeye göre), *в сравнении с кем – чем –н.* (birine – bir şeye göre, oranla, nispetle; nazaran, kıyasla), *в стороне от кого –чего –н.* (biri – bir şey açığından, sapa), *в сторону от кого-чего-н* (birinden – bir şeyden uzağa), *в унисон с кем –чем-н.* (biriyle – bir şeyle bir ağızdan),*в уровень с чем-н.* (bir şeyle aynı seviyede), *на пути к чему-н.* (bir şey yolunda, bir şeye doğru giden yolda),*по направлению к кому-чему-н.* (biri – bir şey istikametinde, yönünde), *по отношению к кому-чему-н.* (birine, bir şeye karşı olan),*по сравнению с кем-чем-н.* (birine – bir şeye göre, oranla,nispetle;nazaran kıyasla).

Tıpkı sonunda birincil edat yer alan zarfsız birleşik edatlarda olduğu gibi yukarıdaki edatların hangi ad durumuyla birleşeceği sonda yer alan birincil edat tarafından belirlenir. Örneğin; *от birincil edatıyla biten* (*в зависимости от, в отличие от, в стороне от в сторону от*) birleşik isimli edatlar tamlayan durumla, *к birincil edatıyla biten* (*на пути к, по сравнению к, по отношению к*) birleşik isimli edatlar yönelme durumuyla, *с birincil edatıyla biten* (*в связи с, в согласии с, в содружестве с, в сообществе с, в соответствии с в сравнении с, в унисон с, в уровень с, во главе с, по сравнению с*) birleşik isimli edatlar araç durumuyla birleşirler. 2- numaralı birleşik edatların hemen hemen hepsi eş anlamlıdırlar.

Kısaca birleşik isimli edatlar şunlardır:

Tablo 1.2. Birleşik İsimli Edatlar

безпомощи (kendi başına, kendi kendine)	Впользу (yararına, lehine)	на случай (bir şey durumunda)	припомощи (vasıtasıyla, yoluyla, yardımıyla)
безсопровождения (refakatsiz, birisinin katılımı olmadan)	впорядке (sırasına göre)	на фоне (bir şeyin görüntüsünün yanında)	приусловии (şartıyla)
вадрес (birisinin şahsına, birisine veya bir şeye karşı)	впродолжение (sırasında, esnasında, süresince)	подвидом (bahanesiyle, gibi görünerek)	на основании (-e dayanarak)
во время (sırasında, esnasında)	врамках (çerçevesinde)	по линии (o taraftan, alanında, o yolla)	вотношении (hakkında, ile ilgili olarak)
ввиде (olarak, şeklinde, biçiminde, halinde, gibi)	врезультате (sonuçta, sonucunda)	по мере (gerek görüldükçe)	на пути (yolunda, yol üzerindeyken)
вделе (konusunda, hususunda)	в свете (bir şeyin ışığında)	по поводу (hususunda, hakkında)	спомощью (vasıtasıyla, yardımıyla)
в духе (gibi, o edayla)	в силу (bir şey yüzünden, bir şeye bağlı olarak)	по причине (yüzünden, sebebiyle)	вне границ (sınırları dışında)
в заключение (sonuç olarak, sonucunda)	в случае (olması durumunda)	послучаю (vesilesiyle)	вне рамок (çerçevesi dışında, kurallar dışında)
в знак (ifadesi olarak, ...'nın nişanesi olarak)	в смысле (anlamında, yönünden, olarak)	по части (o alanda, o konuyla ilgili)	в районе (bölgesinde)
во имя (adına, uğrunda, uğruna)	в течение (süre zarfında, boyunca)	в условиях (koşullar altında)	в противоположность (bir şeyin tersine, birinden farklı olarak)
в интересах (menfaatine, çıkarına, lehine)	в ходе (esnasında, sırasında)	в противовес (farklı olarak)	по образцу (bir şeyin modeli üzerine, örneğe göre)
в качестве (sıfatıyla, olarak)	в целях (amacıyla)	во избежание (kaçınmak için, olmasın diye)	при посредстве (sayesinde)
в количестве (miktarında, sayıda)	в честь (şerefine, onuruna)	в границах (sınırları içinde)	Вследствие (yüzünden, sonucunda)

Tablo 1.2. (Devam)

в кругу (bir grubun içerisinde)	заисключением (dışında, haricinde)	в пределах (içerisinde)	вне сферы (kapsamı dışında)
в лице (şahsında)	в счет (hesabına)	в роли (olarak)	под предлогом (bahanesiyle)
в меру (...olduğu ölçüde, uygun olarak, uyarınca)	засчет (uğruna)	в контраст (aksine)	с течением (sırasında, boyunca)
в направлении (yönünde, karşı)	на предмет (için, amacıyla)	в сторону (-e karşı, yönünde)	со стороны (tarafından)
в начале (başta, başında)	на протяжении (süresince, boyunca)	в сфере (alanında)	с целью (amacıyla)
в области (alanında, bölgesinde)	на имя (adına)	в сопровождении (eşliğinde, refakatinde)	не в пример (farklı olarak)

Tablo 1.3. İki edatla kurulan birleşik isimli edatlar:

в зависимости от (-e bağlı olarak)	Всогласии (rızasıyla, uyarınca)	воглаве (önderliğiyle)
в направлении (-e doğru, -e karşı)	Всодружестве (ortaklığıyla)	в унисон (- ile uyum içinde)
всообществе (ile birlikte)	Всравнении (birine-bir şeye kıyasla, oranla)	вуровень (-ile aynı seviyede)
вответна (cevaben, karşılık olarak)	Всоответствии (-e göre, uygun olarak)	на пути (yolunda)
всвязи (bağlantılı olarak)	Встороне от (-den uzakta)	по направлению (-e karşı)
вотличие от (birinin-bir şeyin aksine, tersine)	Всторону от (- den tarafa)	по отношению (karşı, karşısında)

Yukarıda yapılan açıklamaya göre iki edatla kurulan bileşik isim edatlarında tamamlayan edat durumundaki edat, kendisinden sonra gelecek olan ismin halini belirlemektedir. Bu durumu örneklerle birlikte açıklanmaktadır:

- “От” tamamlayıcı edatı
- “İsmi –in hali (Родительный Падеж)” ile kullanılmaktadır: **в зависимости от чего? кого?(-e bağlı olarak)** anlamını vermektedir.**вотличие откого?чего?** (birinin, bir şeyin aksine-tersine) anlamını vermektedir.**в сторону от кого? чего?**(bir yana) anlamını vermektedir.

- “К” tamamlayıcı edatı ismin –e hali (Дательный Падеж) ile birlikte kullanılmaktadır: напутиккому? - чему?(yolunda) anlamını taşımaktadır. понаправлениюкому?- чему? (-e karşı) anlamını taşımaktadır. по отношению кому?- чему? (karşı, karşısında) anlamını taşımaktadır.
- “На” tamamlayıcı edatı ismin belirtme durumu (Винительный Падеж) ile kullanılmaktadır: вот такого?- что? (karşılık olarak) anlamını taşımaktadır.
- “С” tamamlayıcı edatı ismin vasıta hali (Творительный Падеж) ile birlikte kullanılmaktadır: в связис кем?- чем? (bağlantılı olarak) anlamını taşımaktadır. в согласис кем? - чем? (rızasıyla, uyarınca) anlamını taşımaktadır. в дружеском кем? - чем? (ortaklığıyla) anlamını taşımaktadır. в сравнис кем? - чем? (birine / bir şeye kıyasla, oranla) anlamını taşımaktadır. в исчисленис кем?- чем? (-ile uyum içinde) anlamını taşımaktadır. вровень кем?- чем? (-ile aynı seviyede) anlamını taşımaktadır. в главес кем?- чем? (önderliğiyle) anlamını taşımaktadır.

1.1.2.2.2. Basit İsimli Edatlar

Порядка чего-н. (bir şey düzeninde, nizamında) ‘Температура порядка двух тысяч градусов.’ ‘İki bin derece düzeninde sıcaklık.’ *посредством чего-н.* (bir şey vasıtasıyla, yardımıyla, yoluyla) ‘Действовать посредством переговоров.’ ‘Anlaşmalar yoluyla hareket etmek.’ *путем чего-н.* (yoluyla) ‘Решить задачу путем сложных вычислений.’ ‘Zor hesaplamalarla problemi çözmek.’ *типа кого-чего-н.* (tipinde, tipli). *Люди типа Иванова.* ‘İvanov tipli insanlar.’

Bu tür edatlar eş anlamlıdır; bu edatların ifade ettikleri ilişkiler kendilerini motive eden ‘мотивирующее’ isimlerin leksik semantiğine uygundur.

1.1.2.3. Eylemsi Edatlar (отглагольные предлоги):

Eylemsi edatlar ulaçlardan meydana gelirler. Bu tip edatlar basit ya da birleşiktirler. Birleşik eylemsi edatlarda ulaç sonda yer alan birincil edat ile bağ kurar.

1.1.2.3.1. Basit Eylemsi Edatlar

Благодаря кому – чему-н (birinin – bir şeyin sayesinde), *включая кому – чему-н.* (biri - bir şey dâhil, olmak üzere, dâhil olduğu halde, dâhil), *кончая кем – кем-н.* (biri – bir şey –a kadar), *начиная кем – кем- н.* (biri – bir şey –den başlayarak, den itibaren) *не доходя кого – чего-н* (birine – bir şeye varmadan), *не считая кого – чего-н* (biri – bir şey hariç), *погода*

что –н. (saat, dakika, hafta, sene, ay, bir zaman sonra) *пройдя кого-что-н.* (birini – bir şeyi geçerek), *спустя что-н.* (saat, dakika, hafta, sene, ay, bir zaman sonra). Bu tip edatlarla hangi ad durumunun kullanılacağını edata uygun düşen fiilin güçlü bağı belirler. Örneğin *включать* fiili belirtme durumuyla güçlü bağa sahip olduğundan *включая* eylemsi edatı da belirtme durumuyla birleşir. Ancak istisnai edatlar da vardır. Örneğin *благодаря* edatının uygun düştüğü fiil *благодарить* fiili belirtme durumuyla birleştiği halde *благодаря* edatı yönelme durumuyla birleşir, aynı şekilde *не доходя* edatının uygun düştüğü fiil olan *доходить* fiili *до* edatıyla birleştiği *доходить до* halde *доходя* edatı *до* birincil edatını almayıp basit edat yapısındadır. Tüm basit edatlar eş anlamlıdır, yani bu edatların ifade ettiği ilişkiler bağlaşıktır oldukları fiillerin leksik anlamına dayanır; ancak istisnai olarak çağdaş Rusça’da kendine has olan *sebeper*, *neden* anlamını taşıyan *благодаря* edatı vardır.

1.1.2.3.2. Birleşik eylemsi edatlar (*составные отглагольные предлоги*)

Глядя по чему-н. (bir şeye göre), *смотря по чему-н.* (bir şeye göre), *судя по кому-чему- н.* (birine – bir şeye göre, bakılırsa), *невзирая на кого-что-н.* (birine – bir şeye bakmadan, bakmayarak, rağmen), *несмотря на кого-что-н.* (birine – bir şeye bakmadan), *не доходя до кого-чего-н* (birine – bir şeye varmadan, birazönce) *исходя из чего-н.* (bir şey –den yola çıkarak) *начиная с кого – чего-н.* (biri – bir şey -den başlayarak, -den beri,-den itibaren). Bu tip edatlarda ad durumları gereken fiilin ilişkilerini yeniden üretir. Mesela *глядеть* ve *смотреть* ‘bakmak’ fiilleri hüküm, karar vermek (*глядеть по чему* ve *смотреть по чему*) anlamlarını edinmiştir. Birleşik fiilimsi edatların tümü motive edildikleri fiiller eş anlamlıdır, çünkü kurdukları ilişkiler gereken fiilin leksik anlamlarına dayanırlar.

Birincil olmayan isimli edatlar tarafından motive edildikleri özerk sözcüklerden ‘*знаменательные слова, которыми онимотивированы*’ çeşitli ölçülerde sapma gösterirler. Bu edatlardan birçoğu gereken isimlerle ‘*соответствующие имена*’ olan leksik anlam, dizisel bağlantı ‘*парадигматические связи*’, sözdizimsel birlik özelliklerini ‘*черты синтаксической общности*’ tamamen yitirmişlerdir. Bu tür birleşik edatlar şunlardır: *ввиду чего-н.* ‘bir şey den dolayı, bir şey sebebiyle’, *в виде кого-чего-н.* ‘ biri – bir şey olarak’, *посредством чего-н.* ‘bir şey vasıtasıyla’, *путем чего-н.* ‘bir şey vasıtasıyla’, *в силу чего-н.* ‘bir şeyin zoru altında’, *в течение чего-н.* ‘bir şey içinde; boyunca; esnasında’, *вследствие чего-н.* ‘bir şeyden ötürü’, *в качестве кого – чего – н.* ‘biri – bir şey sıfatıyla’, *насчет кого – чего-н.* ‘biri – bir şey hakkında, konusunda’, *по мере чего –н.* ‘- dığı kadar, -dıkça’. Ancak pek çok kez birleşik isimli edatlar gereken isimle sıkı dizisel ‘*парадигматический*’ ve anlamsal ‘*смысловый*’ ilişkilerle hatta gereken ismin bazı sözdizimsel özelliklerine sahiptirler. Bu tür edatları ilişki ifade

ederek, eş zamanlı olarak, kendinde nesnel anlam ögesibarındırırlar. Bu tür birleşik edatlar şunlardır: *без помощи кого – чего-н.* ‘birinin – bir şeyin yardımı olmadan’, *без соровождения кого – чего – н.* ‘birinin – bir şeyin refakati olmadan’, *в границах чего – н.* ‘bir şeysinirlerinde’, *в знак чего – н.* ‘bir şeyin işareti olarak’, *в области чего – н.* ‘bir şey alanında’, *в пользу кого – чего – н.* ‘birinin – bir şeyin yararına, menfaatine’, *в связи с чем – н.* ‘bir şey münasebetiyle’. Bu tür edatlar edatbileşimleri ‘*предложные сочетания*’ (bazen de edatlaşan bileşimler ‘*опредложивающие сочетания*’) olarak adlandırılabilirler. Bu bileşimlerinedat sınıfına tamamen ait olmadığına dair özellikler şunlardır:

1- Diğer edatlardan farklı olarak bu tür edat bileşimlerinin çoğu seçicilik gösterirler yani canlı ya da cansız isimlerle kullanılır: *в границах чего – н.* ‘bir şey (biri değil) sınırlarında’, *в области чего- н.* ‘bir şeyin (birindeğil) alanında’, *вне рамок чего – н.* ‘bir şeyin (birinin değil) çerçevesi dışında’, *в порядке чего – н.* ‘bir şey (biri değil) olarak’, *в роли кого-н.* ‘birinin (bir şeyin değil) rolünde’, *в сообществе с кем – н.* ‘biriyle (bir şeyle değil) müştereken’ gibi. Bu tür seçicilik edat bileşimi yapısındaki ismin leksik anlamı tarafından belirlenir ve açıklanır. Karakteristik olarak edat birleşimindeki ilişki anlamı bu leksik etkenden daha güçlü olabilir ve böyle bir durumda canlı, cansız isimlerle kurulan seçici ilişki yoktur: *во имя кого – чего-н.* ‘birinin – bir şeyin adına’, *в честь кого – чего-н.* ‘birinin – bir şeyin şerefine’, *за счет кого – чего – н.* ‘birine – bir şeye atıf’, *при помощи кого – чего – н.* ‘birinin – bir şeyin vasıtasıyla’, *при посредстве кого – чего – н.* ‘biri – bir şey yoluyla’, *с помощью кого – чего – н.* ‘biri – bir şey vasıtasıyla’, *через посредство кого – чего – н.* ‘biri – bir şey yoluyla’, *не в пример кому – чему – н.* ‘birinden – bir şeyden farklı olarak’, *в согласии с кем – чем – н.* ‘birine – bir şeye uygun’ gibi.

2- Birçok durumda edat birleşimi yapısındaki isim uyumlu sıfat ‘*согласуемое прилагательное*’ almaya yetkinliğini muhafaza eder: *вести себя в границах дозволенного.* ‘makul sınırlar içinde hareket etmek.’ *в установленных границах дозволенного.* ‘kanunla tespit edilen makul sınırlar içinde.’ *выступает в роли умиротворителя.* ‘arabulucu rolünü oynuyor.’ *в сомнительной роли умиротворителя.* ‘şüpheli arabulucu rolünde.’ *летал в условиях полярной ночи.* ‘kutup gecesi şartlarında uçuyordu.’ *в неблагоприятных условиях полярной ночи.* ‘kutup gecesinin elverişsiz şartlarında.’ *не принял посетителя под предлогом занятости* ‘meşgul olma bahanesiyle ziyaretçiyi kabul etmedi’ *под неубедительным предлогом занятости* ‘ikna edici olmayan meşgul olma bahanesiyle’ *приехали с целью помощи.* ‘yardım amacıyla geldiler.’ *с благородной целью помощи.* ‘yardımda bulunma asil amacıyla.’ *действует в зависимости от обстоятельств.* ‘hal ve şartlara göre hareket ediyor.’ *в непроственной зависимости от обстоятельств.* ‘direk hal ve şartlara göre.’ *работают в содружестве с инженерами* ‘mühendislerle birlik içinde çalışıyorlar’ *в*

тесном содружестве с инженерами ‘mühendislerle sıkı birlik içerisinde’ *находиться на пути к успеху* ‘başarıya giden yolda bulunmak’ *на верном пути к успеху* ‘başarıya giden sağlamaz yolda’. Bu tür uyumlu sözcük *іçлемесінде* ‘*введение согласуемого слова*’ edat birleşmesi ‘*предложное сочетание*’ yardımcı işlevini yitirir ve niteleyici olan isim kendi tüm nesnel özelliklerini yeniden yaratır. Ancak *в знак чего -н.* ‘bir şey olarak’, *в отношении кого – чего -н.* ‘biri – bir şey hususunda’, *в продолжение чего – н.* ‘bir şey zarfında, müddetince’, *в результате чего – н.* ‘bir şey neticesinde’, *на предмет чего – н.* (*resmi iş dili*) ‘için’ gibi birçok durumda uyumlu sözcük artık edat bileşimi yapısına ‘*составпредложного сочетания*’ eklenemez.

3- Edat bileşimi ‘*предложное сочетание*’, edatla birleşen ismin yerine zamir konulduğu durumda (*в ходе переговоров* ‘müzakerelerin seyrinde’ – *в ходе их* ‘seyrinde onların’, *в их ходе* ‘onların seyrinde’ ; *засчет колхоза* ‘kollektif çiftlik hesabına’ , *за его счет* ‘onun hesabına’ ; *со стороны покупателей* ‘müşteriler tarafından’, *с их стороны* ‘onlartarafından’, *со стороны них* ‘tarafından onların’; *в пользу пострадавшего* ‘kazazede yararına’ - *в его пользу* ‘onun yararına’, *в пользу него* ‘ yararına onun’) edat sınıfına tamamen ait olmamaktadır ve bu gibi durumlar edatla birleşen ismin, yerini işaret sözcüğüne ‘*указательное слово*’ bırakmasına olanak sağlar: *действует на основании инструкции*. ‘talimata dayanarak hareket ediyor.’ *на этом, на таком основании*. ‘bu, böyle bir temelde’ *под предлогом занятости* ‘meşgul olma bahanesiyle’ *под этим, под таким предлогом* ‘bu, böyle bir bahaneyle’ *выступает в роли умиротворителя* ‘arabulucu rolünü oynuyor’ *в этой, в такой роли* ‘bu, böyle bir rolde’ *мастак по части розыгрышей* ‘yarışlar alanında usta’ *по этой части* ‘bu alanda’.

Edatların bir diğer anlamı ise ilişki ‘*отношение*’ anlamıdır. Bu ilişki tamamen soyut, geniş, ya da daha somut, dar ve belirli olabilir. Ancak her ikidurumda da edat leksik anlam taşır. Farklılık sadece sözcük anlamın soyutluk derecesindedir. Semantik bakımdan *boş (anlamsız)* edat yoktur. Bazı dilbilgisel tanımlamalarda edatın semantik boşluğu ‘*семантическая опустошенность предлога*’ olarak ifade edilen durum edatın en soyutan anlamıdır. Örneğin;

1- *думать о будущем* ‘gelecekle ilgili düşünmek’, *сомневаться в друге* ‘arkadaştan şüphe etmek’, *тосковать по семье* ‘aileyi özlemek’ ,

2- *мастер по оборудованию* ‘donatma uzmanı’ gibibirleşmelerde *о, в ve no* edatları semantik olarak boş sayılırlar. Ancak tüm bu durumlarda edat ad durumu biçimiyle beraber herhangi bir ilişkiyi ifade eder.

Bir numaralı durumlarda edat nesnel, iki numaralı durumlarda ise niteleyici ilişkisi ifade eder. Edatın daha somut (*dar, belirli*) anlama sahip olduğu durumlarda edat ilişkisi daha

ayırışmış bir şekilde ifade eder. Örneğin; *в* edatı ile *κ* edatını kıyaslayacak olursak *в* ile *κ* edatı daha ayırışmış birilişkiyi ifade eder diyebiliriz. Birincil olmayan edatların anlamları (birkaç çok anlamlı edat dışında) her zaman bu edatların bağlı olduğu özerk sözcüklerin leksik anlamlarıyla bağlaşıktırlar. Örneğin *возле* ‘yanında, yanibaşında, yakınında’, *не доходя до* ‘varmadan, biraz önce’, *пройдя* ‘geçerek’ edatları alansal anlam ilişkileri (yakınlık, uzaklık) taşırlar; *по сравнению с* ‘göre, oranla, nispetle; nazaran’ ve *подобно* ‘gibi’ edatları karşılaştırma, benzeşim ilişkisi anlamını taşırlar; *вровень с* ‘hizasında, seviyesinde’ ve *наравне с* ‘aynı hizada’ edatları eşitleme ya da özdeş kılma ilişkisi taşımaktadırlar. Tüm birincil edatlar çok anlamlıdırlar. Bu edatlardan her biri birkaç farklı ilişki ifade etmeye yetkindir. Bu birkaç anlam arasından bir tanesi söz konusu edat için merkezi (*temel, hâkim*), diğerleri ise edatın anlamsal yapısının merkezi olmayan konumunda yerlerini alırlar. Edatın farklı anlamları birbiriyle içsel olarak bağlantılı olabildiği gibi birbiriyle bağlantısız anlamlara da sahip olabilirler. Örneğin uzaklaşma alansal anlamlı (*отплыть от берега* ‘sahilden yüzerek uzaklaşmak’) ‘*от*’ edatı ile kaynağa, kökene olan yakınlık (*письмо от друга* ‘arkadaştan mektup’; *в юноше есть что – то от поэта* ‘delikanlıda şairliğe özgü bir şeyler var’) ya da nesnel (*защита от врагов* ‘düşmandan korunma’, *отказаться от поручения* ‘verilen işi reddetmek’) anlamlarıyla içsel olarak bağlantılıdır. Zamansal aitlik ilişkisi ise (*приказ от первого августа* ‘bir ağustos tarihli emir’) bu edatın diğer anlamlarından semantik olarak yalıtılmış durumdadır. Yine *про* edatının semantik yapısına iki anlam biçim verir: nesnel ilişkisi ‘*объектное отношение*’ (*говорить про друзей* ‘arkadaşlar hakkında konuşmak’) ve bağlama ‘*назначения*’ (*эти наряды не про тебя* ‘bu elbiseler senin için değil’) ; içsel olarak bu iki anlamın birbiriyle hiçbir bağlantısı yoktur. Görüldüğü üzere edatların anlam yapısı ad durumu anlam yapısına yakındır: Ad durumunda olduğu gibi edatta da anlamlar dizgesi merkezi anlam ve merkezden uzak anlamlar olarak kuruludurlar. Birincil edat anlamının genel, merkezi özelliği genelde şu etkenlerle desteklenir:

1- Rusçada edatla eş anlamlı olan ya da edatın anlamına yakın örnekler vardır: *безумный* ‘deli, çılgın’ – *без ума* ‘akılsız’, *безопасность* ‘emniyet’ – *без опасности* ‘tehlikesiz’ (*без* edatı ve öneki yokluk ‘*отсутствие*’ anlamındadır); *межзональный* ‘bölgelerarası’ – *междузонами* ‘bölgeler arasında’ (bağıntılılık ‘*взаимосвязанность*’ anlamı); *досрочный* ‘vaktinden önce’ – *до срока* ‘müddete kadar’ (önce gelme ‘*предшествование*’ anlamı). Örneklerle anlamsal uygunluğu olan diğer bazı edatlar şunlardır: *без*; *без леса* ‘ormansız, ağaçsız’ – *безлесный* ‘ormansız, ağaçsız’ *без ума* ‘akılsız’ – *безумие* ‘delilik’ *вехать в* ‘içeri girmek’ – *въехать* ‘içeri girmek’ *смотреть в (лицо)* (yüzüne) ‘bakmak – *всмотреться* ‘dikkatle bakmak’ *долететь до* ‘kadar uçmak’ – *долететь* ‘uçarak varmak, (kadar) uçmak’ *до срока* ‘müddete kadar’ – *досрочный* ‘vaktinden evvel’ *бегать до (усталости)* ‘(yorgunluğa) kadarkoşmak – *добежаться* ‘- kadar koşmak’ *за за Волгой* ‘Volga’nın ardında’ – *заволжский*

‘Volgaötesi’*вернуть за (угол)* ‘köşeyi sarmak’ – *завернуть* ‘sarmak’ *изгнать из (города)* ‘şehirden kovmak’ – *изгнать* ‘sınır dışına atmak’ *меж, между* *между континентами* ‘kıtalar arasında’ – *межконтинентальный* ‘kıtalararası’ *между реками* ‘ırmaklar arasında’ – *междуречье* ‘ırmaklar arası’ *набросить на что – н.* ‘bir şeye atmak’ – *набросить* ‘atmak’ *на стене* ‘duvarda’ – *настенный* ‘duvar için olan’ *жаловаться на кого – л.* ‘birini şikâyet etmek’ – *нажаловаться* ‘birini – bir şeyi şikâyet etmek’ *надстроить над* ‘üzerine inşa etmek’ – *надстроить* ‘yükseltmek, üzerine inşa etmek’ *над бровями* ‘kaşlar üzerinde’ – *надбровье* ‘kaş üzerindeki alın bölgesi’ *ругаться над (святыней)* ‘mukaddes şeylere hakaret etmek’ – *надругаться* ‘hakaret etmek, kirletmek’ *отехать от чего – н.* ‘bir şeyden gitmek’ – *отъехать* ‘(gidip) çekilmek’ *резать от (каравая)* ‘(somundan) kesmek’ – *отрезать* ‘kesip ayırmak’ *считать от (единицы)* ‘birden başlayarak saymak’ – *отсчитывать* ‘itibaren saymak’ *образовать от глагола* ‘fiilden türetmek’ – *отглагольный* ‘fiilimsi’ *перед, перед: перед горой* ‘dağın eteğinde’ – *предгорье* ‘dağetekleri’ *перед пуском* ‘sürümünden önce’ – *предпусковой* ‘sürüm öncesi’ *попо Волге* ‘Volga’ya yakın’ – *Повольжье* ‘Volga yakını’ *по своему (усмотрению)* ‘kendi fikrince (fikrimce)’ – *по–своему* ‘istediğim (istediğin, istediği v.s.) gibi’ *по итукам* ‘parçalar halinde’ – *поштучный* ‘parça parça’ *по силам* ‘imkân ve kuvvete göre’ – *посильный* ‘imkân ve kuvvetdâhilinde olan’ *по смерти* ‘ölümünden sonra’ – *посмертный* ‘ölümünden sonraki’ *под; положить подо что – н.* ‘bir şeyin altına koymak’ – *подположить* ‘altına koymak, yerleştirmek’ *под землей* ‘yerin altında’ – *подземный* ‘yer altı’ *под Москвой* ‘Moskova civarında’ – *подмосковный* ‘Moskovacivarı’ *под защитой* ‘müdafa altında’ – *подзащитный* ‘müvekkil’ *при; при станции* ‘istasyona bağlı’ – *пристанционный* ‘istasyona bağlı’ *строить (сарай) при (доме)* ‘evin yanına samanlık kurmak’ – *пристроить* ‘yanına kurmak’ *(петь и) при этом плясать* ‘(şarkı söylemek ve) beraberinde oynamak’ – *приплясывать* ‘-ken oynamak’ *при людях* ‘insanlar bulunurken’ – *прилюдно* ‘insanların gözünününde’ *с; прыгнуть с* ‘-den atlamak’ – *спрыгнуть* ‘aşağı atlamak’ *резать с (краев)* ‘(uçlardan) kesmek’ – *срезать* – ‘den kesmek’ *вместе с кем – н.* ‘biriyle beraber’ – *совместный* ‘ortak’ *единение с (кем-н.)* ‘biriyle birlik olma’ – *соединение* ‘birleşme’ *рисовать с (натуры)* ‘(doğadan) çizmek’ – *рисовать* ‘kopyasını yapmak’ *через; через меру* ‘ölçü fazlası’ – *чрезмерный* ‘haddinden fazla’ Bazı zarfsız edatların da benzer ilişkileri vardır: *вне; вне времени* ‘zaman dışında’ – *вневременный* ‘zaman dışı’ *вне плана* ‘plan dışında’ – *внеплановый* ‘plan dışı’ *внутри, внутривнутри вены* ‘toplardamar içinde’ – *внутривенный* ‘toplardamar içi’ *внутри квартиры* ‘daire içinde’ – *внутриквартирный* ‘daire içi’ *около; около земли* ‘yere yakın’ – *околоземный* ‘yere yakın’ *против; против пожара* ‘yangına karşı’ – *противопожарный* ‘yangına karşı’ *бороться против кого – н.* ‘birine karşı mücadele etmek’ – *противоборство* ‘karşı mücadele’.

2- Sözdizimsel bağlantıda dilbilgisel olarak hâkim sözcüğün edatı ile öneki örtüşür.

a- tam sesbirimsel ve semantik örtüşme: *въехать в город* ‘şehre girmek’ *добраться до места* ‘yere varmak’ *завернуть за угол* ‘köşeyi dönmek’ *исключить из список* ‘listeden çıkarmak’ *наскочить на столб* ‘direğe çarpmak’ *надругаться над чьей-н. Памятью* ‘birinin hatırasını kirletmek’ *отскочить от двери* ‘kapıdan dönmek’ *предстать перед судом* ‘mahkeme huzuruna çıkmak’ *подложить под голову* ‘başın altına koymak’ *съехать с горы* ‘dağdan inmek’ *соединиться с друзьями* ‘arkadaşlarla birleşmek’ **b-** sadece semantik örtüşme: *перепрыгнуть через забор* ‘duvarı atlayıp geçmek’ *очиститься от грязи* ‘kirden arınmak’ *выехать из города* ‘şehirden gitmek’ *заслониться от солнца* ‘güneşe karşı siper etmek’ *прикоснуться к руке* ‘ele dokunmak’ *подкрасться к зверью* ‘hayvana sessizce yaklaşmak’ *соединиться с друзьями* ‘arkadaşlarla birleşmek’,

b- sadece semantik örtüşme: *перепрыгнуть через забор* ‘duvarı atlayıp geçmek’ *очиститься от грязи* ‘kirden arınmak’ *выехать из города* ‘şehirden gitmek’ *заслониться от солнца* ‘güneşe karşı siper etmek’ *прикоснуться к руке* ‘ele dokunmak’ *подкрасться к зверью* ‘hayvana sessizce yaklaşmak’ *взобраться на крышум* ‘dama çıkmak’ *залезть в амбар* ‘ambara girmek’ *углубиться в лес* ‘ormanın içine dalmak’

3- Sözü edilen anlamda edat birden fazla ad durumuyla birleşmeye yetkindir. Örneğin ‘в’ edatı belirtme durumu ve edatlı durum bileşiminde içeride bulunma anlamlı alansal ilişki belirtir (*в дом* ‘evin içine’, *в доме* ‘evde’, *в лес* ‘ormana’, *в лесу* ‘ormanda’); *за* edatı belirtme durumu ve araç durumu birleşmesinde arkada, ötede bulunma anlamlı alansal ilişki belirtir (*задом* ‘evin arkasına’, *за домом* ‘evin arkasında’, *за реку* ‘ırmağın ötesine’, *за рекой* ‘ırmağın ötesinde’); *меж*, *между* (*между кустов* ‘çalıların arasında’, *между кустами* ‘çalılar arasında’); *на* (*на стол* ‘masanın üstüne’, *на столе* ‘masanın üstünde’, *на гору* ‘dağa’, *на горе* ‘dağda’); *по* edatı yönelme durumu ve edatlı durum bileşiminde nesnel ilişki anlamlıdır (*скучать по сыну* ‘oğlu özlemek’ ve *скучать по сыне* ‘oğlu özlemek’); *под* edatı belirtme durumu ve edatlı durum birleşmesinde bir şeyin aşağısında bulunma anlamlı alansal ilişki belirtir (*под стол* ‘masanın altına’, *под столом* ‘masanın altında’). Edatın merkezi anlamı etrafında, bu anlamın türevleri olarak toplanmış, bu temel anlamla bağlantılı olan anlamlar bulunur. Örneğin; belirtme durumu ve edatlı durumda ‘на’ edatının merkezi anlamları:

1- alansal ilişki (bir şeyin üzerinde olma),

2- nesnel anlamlarıdır.

Birinci anlamla (*залезть на крышу* ‘çatıya çıkmak’, *сидеть на крыше* ‘çatıda oturmak’, *перенести на бумагу* ‘kâğıda geçirmek’, *нарисовать на бумаге* ‘kâğıda resmetmek’) mecaz

anlam dâhil olmak üzere türemiş özel alansal anlamlar (*жить на Украине* ‘Ukrayna’dayaşmak’, *ехать на Украину* ‘Ukrayna’ya gitmek’, *тоска легла на душу* ‘yüreğe hüznün çöktü’, *на сердце* ‘kalpte’, ‘yürekte’), içeride bulunma (*неспокойно на душе* ‘içi huzursuzdur’, *что у него на уме* ‘aklında ne var’), araçsal alan (*сидеть на веслах* ‘kürekte olmak’, *сидеть на руле* ‘direksiyonda olmak’, *сесть на весла* ‘küreğe geçmek’, *сесть на руль* ‘direksiyona geçmek’), zamansal alan (*на балу* ‘baloda’, *на концерте* ‘konserde’, *на бал* ‘baloya’, *на концерт* ‘konsere’), niteleyici (*человек на костылях* ‘koltuk değnekli adam’, *встать на костыли* ‘koltuk değneğiyle durmak’, *быть на чьем – н. иждивении* ‘geçimin biri tarafından temin edilmesi’, *находиться на излечении* ‘tedavi görmek’, *перейти на чье – н. иждивении* ‘birinin bakımı altına geçmek’, *направить на лечение* ‘tedaviye yönelmek’) bağlantılıdır. İkinci anlam olan nesnel anlamla (*сосредоточиться на работе* ‘işe yoğunlaşmak’, *настаивать на операции* ‘ameliyatta ısrar etmek’, *сердиться на детей* ‘çocuklara kızmak’, *смотреть на незнакомца* ‘yabancıya bakmak’, *согласен на поездку* ‘geziyi kabul ediyor’, *удовольствие навсех* ‘herkesi memnun etmek’), yine nesnel anlamın türevi olan nesnel – öznel anlam (*на поставщике числится долг* ‘müteahhidin borcubulunuyor’, *на тебе нет вины* ‘senin suçun yok’) bağlantılıdır. *На* edatının merkezden uzak çeşitli belirteçsel anlamlarına ‘разнообразные обстоятельственные значения’ gelince, bu anlamlar belirtme durumu ve araç durumu arasında dağılmış olmakla birlikte netüremişlik ilişkileriyle, ne bu edatın merkezi anlamlarıyla ne de birbirleriyle bağlantılıdır. Belirtme durumu: *приехать на месяц* ‘bir aylığına gelmek’, *опоздать на час* ‘bir saat gecikmek’, *купить на рубль* ‘bir rubleye satın almak’, *делить на части* ‘parçalara bölmek’, *заучивать на свежую голову* ‘dinlenmiş bir kafayla ezber yarmak’, *запастись на зиму* ‘kış içintedarik etmek’, *увидеться на другой день* ‘ertesi gün görüşmek’; edatlı durum (*предложный падеж*): *остановиться на бегу* ‘koşuya karar vermek’, *остановиться на ходу* ‘yürüyüşe karar vermek’, *встретиться на этих днях* ‘yakın günlerde buluşmak’, *восприниматься на единомыслии* ‘çabucak kavranmak’. Dildeki her anlamlı birim gibi edat da anlamını kendi içerisinde barındırır. Ancak herhangi bir birincil edat anlamı elde etme her zaman bağlam (контекст) ve sözsel ortam gerektirir. Böylesi ortam edatla birleşen sözcük öbeği öğeleriyle yaratılır. Edat anlamının belirlenmesinde eş zamanlı olarak başlıca iki etken rol oynar: birincisi edatla birlik kuran adın durum biçimi, ikincisi sözcüklerin leksik anlamıdır. Örneğin, *стыдиться* *перед товарищем* ‘arkadaştan utanmak’ ve *стоять перед товарищем* ‘arkadaşın önünde durmak’ sözcük öbeklerindeki *перед* edatının araç durumuyla birleşmesindeki farklı anlamları (birinci durumda nesnel ilişki anlamı, ikinci öbekte alansal ilişki anlamı) *стыдиться* ‘utanmak’ ve *стоять* ‘durmak’ fiillerinin leksik anlamı zemininde belirir; *дорога до дома* ‘eve kadar yol’ ve *сон до рассвета* ‘şafağa değin rüya’ sözcük öbeklerinde ‘до’ edatının farklı sınır ‘предел’

anlamları (birinci durumda alansal sınır, ikincidurumda zamansal sınır) sözcük öbeğinin her iki ögesinin de leksik anlamızemininde elde edilir. Diğer taraftan *до дома еще несколько километров* ‘eve kadar daha birkaç kilometre var’, *до рассвета осталось недолго* ‘şafağa çok kalmadı’ durumlarında edat anlamı (alansal ya da zamansal)öncelikle özerk sözcüklerin leksik anlamları temelinde, sonra ise edatla birlik kuran ad durumu biçiminin tümceyle olan ilişkisi temelinde kurulur. *Платить за дом* ‘ev için ödeme yapmak’ ve *спрятаться за дом* ‘evin arkasına saklanmak’ birleşmelerinde ise edatın nesnel anlamı edatla birlik kuran ad durumu biçiminin tümcenin tüm yapısıyla olan ilişkisi temelinde kurulur. Edatın ad durumu biçimiyle kurduğu bazı bağlar öyle sıkıdır ki, böylesi bağlanmalarda edattan ayrı ad durumu anlamı kurmak imkânsızdır, yani sözdizimsel semantik düzeyde edatla birlik kuran ad durumu biçimi bölünmezdir. Örneğin *без отца* ‘babasız’, *за ограду* ‘duvarın arkasına’, *надороге* ‘yolda’, *перед домом* ‘evin önünde’, *с друзьями* ‘arkadaşlarla’ gibi bağlanmalarda ad durumu biçimi anlamını, söz konusu anlamın edatla bağlanması dışında saymak mümkün değildir.

**Edatlı isim durumu:* Edatlı isim durumu (*предложный падеж*) diğer ad durumlarından (belirtme, yönelme, araç, tamlayan) farklı olarak sadece edatlarla kullanıma sahiptir. Edatlı durum birincil edatlar olan *в, на, о, по* ve *при* edatlarıyla birleşir. Edatlı durumun merkezi anlamları nesnel (*потребность в ласке* ‘şefkat talebi’, *признаться в любви* ‘aşkı itiraf etmek’, *жениться на вдове* ‘dul kadınla evlenmek’, *говорить о работе* ‘işle ilgili konuşmak’, *сообщение о погоде* ‘hava tebliği’, *слова о любви* ‘aşk sözcükleri’, *скушаться по сыне* ‘oğlu özlemek’, *тоска по родине* ‘vatan hasreti’ ve niteleyici (*говорит на русском языке* ‘Rusça konuşmak’, *ехать на лошади* ‘atla gitmek’, *домик о двух этажах* ‘iki katlı ev’, *по уходе отца все примолкли* ‘baba gidince herkes sustu’) anlam çeşitleri (yer: *гулять в лесу* ‘ormanda gezmek’, *жить на севере* ‘kuzeyde yaşamak’, *остановка при входе* ‘girişyeri durağı’, zaman: *встречаться в юности* ‘gençlikte görüşmek’; *встать на заре* ‘gün ağarırken yataktan kalkmak’, yer ve zaman: *спорить на собрании* ‘toplantıda tartışmak’, zaman ve sebep: *разгорячиться на бегу* ‘koşudan ısınmak’, şart, şartlı – zamansal özellik: *согласен в любом случае* ‘her halukarda razıdır’, *заблудиться в темноте* ‘karanlıkta yolunuşaşırmak’, *разговор при свидетелях* ‘şahitler huzurunda konuşma’, belirleme: *полезный в питании* ‘beslenme için faydalı’, *необходим в работе* ‘iş için gerekli’, alan: *достижения в учебе* ‘öğrenim başarısı’, *режиссер в кино* ‘sinema rejisörü’, *положение в обществе* ‘toplumdakikonum’, detay: *широкий в плечах* ‘geniş omuzlu’) anlamlarıdır. Merkezden uzak yerinde ise niteleyici anlamla etkileşime girebilen öznel anlam (*в семье нет ссор* ‘ailede kavga yoktur’, *в нем бездна сомнений* ‘kendini aşırıbeğenmiş’, *в глазах отчаяние* ‘gözlerde ümitsizlik’, *на уме у нее – только развлечения* ‘aklında sadece gönül eğlendirme var’, *на губах улыбка* ‘dudaklarda tebessüm’) bulunur. Bu dizgenin dışında ise gerekli bilgi verici –

tümleyici biçim (*числиться в передовиках* ‘öncülerden sayılmak’, *профан в живописи* ‘resim alanında bilgisiz’, *дока в законах* ‘kanunları çok iyi bilir’) işlevi vardır.

1.2. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE KULLANILAN TEMEL EDATLARIN LEKSİK ANLAMLARI⁶

Tablo 1.4. Rusça dil bilgisinde kullanılan temel edatların leksik anlamları:

İsim hali	Edat	Anlam	Örnek
Pred. Padej (Bulunma Hali)	о, (об, обо) чём? – ком?	-birisinin / bir şeyin hakkında konuşmak	о происшествий – olay hakkında konuşmak о моей сестре – kız kardeşim hakkında konuşmak
	в (во) чём? – ком?	-bir yerde -bir şeyin / birisinin içinde	в сумке – çantada, çantanın içinde во мне - içimde
	на чём? – ком?	-bir yerde -bir şeyin / birisinin üzerinde	на кресле- koltukta, koltuğun üzerinde на тебе - üstünde
	При чём? – ком?	-bir şeyin / birisinin yanında -bir şeyin sırasında / yanında	-при мне – yanımda / ben varken -при Петре 1- 1.Petro zamanında -при каждом ударе грома – gök gürültüsünün her darbesinde

⁶E.N. Demiriz, Rusça KPDS,35

Tablo 1.4. (Devam)

Rod.Padej (Tamlayan Hal)	из (изо) кого? чего?	-bir şeyin içinden	-из шкафа - dolaptan, dolabın içinden
	с (со) кого? чего?	-bir yerden -bir şeyin üstünden -bir zamandan itibaren	-с работы - işten -со шкафа- dolabın üstünden -с сентября – eylülден beri
	От (ото) кого? чего?	-bir yerden, bir şeyin önünden -birisinden, birisinin yanından	от двери- kapıdan, kapısının önünden от врача- doktordan, doktorun yanından
	у кого? у чего?	-bir şeyin yanında, önünde -birisinin yanında, mekanında	у окна- pencerenin yanında, pencerenin önünde у врача- doktorda, doktorun yanında
	около кого? чего?	-bir şeyin yanında/ önünde -birisinin yanında/ mekanında	около гостиницы- otelin yanında/ civarında, otele yakın около пяти часов- saat beş civarında, yaklaşık beş saat около десяти человек – yaklaşık on kişi
	напротив кого? чего?	-bir şeyin / birisinin karşısında/ karşısına	напротив банка- bankanın karşısında напротив нас- karşımızda, karşımıza
	До кого? чего?	-bir yere ya da bir şeye kadar -birisinden/ bir şeyden önce	до университета - üniversiteye kadar до меня- benden önce, bana kadar до обеда- öğlene kadar

Tablo 1.4. (Devam)

	После кого? чего?	-birisinden/ bir şeyden sonra	после праздника- bayramdan sonra после нас- bizden sonra
	с (со) до кого? чего?	-bir kimseden bir kimseye kadar -bir şeyden bir şeye kadar	все, с директора до рабочего- müdürden işçiye kadar herkes с 9 до 12 часов- saat 9'dan 12'ye kadar с первой до последней страницы- ilk sayfadan son sayfaya kadar
	без (безо) кого? чего?	-bir kimse ya da bir şey olmadan	без врача- doktorsuz, doktor olmadan без разрешения- izinsiz, izin olmadan
Dat. Padej (Yönelme Hali)	к (ко) кому / чему?	-birisine ya da bir şeye doğru	к врачу- doktora doğru к станции метро- metro istasyonuna ya da metro istasyonuna doğru
	по кому / чему?	-bir şey ile ya da bir şey vasıtasıyla -bir şey üzerinden	по телефону- telefonla по проводам- kablolar üzerinden/kablolar vasıtasıyla по столу- masa üzerinden
Vin. Padej (Belirtme Hali)	в (во) что? кого?	-bir yere -bir şeyin içine -birine -gün ifadelerinde	в кино- sinemaya в меня- bana в воскресенье- pazar günü / pazar gününde

Tablo 1.4. (Devam)

	на что? кого?	-bir yere, bir şeyin üzerine -bir süre için	на работу- işe на стол- masaya ya da masanın üzerine на два года- iki yıl için
	Через что? кого?	-bir yer üzerinden -bir şey üzerinden -bir şeyin ya da birisinin vasıtasıyla -bir süre sonra	через Москву- Moskova üzerinden через улицу- sokaktan / sokak üzerinden через стену- duvardan / duvarın üstünden через моего дядю- amcam vasıtasıyla через неделю- bir hafta sonra
	под (подо) кого? что?	-bir şeyin altına	под диван- kanepenin altına
	За что? кого?	-bir şeyin arkasına -bir süre içinde -birisi için	за шкаф- dolabın arkasına за два дня- iki gün içinde за друга- arkadaş için
Tv. Padej (Vasıta / Edath Hali)	с (со) чем? кем?	-ile -ile birlikte	с братом- erkek kaedeşle / erkek kardeşle birlikte с грохотом- gürültüyle
	за чем? кем?	-bir şeyin ya da birisinin arkasında -bir şeyin ya da birisin peşinde -bir şey sırasında	за углом- köşenin arka tarafında за мной- arkamda / peşimde за завтраком- kahvaltıda / kahvaltı esnasında

Tablo 1.4. (Devam)

	над (надо) чем? кем?	-bir şeyin ya da birisinin üstünde / üstüne	над столом- masanın üstünde / üstüne над нами- üstümüzde/ üstümüze
	под (подо) чем? кем?	-bir şeyin ya da birisinin altında	под кроватью- yatağın altında под нашими соседями- komşularımızın altında
	перед (передо) чем? кем?	-bir şeyin / birisinin önünde	перед окном- pencerenin önünde / önüne перед учителем- öğretmenin önünde / önüne
		-bir şeyden önce	перед уроком- dersten tam önce / ders başlamadan önce

Tek anlamlı olmayan birkaç istisna edatın dışında, **türevi olan edatların** anlamları genellikle ilişkilendirildikleri kelimenin sözcük anlamı ile bağlantılı olduklarına daha önce de değinmiştik.

- “возле, недоходядо veya пройдя” edatları yer ilişkisi taşımaktadır.
- “напротяжении veya в течение” edatları zaman ilişkisi taşımaktadır.
- “по сравнению с veya подобно” edatları benzetme, karşılaştırma ilişkisi taşımaktadır.
- “вровень с veya наравне с” edatları kıyaslama, benzetme ilişkisi taşımaktadır.

Bu tür edatların anlamları bağlandıkları sözcüklerle ortaya çıkan ilişkilerle birlikte ifade edilmektedir.

- “от”: Yer ilişkisi- Uzaklaşma: отплыть от берега (sahilden yelken açmak),

Kaynak ilişkisi- çıkma-: письмо от моего отца (babamdan mektup),

Nesne: Защита от врагов (düşmanlardan korunma)

Görüldüğü gibi “от” edatı, semantik olarak (anlamsal) birbirleriyle bağlantılıdır.

Ancak “Приказ от первого января (bir Ocak tarihli emir)” gibi zaman ilişkisi içerisinde kullanılan “от” edatı diğer anlamlarından farklı niteliktedir.

“Про” edatının semantik yapısı iki farklı anlam taşımaktadır. Bunlar; nesne ilişkisi ve görev ilişkisidir. Bu iki anlam birbirleriyle bağlantılı değildir:

- Говорить про детей – Çocuklar hakkında konuşmak

Edatların anlam yapıları ve özellikleri ismin hallerinin yapı ve özelliklerine yakındır.

Öneklere göre edatların anlamlarına bakacak olursak;

- “безумный – безума(akılsız), безопасность– безопасности (tehlikesiz)” sözcüklerinin her ikisinde (olmama, bulunmama) durumu vardır.
- “межзональный – междузонами(bölgeler arası)”sözcüklerinde (bağlılık) durumu vardır.
- “досрочный – досрока(süresinden önce yapılan/yer alan)” sözcüklerinde ise (öncelik durumu) söz konusudur.
- “Без” edatında olmama, bulunmama durumu söz konusudur. Örneğin: “бездома” ve “бездомный” sözcüklerinin her ikisinde de (*evsiz*)anlamı vardır.
- “До” edatında “летатьдо” ve “долетать” sözcüklerinin her ikisi de (*uçarak varmak*) anlamına gelmektedir.
- “За” edatında ise ötesinde bulunma anlamı vardır. Örneğin: “заВолгой” ve “заволжский” sözcüklerinin her ikisinde de (*Volga'nın ötesinde*) anlamı mevcuttur.
- “Из” edatında –den, –dan anlamı söz konusudur. Örneğin: “гнатьиз чего? изгорода” ve “изгнать” kelimelerinin her ikisi de (*kovmak, dışarı atmak*) anlamları mevcuttur.
- “Между” edatında arasında bulunma durumu söz konusudur. Örneğin: “между национальными” ve “межнациональный” sözcüklerinin her ikisi de (*yerel*) anlamına gelmektedir.
- “На” edatı ise birisine veya bir şeye bir eylemde, harekette bulunma anlamında kullanılmaktadır. Örneğin: “жаловатьсянакого?” ve “нажаловаться” fiillerinin her ikisinde birisine (*şikâyet etmek, yakınmak*), “бросить(начто?)” ve “набросить” fiillerinin her ikisinde ise (*atmak, atlamak, atılmak*)anlamları mevcuttur.
- “Над” edatında üzerine anlamı söz konusudur. Örneğin: “Надстроить” ve “строитьнад” sözcüklerinin her ikisinde de (*yükseltmek, bir kat çıkmak, üzerine inşa etmek*) anlamları mevcuttur.
- “От” edatında –den, –dan (çıkma, ayrılma) durumları söz konusudur. Örneğin: “ехать(отчего?)” ve “отъехать” sözcüklerinin her ikisinde de (*bir yerden ayrılma, uzaklaşma*) anlamları mevcuttur.

- “По” edatıyla birlikte kullanılan “помоемумнению” ve “по-моему” sözcüklerinin ise her ikisi de (*bence, bana göre*) anlamlarını taşımaktadır.
- “Под” edatında altında bulunma durumu söz konusudur. Örneğin: “подложить” ve “положить(подчто?)” fiillerinin her ikisinde (*altına koymak, yerleştirmek*) anlamları söz konusudur.
- “С” edatında –ile (birliktelik) anlamı söz konusudur. Örneğin: “вместе(скем?)” ve “совместный” sözcüklerinin her ikisinde (*ortak*) anlamı “единение(скем?)” ve “соединение” sözcüklerinin her ikisinde ise (*bağlantı, birleşim*) anlamı mevcuttur.

Bununla birlikte yine bazı zarf edatlarının da benzerlik ilişkileri bulunmaktadır.

- “Вне” zarfedatında *dışında bulunma* anlamı söz konusudur. Örneğin: “вневременный” ve “вне времени” sözcüklerinin ikisi de (*ebedi*) anlamına gelmektedir.
- “Внутри” zarf edatında *içinde bulunma* anlamı söz konusudur. Örneğin: “внутриквартирный” ve “внутриквартиры” sözcüklerinin ikisi de (*dairenin içi*) anlamına gelmektedir.
- “Около” zarf edatında *yakınında, çevresinde, etrafında bulunma* anlamı söz konusudur. Örneğin: “околоземный” ve “околоземли” sözcüklerinin ikisi de (*arazinin yakınında, etrafında*) anlamına gelmektedir.
- “Среди” zarf edatında ise *arasında olma, ortasında bulunma* anlamı söz konusudur. Örneğin: “средисезонный” ve “средисезона” sözcüklerinin her ikisi de (*sezon arasında, ortasında*) anlamına gelmektedir.

Rusçada kimi zaman edat ile önek, anlamsal olarak birbirleriyle tam uyum içerisindedirler. Örneğin;

- “В” edatı ve önekinin uyumlu bir yapı oluşturduğu “въехать в город” sözcük öbeği (*şehregirmek*) anlamına gelmektedir.
- “до” edatı ve önekinin uyumlu ve düzenli bir yapı oluşturduğu “добраться до вокзала” sözcük öbeği (*istasyona ulaşmak*) anlamına gelmektedir.
- “за” edatı ve önekinin uyumlu bir yapı oluşturduğu “забежать за угол” sözcük öbeği (*koşarak köşeden dönmek*) anlamına gelmektedir.
- “Над” edatı ve önekinin uyumlu bir yapı oluşturduğu “надругаться над кем?” ve “надругаться над чем?” sözcük öbekleri (*birisine veya bir şeyehakaret etmek*) anlamlarına gelmektedir.

- “От” edatı ve önekinin uyumlu bir yapı oluşturduğu “от скочить от армии” sözcük öbeği (*askerden dönmek*) anlamına gelmektedir.
- “С” edatı ve önekinin uyumlu bir yapı oluşturduğu “съехать счего?” sözcük öbeği (*bir şeyden ayrılmak, uzaklaşmak*) anlamına gelmektedir.

Rusçada kimi sözcük öbeklerinde edat ile önek birimsel olarak değil, sadece anlamsal uyumluluk göstermektedir.

- “Вы” öneki ve “из” edatıyla birlikte oluşturulan “выехать из чего? (из города)” sözcük öbeği (*bir yerden ayrılmak, şehirden ayrılmak*) anlamına gelmektedir.
- “При” öneki ve “к” edatıyla birlikte oluşturulan “прикоснуться (к чему?)” sözcük öbeği (*bir şeye dokunmak, bir şeye değmek*) anlamına gelmektedir.
- “В парк” sözcük öbeğinde “в” edatı İsmi -i hali ile birlikte kullanılarak (parka) anlamını anlamındadır.
- “В парке” sözcük öbeğinde ise “в” edatı ismin -de hali ile birlikte kullanılarak (parkta) anlamını anlamındadır.
- “За озеро” sözcük öbeğinde “за” edatı ismin -i hali ile birlikte kullanılarak (gölün arkasına) anlamındadır.
- “За озером” sözcük öbeğinde ise “за” edatı ismin -ile hali ile kullanılarak (gölün arkasında) anlamındadır.
- “Между (Среди) деревьев” sözcük öbeğinde “между” edatı ismin -in hali ile kullanılarak (birden çok ağaçların arasına) anlamındadır.
- “Между деревьями” sözcük öbeğinde ise “между” edatı ismin -ile hali ile kullanılarak (iki ağacın arasında) anlamındadır.

1.3. TÜRKÇE DİL BİLGİSİNDE EDATLAR

Edatlar, kendi başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlelerin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir. Edat kelimesinin anlamına baktığımız zaman, TDK sözlüğünde: “*Edat, tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç*”⁷ denilmektedir. Gramer Terimleri Sözlüğünde ise “Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak isim ve isim soylu sözcüklerden sonra gelerek sonuna geldiği sözcük ile cümledeki diğer kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran gramer

⁷TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 754.

görevli müstakil kelime” denilmektedir. Başlıca edatlar: için, ile, gibi, kadar, göre, doğru, başka, dolayı, beri, ötürü, öte, yana, itibaren, nazaran vb.⁸

Edatların cümle içinde kurdukları anlam ilişkileri geçicidir. Bunlar benzerlik, beraberlik, başkalık, miktar, sebep, vasıta, zaman, mekân, yön gösterme vb. ilişkilerdir.

Edatlar eklendikleri ad, sıfat, zamir gibi ad soylu kelime ve ya kelime grupları ile bir edat grubu oluştururlar; bu edat grupları cümlede isimlerden önce sıfat, sıfat ve fiillerden önce zarf görevindedirler. İyelik ve durum ekleri alarak isim gibi kullanılırlar. Edat gruplarının vurgusu, grubun isim ögesi üzerindedir. Örneğin; ‘Ateş gibi çocuk.’ ‘Bu hikâye, çocuklar için yazılmış.’ ‘İstanbul’a uçak ile gitti.’ ‘Bu iş sana göre değil.’ ‘Beklediğiniz kimse şimdiye kadar uğramadı.’ ‘Onu dünden beri arıyorlar.’ ‘Yaşlı kadın evin bahçesinden öteye geçememiş.’ ‘Senin gibisini görmedim.’ vb. Edatların bir özelliği de eklendikleri kelime ve kelime grupları ile kendileri arasına başka kelimenin girmemesidir.

Yukarıdaki örneklerden yola çıkarak Türkçede, Rusçada olduğu gibi edatlar isimlerden önce gelmezler. Ayrıca Türkçede ön çekim edatı yoktur.

Edatların cümle içinde geçici birer görev yüklenmiş olmaları, onları aynı nitelikteki ad çekim ekleri ile benzer ve paralel duruma getirmiştir. Edatlar, şekilce kelime, işleyiş bakımından ad durum ekleri niteliğindedir. Edatlar ile karşılaştığımız bazı anlatım biçimlerini aynı anlamı veren isim çekim ekleri ile de karşılaşılabilmekteyiz. Örneğin; ‘Babaca davranmak/ Baba gibi davranmak.’ ‘Bu atkıyı sana getirdim. / Bu atkıyı senin için getirdim.’ ‘Yağmurdan çıkamadı. / Yağmurdan dolayı çıkamadı.’⁹

Türkçede edatlar birer bağımsız kelime olmaları onların eklendikleri isimler ile ses yapısı bakımından kaynaşmalarını engellemiştir. Fakat ekleşmiş edatların bu kuralın dışındadırlar. Örneğin; ‘ile’ edatı ekleşmiş bir edattır: ‘Üç buçuk saat bizimle le kaldı.’

Yukarıdaki açıklamalara göre Zeynep Korkmaz, ismin hâl eklerini ‘ad çekimi ekleri’ olarak nitelemektedir.

Türkçe sözlüklerde yer alan ve araştırmacıların yapmış oldukları tanımlara baktığımızda edat sözcüğü için genel olarak “Kendi başına anlamı olmayan, eklendikleri sözcüklerle birlikte cümlelerin diğer sözcükleri arasında farklı anlam ilişkileri kurabilen sözcük çeşitleridir” diyebiliriz.

⁸Zeynep KORKMAZ, Türkçe Dil Bilgisi,1052.

⁹Zeynep KORKMAZ, Türkçe Dil Bilgisi, 1052.

Muharrem Ergin ise bu ekle ilgili olarak ‘hal ekleri’ ifadesini kullanmaktadır ve ona göre hal ekleri: “İsmi diğer sözcüklerle münasebeti esnasında içinde bulunduğu durumlardır”.¹⁰ İsim bu münasebetleri bazen ek olmadan, çoğu kez ise ek alarak ifade etmektedir.

Tahsin Banguoğlu ise; ismin hâl eklerini ‘ad çekimi’ olarak incelemektedir ve adların başka sözcüklerle olan ilişkilerine göre farklı durumlarda bulunduklarını ve bu durumların onlara gelen bazı hâllerle belirtildiğini ifade eder.

Muharrem Ergin edatlar için; “Manaları olmayan, sadece gramer görevleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar, ancak manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek şartıyla bir gramer vazifesi görürler. Bu nedenle manalı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanı sıra edatlara da vazifeli sözcükler denilebilir.”¹¹ demektedir.

Günay Karaağaç’a göre edatın tanımı ise: “Edatlar, bağlı bilgilerin ve ilişkilerin adlarıdır. Bu yönleriyle, sözlük birimleri arasında apayrı yere sahip olan ve dilde bağımsız olarak var olamayan edatlar, söz öbeği ve cümle gibi dil birimleriyle kullanılabilen ve onlara farklı anlamlar katan söz dizimi birimleridir”.¹²

Türkçe ve Rusça dil bilgisinde yer alan edat tanımlarına baktığımızda, tanımların hem Rusçada hem de Türkçede birbirlerine benzer olduklarını görebilmekteyiz. Edatlar her iki dilde de benzer maddelerle ele alınmıştır. Ancak yapısal olarak ele alındığında birtakım farklılıklar göstermektedirler. Bunlardan birincisi; Türkçe dil bilgisinde ilgeçler(edatlar), çekime girdikleri isim soylu sözcüklerin ya yalın hallerinden ya da çıkma, yönelme, vasıta ve ilgi durumu gibi ismin hal ekleriyle türetilmiş biçimlerinden sonra gelirler.¹³ Rusça dil bilgisinde ise edatlar tam tersi bir nitelik taşımaktadır. Bu durumu örneklerle şu şekilde açıklayabiliriz;

- ✓ Говорить о деле
- ✓ İş ile ilgili konuşmak

‘o’ (hakkında) edatı birinci örnekte isimden önce kullanılmıştır. Ancak ikinci örnekteki “ile” edatı isimden sonra kullanılmıştır.

- ✓ Плыть против течения.
- ✓ Akıntıya karşı yüzmek.

Buradaki örnekte de birinci cümledeki “напротив” (karşısında) edatı isimden önce kullanılırken, ikinci cümledeki “karşı(sına doğru)” edatı isimden sonra kullanılmıştır.

¹⁰Ergin, 129.

¹¹Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak, İstanbul 2013, 348.

¹²Günay Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi*, (2.baskı), Akçağ, Ankara 2013, 432.

¹³Korkmaz, 901.

İkinci durum ise; edatların birlikte kullanılarak ifade oluşturdukları ismin hâl ekleri Rusça ve Türkçe dil bilgisinde yine birtakım farklılıklar içermektedir. Edatların cümle içerisinde geçici bir görev üstlenmeleri, onları ismin hâl ekleriyle paralel hale getirmiştir. Edatların ve ismin hâl eklerinin aralarındaki en önemli farklılık, biçimce birincilerin ek, ikincilerin ise bağımsız birer sözcük olmalarıdır. Bu durumda edatlar; biçimce sözcük, işleyiş bakımından ise ismin hâl ekleridurumundadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

RUSÇA VE TÜRKÇE DİL BİLGİSİNDE İSMİN HALLERİ (ПАДЕЖИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ И ПАДЕЖИ ИМЁН В ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ)

2.1. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE İSMİN HÂLLERİ (ПАДЕЖ) NE DEMEKTİR?

İsmi halleri bir ismin ya da nesnenin tümcedeki işlevini gösteren, biçim değişimlerini ya da çekim eklerini belirten bir dilbilgisi kullanımıdır¹⁴. Dünya dillerinde elliyi aşkın ad durumu bulunmakla birlikte, sayıları dilden dile değişmektedir. Almancada dört¹⁵ olan bu sayı İngilizcede üç¹⁶, Rusçada altı, Fince on beş Macarcada ise yirmiye yakındır. Sadece bir dile özgü olan ad durumları bulunabildiği gibi birçok dilde kullanımı olan ad durumları da bulunmaktadır¹⁷. Örneğin *zirveye doğru yapılan hareket* kullanımını ifade eden sublatif durum yalnız Macarcaya, çoğul öznenin ayrıntılı olarak yazılması ya da özne tekrarının vurgulanması kullanımı ifade eden ayrıştırıcı (*disjunctive case*)¹⁸ durum sadece Fransızcaya ait olan bir ad durumuyken, adın öznenin gerçekleştirdiği eylemin aracı ya da vasıtası olduğu araç durumu (*instrumental case*) ise Gürcüce, Çekçe, Litvanya dili, Lehçe, Rusça, Sırpça, Slovakça gibi birçok dilde kullanılmaktadır.

¹⁴ www.en.wikipedia/wiki/List_of_grammatical_cases.

¹⁵ Almanca'da yalın, tamlayan, yönelme ve belirtme durumları bulunur. Bu dilde yer almayan kalma ve çıkma durumları edatlar yardımıyla ifade edilir: In der Schule 'okulda', vom Bahnhof 'istasyondan' gibi. Ayrıca Almanca'da adların cins durumunu yansıtan tanımlıkların değişiklikleriyle ad durumları oluşur.

¹⁶ İngilizce'de yalın, nesnel ve tamlayan durumları vardır. Eski İngilizce'de yer alan ancak çağdaş İngilizce'de yer almayan belirtme, yönelme, araç durumları tümcede sözcük dizimi ve edatlar yardımıyla ifade edilmektedir: The man with black hat 'siyah şapkalı adam' gibi. İngilizce'de adlara yalnızca tamlayan durumda ek gelir: My uncle's house 'Amcamın evi' gibi. Ayrıca bazı dilciler İngilizce'de tamlayan durum olmadığını düşünürler ve bu düşüncelerini şu örnekle savunurlar: The king of Sparta's wife was called Helen 'Sparta kralının eşinin adı Helen idi' örneğinde 's' nin tamlayan durum eki olması halinde, sözü edilen eşin Sparta'ya ait olması gerekirdi. Oysa 's' eki tüm öbeğe (the king of Sparta) aittir. Bunu savunan dilciler 's'yi bağımsız ilgeç (independent particle) olarak görürler.

¹⁷ Bazı ad durumları ayrılmış biçimlere sahip olabilmektedir. Örneğin yalın durum, belirtme durumu, nesnel durum gibi ad durumları yer aldıkları dillerde kendi ayrılmış biçimlerini korurlar. Örneğin nesnel durum Bengal dilinde fiilin dolaylı ve dolaysız nesnesi kullanımına sahip iken İngilizce ve İsveç dilinde ise bu kullanıma ek olarak edat öbeğinin nesnesi kullanımını da taşır: Bengal. I saw her 'Onu görüyordum', I gave her the book 'Ona kitabı verdim.' İng. I saw her 'Onu görüyordum', I gave her the book 'Ona kitabı verdim, with her 'onunla' gibi.

¹⁸ Bu ad durumu sadece zamirler içindir.

2.2. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE İSMİN HALLERİ VE KULLANIMLARI

2.2.1. Rusçada İsmi Halleri'nin Anlamları

Rusçada ad durumu, tümcede bir ad biçiminin 'форма имени' diğersözcüklerle olan ilişkisini gösterir. Örneğin *отпереть дверь ключом* 'kapıyı anahtarla açmak', *ключ от двери* 'kapının anahtarı', *связка ключей* 'anahtar destesi', *обзавестись ключами* 'anahtar edinmek' tümcelerinde *ключ* 'anahtar', sözcüğünün dört ayrı ad biçimi (*ключ* 'anahtar', *ключом* 'anahtarla', *ключей* 'anahtarların' *ключами* 'anahtarlarla') *отпереть* 'açmak', *от двери* 'kapının', *связка* 'deste', *обзавестись* 'edinmek' sözcükleriyle olan farklı ilişkileri gösterilir. Tümcede bir ad biçiminin diğersözcüklerle olan ilişkisi çok çeşitli olabildiğinden her bir ad durumu birkaçanlama sahip olabilmektedir¹⁹. Çağdaş Rusçada adlar tümce içinde aldıkları altı duruma göre sınıflandırılmıştır. Yalın dışında bütün diğer durumlar *косвенные падежи* (yalın dışı durumlar) adını almaktadırlar. Bu altı durum sırasıyla: yalın durum 'именительный падеж', belirtme durumu 'винительный падеж', yönelme durumu 'дательный падеж', tamlayan durum 'родительный падеж', araçdurumu 'творительный падеж' ve edatlı durum 'предложный падеж' olarak Rusçada adlandırılmaktadırlar. Ad durumlarının anlamları bu durumların tümcedeki sözdizimselişlevlerine göre şekillenir. Ancak bu anlamlar sözdizimsel işlevlerden soyutlanmışlardır²⁰. Ad durumlarının anlamları çok çeşitlidir. Örneğinyönelme durumu

1- *подарить книгу отцу* 'babaya kitap hediye etmek'

2- *отцу не нравятся твои новые увлечения* 'senin yeni heveslerin babanın hoşuna gitmiyor'

3- *памятник отцу* 'babaya anıt = babanın anıtı' vetamlayan durumu

1- *не ждать отца* 'babayı beklememek'

2- *нет отца* 'baba yok'

3- *памятник отцу* 'babanın anıtı'; tümcelerini incelediğimizde 1-numaralı tümcelerde ad durumu biçiminin nesnel anlamı: hareketin kendisine yöneldiği şahıs ve bir şahsa herhangi birinin süreçsel durumunun yönelmesi 2- numaralı tümcelerde ad durumu biçiminin öznel anlamı: içsel ya da dışsal durumun taşıyıcısı olan şey 'предмет- носитель состояния' 3- numaralı tümcelerde ad durumu biçiminin niteleyici anlamı: önceden tayin etme veiyelik durumları taşıdığını görürüz. Ad durumunun tümcede bir ad biçiminin (форма слова)

¹⁹ www.ref.ewreka.ru.

²⁰ www.rusgram.narod.ru / 2697- 2712.html.

diğersözcüklerle olan ilişkisini gösterdiğini artık biliyoruz. Bu *sözcüksel konum*la ilgili olan genel bir tanımdır: *читаю книгу* ‘kitap okuyorum’ *жизнь в городе* ‘şehir yaşamı’ *десять часов* ‘on saat’ *час рассвета* ‘şafak vakti’ gibi. Ancak ad durumunun tümcenin bütün yapısını ‘целый состав предложения’ etkilediği durumlar da vardır: *в городе много зелени* ‘şehirin yeşilliği boldur’ *у школьников начались каникулы* ‘küçük öğrencilerin tatili başladı’ *мне предстоит командировка* ‘görev seyahati yapacağım’ gibi. Bunun yanı sıra ad durumunun *özne- yüklem* ilişkisini ifade etmesi de söz konusudur: *дом - у дороги* ‘ev - yol üstünde’ *все эти разговоры - от безделья* ‘tümü dedikodular işsiz güçsüzlükten’ *пирог - к чаю* ‘çayın yanında pasta’ *письмо - тебе* ‘mektup sana’ *ученик читает* ‘öğrenci okuyor’. Özellikle ad durumunun *sözcüksel konumdaki* ilişkisi ‘отношению надежда к слову’ ve sözdizimsel yapının ‘синтаксическая конструкция в целом’ herhangi bir ögesiyle olan ilişkisi olmak üzere iki türlü ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz. Birinci durumda ‘присловная позиция’ sözcüğe bağlı olan birilişki mevcuttur, yani herhangi bir ad durumunda olan sözcük ilişkili olduğu diğer sözcüğün tüm biçimleriyle bağlantı kurmaktadır: *читать книгу* ‘kitap okumak’, *читаю книгу* ‘kitabı okuyorum’ *читал книгу* ‘kitabı okudu(m)’ *читая книгу* ‘kitabı okuyarak’ *читающий книгу* ‘kitabı okuyan’; *час рассвета* ‘şafak vakti’, *часы рассвет* ‘şafak vakitleri’, *о часе рассвета* ‘şafak vaktiyle ilgili’ gibi. İkinci durumda ise sözcük bağlamında olmayan birilişki söz konusudur. Ancak ister sözcük bağlamında olsun ya da olmasın addurumu, herhangi bir ad durumundaki adın bir diğer birimle olan ilişkisi anlamına sahiptir. Bu anlam edatsız ad durumlarına özgü oluşu kadar edatlı ad durumlarına da özgüdür. Yukarıda değindiğimiz gibi ad durumu tümcede sözcüksel konumda ve diğer konumlarda ilişkilere sahiptir. Gerek sözcüksel konumda gerekse dediğer konumlarda beliren bu anlamlar herhangi bir ad durumuna aittir. Addurumunun sözü edilen konumlarda sahip olduğu temel ve en genel anlamlar *öznel*, *nesnel* ve *niteleyici* anlamlardır²¹. Bu anlamların hepsi de kendinde genel anlamın özel durumlarını yansıtan ayrılmış anlamlar barındırırlar. Örneğin Rusçada *hembelirtme* durumu, hem de *yönelme* durumu *nesnel* anlam taşır. Ancak *belirtme* durumundaki *nesnel* anlam ile *yönelme* durumundaki *nesnel* anlam, *nesnel* anlamın *ayrılmış özel durumlarıdır*. *Belirtme* durumundaki *nesnel* anlam dolaysız nesne ‘прямой объект’ ifade eder. Oysa *yönelme* durumundaki *nesnel* anlam somut alıcı ‘адресат’ anlamını taşır: *строим дом молодоженам* ‘yeni evlilere ev inşa ediyoruz’ tümcesinde *belirtme* durumundaki *дом* ‘ev’ sözcüğü dolaysız nesne, *yönelme* durumundaki *молодоженам* ‘yeni evlilere’ sözcüğü ise alıcı anlamındadır. Yalın durumdaki *nesnel* anlam ile araç durumundaki *nesnel* anlam da *nesnel* anlamın ayrılmış özel durumlarıdır. Yalın durumdaki *öznel* anlam eylemin belirttiği oluşu gerçekleştiren ya da bu oluşa konu olan öğedir. Araç durumunun sahip olduğu *öznel*

²¹Niteleyici anlam kendinde belirteç niteleyenini de kapsayan tüm niteleyen anlamları barındırır.

anlam ise araçsallık *‘орудийность’* bildiren anlam ögesidir: *сарай зажгло молнией* ‘yıldırım samanlığı tutuşturdu’, *станки выпускаются заводом* ‘tezgâhlar fabrika tarafından satışa çıkarılıyor’ tümcelerinde *молнией* ‘yıldırım’ ve *заводом* ‘fabrikayla’ sözcük biçimleri *öznel anlamın ayrılmış araçsallık anlamını* taşırlar: *сарай зажгло молнией* ‘yıldırım samanlığı tutuşturdu’ tümcesinde tutuşturma eyleminin belirttiği oluşumu gerçekleştiren *молнией* ‘yıldırım’ sözcüğüdür, dolayısıyla ifade edilen öznel bir anlamdır. *Станки выпускаются заводом* ‘tezgâhlar fabrika tarafından satışa çıkarılıyor’ tümcesinde satışa çıkarma eyleminin belirttiği oluşumu gerçekleştiren *заводом* ‘fabrikayla’ sözcüğüdür ve öznel bir anlam ifade etmektedir. Buradaki bu öznel anlam araçsallık bildirmektedir.

2.2.1.1. Nesnel anlam

Nesnel anlam nesnenin *‘предмет’*, kendisine yönelen hareketle olan ilişkisidir.

Söz konusu olan hareket sadece somut değil, aynı zamanda soyut kavramlarla da ilgili olabilir:

1- *рубить дрова* ‘odunları kesmek’ 2- *читать книгу* ‘kitap okumak’ 3- *любить детей* ‘çocukları sevmek’ 4- *ценить дружбу* ‘dostluğa değer vermek’ 5- *наслаждаться музыкой* ‘müziğin zevkine varmak’ örnek tümcelerini incelediğimizde 1 ve 2 numaralı tümcelerde nesnel anlamın somut, 3, 4 ve 5 numaralı tümcelerde ise nesnel anlamın soyut kavramlarla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bir ad durumu almış olan sözcüğün sözcüksel anlamı ya da addurumunun bütün bir tümceye yaydığı anlama bağlı olarak ad durumlu nesne somut *‘конкретный’*, soyut *‘отвлеченный’*, varma *‘достижение’*, uzaklaşma *‘удаление’*, verme *‘давание’*, alma *‘получение’*, yapma *‘созидание’*, konuşma *‘речь’*, düşünme *‘мысль’* arzu edilen eylem *‘волеуправленный акт’*, algı *‘восприятие’*, içsel ilişki *‘внутреннее отношение’* vb. nesnel anlamlarını taşıyabilir. Nesnel anlamlı padej çekimlerini (ismin durumlarına göre) örneklendirecek olursak;

2.2.1.2.1. Tamlayan Durum

‘Настроили домов.’ ‘Evler inşa ettiler.’ *‘Разгрузили вагонов.’* ‘Vagonları tahliye ettiler.’ *‘Не желает никому зла.’* ‘Hiç kimsenin kötülüğünü istemiyor.’ *‘Требую объяснения.’* ‘Açıklama istiyorum.’ *‘Выпей воды’* ‘Su iç.’ *‘Стыдишься товарищей.’* ‘Arkadaşlardan çekiniyorsun.’ *‘У меня нет книги,’* ‘Kitabım yok.’ *‘Билетов мы купили два.’* ‘İki bilet aldık.’

2.2.1.2.2. Yönelme Durumu

‘Он раскаивается: простим ему.’ ‘Pişmanlık duyuyor: affedelim onu.’ ‘Наниии матери.’ ‘Annene yaz.’ ‘Курение вредит здоровью’ ‘Sigara içme sağlığa zarar verir.’ ‘Не попадайся ему на глаза.’ ‘Onun gözüne gözükmek.’ ‘Людям он хочет добра.’ ‘İnsanların iyiliğini istiyor.’ ‘Нет равнодушию!’ ‘Umursamazlık yok.’

2.2.1.2.3. Belirtme Durumu

‘Отец любит сына.’ ‘Baba oğlunu seviyor.’ ‘Ученик огорчает учителя.’ ‘Öğrenci öğretmenini üzüyor.’ ‘Споём песню.’ ‘Şarkı söyleyelim.’ ‘Построили дом.’ ‘Ev inşa ettiler’ ‘мне жаль друга.’ ‘Arkadaşıma acıyorum.’ ‘Сейчас бы мне интересную книгу!’ ‘Şimdi elimde ilgi çekici bir kitap olsaydı!’

2.2.1.2.4. Vasıta durumu

‘Недоволен учеником.’ ‘Öğrencisinden memnun değil.’ ‘Изумлены смелостью.’ ‘Cesaretine hayrette kalmışlar.’ ‘Восхищаюсь искусством.’ ‘Sanata hayranlık duyuyorum.’

2.2.1.2.5. Edatlı Durum

‘Отказали в просьбе.’ ‘Rıcaı reddettiler.’ ‘Разбирается в музыке.’ ‘Müzikten anlıyor.’ ‘Сосредоточимся на главном.’ ‘İşin özü üzerinde yoğunlaşalım.’ ‘Болезнь отразилась на работоспособности.’ ‘Hastalık çalışma yeteneğini aksattı.’

2.2.1.2. Öznel Anlam

Öznel anlam nesneyle, nesnenin kendisinin gerçeğe karşı yaptığı hareket, nesneden kaynaklanan bir hal ya da sözü edilennesnenin yaratmış olduğu bütün bir durum arasındaki ilişki anlamına sahiptir. Dolaysız olarak ‘непосредственно’ bağlı olduğu sözcüğün sözcüksel anlamına ya da öznenin kaynaklanan, öznenin taşıyıcısı olduğu duruma atf edilen bütün bir tümcenin anlamına bağlı olarak, ad durumunun atf ettiği özne, somut hareket, konuşma, düşünme, arzu edilen bir eylem, ilişki, sahip olan varlık hatta bütün bir durumun taşıyıcısı ‘носитель целой ситуации’ olabilir. Öznel anlamın sınırları tıpkı nesnel anlamda olduğu gibi ad durumunun bağlı olduğu sözcüğün ve tümcenin anlamsal ayrıntısına bağlıdır. ‘Машина работает. (Araba çalışıyor.)’ Öznel anlamlı ismin hal çekimlerini (ismin durumlarına göre) örneklendirecek olursak;

2.2.1.2.1. Yalın Durum

‘Машина работает.’ ‘Araba çalışıyor.’ ‘Поезд идет.’ ‘Tren geliyor’ ‘Профессор читает лекцию.’ ‘Profesör ders veriyor.’ ‘Люди просят о помощи.’ ‘İnsanlar yardım istiyorlar.’ ‘Наступила ночь.’ ‘Gece oldu.’ ‘Стоит тишина.’ ‘Sessizlik var.’ ‘Вот и зима.’ ‘İşte kış geldi.’ ‘Семья в сборе.’ ‘Aile toplanmış bulunuyor.’ ‘Мастерство дается трудом.’ ‘Uсталık, emek harcamayla olur’ ‘Задача- бороться за высокое качество продукции.’ ‘Amaç – yüksek mal kalitesi için çalışmak.’

2.2.1.2.2. Tamlayan Durum

‘Прибытие делегации.’ ‘Heyetin gelişi.’ ‘Выпадение осадков.’ ‘Yağış’ ‘Есть диспропорция мощностей.’ ‘Güç orantısızlığı vardır.’ ‘Перепалка соседок.’ ‘Komşu kadınların ağız kavgası.’ ‘Жестокость героя.’ ‘Kahramanın katı yürekliliği.’ ‘Гудок автомобиля.’ ‘Otomobil klaksonu.’ ‘Смысль преобразований.’ ‘Reformların faydası.’ ‘Не прошло и году.’ ‘Bir yıl bile geçmedi.’ ‘Дел прибавилось.’ ‘İşler arttı.’ ‘Сил нет.’ ‘Güç yok.’ ‘Результата никакого.’ ‘Hiç bir sonuç yok.’ ‘Предложений поступило три.’ ‘Üç teklif geldi.’

2.2.1.2.3. Yönelme Durumu

‘Тебе не следует соглашаться.’ ‘Senin razı olman gerekmiyor.’ ‘Молодым бы поучиться у стариков.’ ‘Gençler ihtiyarlardan ders alsalar.’ ‘Детям весело.’ ‘Çocukların neşesi yerinde.’ ‘Больному не до веселья.’ ‘Hasta hiç neşelenecek halde değil’ ‘Гостям не хочется уходить.’ ‘Misafirlerin canı kalkmak istemiyor.’ ‘Ребенку нездоровится.’ ‘Çocuk rahatsızdır’ ‘Нам видно звезды.’ ‘Yıldızlar bize görünüyor.’

2.2.1.2.4. Belirtme Durumu

‘Больного знобит.’ ‘Hasta üşüyüp titriyor.’ ‘Руку больно.’ ‘El acıyor.’

2.2.1.2.5. Vasıta Durumu

‘Ожидается объезд района инспектором.’ ‘Müfettişin bölgeyi dolaşması bekleniyor.’ ‘Помнил исполнение этой арии еще Шаляпиным.’ ‘Bu arıyı birde Şalyapın’ın söylediğini hatırlıyordu.’ ‘Комиссией сделаны выводы.’ ‘Komisyon tarafından sonuçlar çıkarıldı’

‘Хозяйкой наготовлено запасов.’ ‘Ev sahibesi tarafından stoklar hazırlandı.’ ‘Врачами рекомендуется отдыхать.’ ‘Doktorlar istirahat etmeyi tavsiye ediyorlar’ vb.

2.2.1.3. Niteleyici anlam

İsim hâlinin niteleyici anlamı bir nesnenindiğer bir nesneyle, hareketle, durumla ya da konumla olan ilişkisi anlamınıtaşır. Sözü edilen nesnenin ilişkili olduğu nesne, hareket, durum ve konumfarklı yönlerden nitelenebildiğinden ad durumunun niteleyici anlamı da çokçeşitli, bazen de birbirinden çok uzak olan özel anlamlarda belirir. Bu anlamlarnitelik, özellik, dış özellik ve çeşitli koşullar (amaç, sebep, şart, tarz, nicel ya da sınırlılık özelliği, ölçü) vb. anlamlardır. ‘Приехал как консультант. (Danışman olarak geldi.)’ Niteleyici anlamlı padej çekimlerini (ismin durumlarına göre) örneklendirecek olursak;

2.2.1.3.1. Yahn Durum

‘Природахудожница.’ ‘Bayan ressam doğası.’ ‘Городгерой.’ ‘Kahraman şehir.’ ‘Село Селезнево.’ ‘Seleznev Köyü.’ ‘Живет в доме номер пятнадцать.’ ‘On beş numaralı evde oturuyor.’ ‘Приехал как консультант.’ ‘Danışman olarak geldi.’ ‘Пишет под псевдонимом Наблюдатель.’ ‘Gözlemci takma adıyla yazıyor.’ ‘Он - мастер спорта.’ ‘O usta sporcudur.’ ‘Уже три часа ночи.’ ‘Artık gecenin üçü.’ ‘Он - призер личного первенства.’ ‘O ferdi birincilik kupa sahibidir.’ ‘Человек преклонного возраста.’ ‘Yaşı geçkin insan.’ ‘Это фактор большого значения.’ ‘Bu çok önemli etkindir.’ ‘Приехал пятого мая.’ ‘Beş mayısta geldi.’ ‘Третьего дня произошло важное событие.’ ‘Üçüncü gün önemli bir olay oldu.’ ‘Семнадцатого апреля – субботник.’ ‘On yedi nisan cumartesiye denk geliyor.’

2.2.1.3.2. Yönelme Durumu

‘Мы подали повод насмешкам.’ ‘Alaya sebebiyet verdik.’ ‘Улыбнулся шутке.’ ‘Şakaya gülümsedi.’ ‘Ведет счет годам.’ ‘Yılların hesabını tutuyor.’ ‘Я составлю список долгам.’ ‘Borçların listesini tutuyorum.’

*Belirtme Durumu: ‘Прождали час.’ ‘Bir saat beklediler.’ ‘Стоит рубль.’ ‘Ederi bir rubledir.’ ‘Пробежали целый километр.’ ‘Tam bir kilometre koştular.’ ‘Уже сутки мы в городе.’ ‘Artık yirmi dört saattir yoldayız.’

2.2.1.3.3. Vasıta Durumu

‘Он казак душой.’ ‘Kazak ruhludur.’ ‘Я украинец родом.’ ‘Aslen Ukraynalıyım.’ ‘Дали нам рубль серебром.’ ‘Bize gümüş ruble verdiler.’ ‘Она надета ситец цветочками.’ ‘Çiçekli basma giyimlidir.’ ‘Смотрит осуждающим взглядом.’ ‘Ayıplayan bakışla bakıyor.’ ‘Режет хлеб ломтями.’ ‘Ekmeği incecik dilimlere ayırıyor.’ ‘Лечу первым рейсом.’ ‘İlk seferle uçuyorum.’ ‘Толпа гудит ульем.’ ‘Kalabalık arı kovanı gibi uğulduyor.’ ‘Прошел черным ходом.’ ‘Arka kapıdan geçti’ ‘Вернулся поздней ночью.’ ‘Gece geç saatte döndü.’ ‘Покупают овес мешками.’ ‘Çuvallarla yulaf alıyorlar.’ ‘Там стоят банки вместимостью в ведро.’ ‘Orada kova kapasiteli kavanozlar duruyor.’ ‘Мальчик чудом спасся.’ ‘Çocuk mucize eseri hayatta kaldı.’ ‘Характером сын в деда.’ ‘Oğlun karakteri dedesininkiyle aynı.’ ‘На стене висит его портрет еще школьницей.’ ‘Duvarda henüz küçük bir okul çocuğuyken çekilmiş resmi asılı.’

2.2.1.3.4. Edatlı Durum

‘Парень- известнейший в области.’ ‘Delikanlı alanının en ünlüsüdür.’ ‘Живет в Москве.’ ‘Moskova’da yaşıyor.’ ‘Остановка в Малаховке.’ ‘Malahovka durağı.’ ‘Встречались в юности.’ ‘Pek gençken görüşüyorlardı.’ ‘Имеется в достатке.’ ‘Refah, bolluk vardır.’ ‘Почта в двух шагах.’ ‘Çok yakındaki postane.’ ‘Запасов - в избытке.’ ‘Stoklar dolu.’ ‘в давке потеряли друг друга.’ ‘Kalabalıkta birbirini kaybettiler.’ ‘Явился во всей красе.’ ‘Bütün güzelliğiyle çıktı.’ ‘Его руки в царапинах.’ ‘Elleri sıyrıklar içinde.’ ‘В гневе забыл о справедливости.’ ‘Öfkeden ötürü adalet aklından çıktı.’ ‘Коекто на западе.’ ‘Batıda bazı kimseler.’ ‘Тесто на дрожжах.’ ‘Mayalı hamur.’ ‘На даче скучно.’ ‘Yazlık sıkıcıdır.’ ‘Там стоит стол о трех ножках.’ ‘Orda üçayaklı masa duruyor.’ ‘Читает при свече.’ ‘Mum ışığında okuyor.’ ‘При планировке поселка сохранены зеленые насаждения.’ ‘Kasaba planlanmasında ağaçlanma sahaları korunmuş’

Öznel ve nesnel anlamları niteleyici anlamın çeşitli özel türleriyle kıyaslayacak olursak öznel ve nesnel anlamları soyut, söz konusu niteleyici anlamları ise somut olarak adlandırabiliriz. Burada somut anlamla demek istediğimiz karşılaştırmalı belirlilik ve daha az soyutluk anlamıdır. Öznel ve nesnel anlamların daha fazla soyut olması bu anlamlarda leksik ve semantik etkenlerin niteleyici anlamlara kıyasla daha zayıf oluşunun bir neticesidir: niteleyici anlam karakteristiğiyle, belli ad durumlarında belli niteleyici anlamlar taşıyan sözcüklerin yeterli ölçüde ayrılmış leksik-semantik niteliği hemen hemen her zaman bir arada bulunmak zorundadır, ancak öznel ve nesnel anlamlarda bu nitelik bulunmamaktadır.

2.2.2. İsmın hallerının tümleyici anlamı

Rusça’da bazı isim durumukullanımları vardır ki bu kullanımlarda ad durumu anlamı ayrı bir birim olarak kurulamaz. Bu kullanımlarda sözcükler kendi sözlüksel anlamlarının zorlayıcılığıyla anlamlı bir *bilgi verici –tümleyici* ‘информативноевосполнение’ talep ederler. Örneğin *два дома* ‘iki ev’, *три часа* ‘üç saat’ birleşmelerinde sayılan nesneleri adlandıran adın tamlayan durumu anlamı nesnel, öznel ve de niteleyici anlamlardan hiçbirini taşımamaktadır. Ad durumu burada herhangi bir anlamdan yoksundur ve sadece sözcüğün talebi üzerine belirli bir nicel anlamla sözcüğü tümler ve ad durumu bu sözcükle birlikte nesnelerin miktarını ifade eder. Yine *прослыл ворчуном* ‘adıhomurdanana çıktı’, *числится передовиком* ‘öncülerdendir’ *считается умником* ‘akıllı diye biliniyor’ birleşmelerinde araç durumu da hiçbir ayrı anlamsal niteliğin etkisi altında değişmez: araç durumu fiili tümler ve fiille birlikte en küçük anlamlı birim oluşturur.

Tümleyici bilgiverici anlamlı ismin halleri örnekleri:

2.2.2.1. Yalın Durum

Сына назвали Вася. ‘Erkek evlada Vaysa adını verdiler.’ *Дочку зовутЛена.* ‘Kız evladın adı Lena’dır.’

2.2.2.2. Tamlayan Durum

‘Два товарища.’ ‘İki arkadaş.’ *‘Сорок солдат.’* ‘Kırk asker.’ *‘Троезнакомых.’* ‘Üç tanıdık.’ *‘Обе сестры.’* ‘Her iki kız kardeş.’ *‘Несколько книг.’* ‘Birkaç kitap.’ *‘Моложе брата.’* ‘Erkek kardeşten daha genç.’ *‘Меньше года.’* ‘Bir yıldan daha az.’ *‘Больше сотни.’* ‘Yüzden fazla’

2.2.2.3. Yönelme Durumu

‘Народ следует обычаям.’ ‘Halk alışkılara uyuyor.’ *‘Равносильноизмене.’* ‘İhanetle bir.’

2.2.2.4. Vasıta Durumu

‘Слышает скептиком.’ ‘Şüpheci diye tanınıyor.’ *‘Состоит надзирателем.’* ‘Gözcüdür.’ *‘Считаю его эгоистом.’* ‘Onun bencil olduğunu düşünüyorum.’ *‘Событие*

чревато опасными последствиями. ‘Olay kötü sonuçlar verebilir.’ ‘Обилен растительностью.’ ‘Bitkisi boldur.’

Rusça’da ismin hallerinin taşıdığı farklı anlamların sıklıkla karşılıklıbağlanmalara girdiğini yukarıda belirtmiştik. Ad durumunun sahip olduğu anlamlardaki bu dağınıklık ‘*диффузность*’, ad durumu biçiminin gerek benzer anlamsal ortaklıklara ‘*совместность*’ olan yetisi, gerekse de *leksik -semantik* etkenlerin gerçekleştirdiği eylem şeklinde tanımlanır. İsim hal biçiminin yetisiyle, *leksik-semantik* etkenlerden ötürü birleşmelerindeki iki anlam ögesini (öznel ve niteleyici, nesnel ve niteleyici, öznel ve nesnel, niteleyici anlamın farklı türleri) kendinde toplamaktan anlaşılan anlamların ortaklığıdır. Örneğin *рубить (дерево) топором* ‘baltayla ağaç kesmek’ ve *пилить (дерева) пилой* ‘odunları testereyle bıçkılamak’ tümcelerini ele alırsak araç durumunda nesnel ve niteleyici anlamların ortaklığından (bölünmezliğinden) söz ederiz: bir taraftan hareket iki tane nesneye yönelmiştir:

1. etkisinde kaldığı tesir tarafından değiştirilen dolaysız tesir nesnesine (*рубить что?* ‘kesmek neyi?’, *пилить что?* ‘bıçkılamak neyi?’)

2. hareketin kendi şahsi aracına (*рубить чем?* ‘kesmek neyle?’, *пилить чем?* ‘bıçkılamak neyle?’), diğer taraftan ise araçtan yararlanma ‘*пользование орудием*’ hareketi gerçekleştirme biçimidir (*рубить* ‘kesmek’, *пилить* ‘bıçkılamak’ *как?* ‘nasıl?’ *каким способом?* ‘ne biçimde’, *при помощи чего?* ‘neyin yardımıyla’).

Памятник поэту ‘şaire anıt: şairin anıtı’ *цена ошибке* ‘falsoya fiyat: falso fiyatı) örneklerini incelediğimizde yönelme durumunda *nesnel ve niteleyici* anlamların ortaklığından (*памятник кому и чей?* ‘anıt kime vekimin?’, *цена кому и как?* ‘fiyat neye ve nasıl?’), *встретиться на балу* ‘baloda buluşmak’, *обсудить на собрании* ‘toplantıda müzakere etmek’ örneklerini incelediğimizde edatlı durumda *yer ve zaman niteleyicisi* anlamlarının ortaklığından (*где? и когда?* nerede ve ne zaman) söz ederiz. Şimdiye kadar anlattıklarımızdan, sözdizimsel işlevlerinden, sözcük öbeği ve tümcedeki ilişkilerinden soyutlanmış ad durumu anlamının çok karmaşık olduğu sonucunu çıkarabiliriz: ad durumu anlamının karmaşıklığı birçok etkenin temelinde yatmaktadır. Bu etkenler sıralanacak olursa:

1- Ad durumu biçiminin dolaysız bağlı olduğu sözcükle olan dilbilgisel bağı: idarenin ‘*управление*’ sözdizimsel bağı için bazı belli ad durumu anlamları, uyum ‘*согласование*’ ve bağlılıkta ‘*примыкание*’ ise diğer belli bazı anlamlar ayıracıdır.

2- Belli bir ad durumuna giren sözcüğün sözcüksel ‘*leksik*’ anlamı, örneğin ad durumunun farklı anlamlara sahip olduğu haller: *попытка смельчака* ‘cesur adamın çabası’ ‘öznel anlam’+ ‘niteleyici anlam’, *попытка самоубийства* ‘intihar teşebbüsü’ ‘niteleyici

anlam', *чтение актера* 'aktörün okuması- aktör okuyor' 'özel anlam' + 'niteleyici anlam' ve *чтение сказок* 'masalların okunması – masal okuyorum, masallar okunuyor' 'özel anlam + 'nesnel anlam'. Örnek tümcelerden anlaşıldığı üzere tamlayan duruma giren *cesur adam*, *intihar*, *aktör* ve *masal* sözcüklerinin *leksik* anlamı tümcelerdeki ad durumu anlamını belirlemiştir. Çoğu durumda yan bağlantı türü (*вид подчинительной связи*) isim hali anlamlarının belirleyicisidir : *читать книгу* 'kitabı okumak' (yan bağlantı türü: yönetim 'управление', ad durumu anlamı: nesnel anlam), *читать час* 'bir saat okumak' (yan bağlantı türü: bağlılık 'примыкание', ad durumu anlamı: niteleyici anlam), *не ждали поезда* 'treni beklemediler' (yan bağlantı türü: yönetim 'управление', ad durumu anlamı: nesnel anlam), *неждал (и) минуты* 'bir dakika (bile) beklemedi' (yan bağlantı türü: bağlılık 'примыкание', ad durumu anlamı: niteleyici anlam).

3- Kendisinde herhangi bir ad durumunun varlığını belirleyen sözcüğün *leksik-semantiği*, örneğin; *едет к дому* 'eve (vasıtayla) gidiyor' *привык к дому* 'eve alıştı', *настаивает на отдыхе* 'tatil için diretiyor' *находится на отдыхе* 'tatildedir', *спорил с другом* 'arkadaşla tartışıyordu' ve *это случилось с другом* 'bu arkadaşın başına geldi', *дом отца* 'babanın evi' ve *упреки отца* 'babanın serzenişleri', *смотрит с пренебрежением* 'nefretle bakıyor' ve *его поведение связано с пренебрежением ко окружающим* 'davranışı çevresindekilere olan kininden ileri geliyor' gibi.

Genellikle sözdizimsel işlevlerinden soyutlanmış olan ad durumubiçiminin anlamı, daima ad durumu biçiminin sözsel ortamına '*словесное окружение*' bağlıdır. Böylesi bir ortam çok dar olabilir, bu ortam her şeyden önce isim durumunun dolaysız bağlı olduğu sözcüktür. Ancak ad durumunun ortamını tüm bir tümce de oluşturabilir. Örneğin, *с бородой тебя не узнать* 'sakallı halinle tanınmıyorsun' ve *в очках человек выглядит старше своих лет* 'insan gözlük takınca yaşından büyük gösteriyor' tümcelerinde belirleyiciolan *с бородой* 'sakallı' ve *в очках* 'gözlüklü' ad durumu biçimleri içinsözdizimsel ortam, tümcenin bütünüdür.

İsim durumu anlamlarının öznellik dizgesindeki merkezi anlamınbaşlıca özelliğini diğer anlamları etkileme, onlarla birleşme, alanlarına nüfuz etme yetisine sahip olması oluşturur. Mesela edatsız belirtme durumunun semantik dizgesinin merkezinde nesnel anlam yer alır: *читает книгу* 'kitabı okuyor', *готовит доклад* 'rapor hazırlıyor', *любит детей* 'çocukları seviyor', *мне жаль сестру* 'kız kardeşime acıyorum', *мне надо пропуск на завод* fabrikaya girmem lazım', *воду и чистый халат!* 'suyu ve temiz gömleği!', *врача!* 'doktoru!' gibi. Belirtme durumu, biçimle ilgili izler (*гündelik dil ve halk dili*) taşıyan birleşmelerde ses görünüşü ve anlam bakımından fiili tekrarladığında hiçbir gerçek hareket nesnesi bildirmemekle birlikte nesnel anlamını yitirmez: *шутки шутить* 'şakayı şaka yapmak', *ерунду ерундить*

‘saçmalığı saçmalamak’, *думу думать* ‘düşünceyi düşünmek’, *горе горевать* ‘acıyı acı çekmek’ gibi. Durum bildiren tümcelerde belirtme durumu öznenin sözdizimsel konumunda beliriverdiğinde (gerçekleştirilmemiş başlangıç konumu *начальная неактуализированная позиция*) dahi belirtme durumu nesnel anlamını yitirmez : (*руку больно* ‘el acıyor’, *больного трясет* ‘hasta titriyor’, *сарай зажгло* ‘samanlık tutuşturulup yandı’, *людей видно* ‘insanlar gözüktüyor’, *голоса слышно* ‘sesler duyuluyor’) ve ancak nesnel anlamla etkileşime giren (*людей видно* ‘insanlar gözüktüyor’, *голоса слышно* ‘sesler duyuluyor’) öznel anlam üretir. Belirtme durumunun semantik dizgesinin *merkezden uzak* yerinde, onun çeşitli niteleyici anlamları bulunur: zaman ölçüsü niteleyicisi (*едем уже час* ‘bir saattir gidiyoruz’, *ждем целую неделю* ‘bütün hafta bekleyelim’), mesafe ölçüsü niteleyicisi (*пробежали целый километр* ‘bir kilometreyi koşarak katlettiler’), değer niteleyicisi (*стоит рубль* ‘ederi bir rubledir’), ağırlık ölçüsü niteleyicisi (*весит тонну* ‘bir ton çekiyor’), tekrar edilebilirlik (*сколько раз встречались* ‘kaç kez görüştünüz’, *каждый вечер ссора* ‘her akşam münakaşa’) Benzer tüm durumlarda belirtme durumunun niteleyici anlamı, sözcüğün *leksik - semantiği* tarafından açıkça düzenlenmiştir.

2.3. RUSÇADA İSMİN HALLERİ

2.3.1. Yalın hal (именительный падеж)

(**Кто? Что?**) Rusça dilbilgisi kapsamındaki Именительный Падеж, Türkçe *İsmi Yalın Hali*, Latinceise *Nominatif* olarak ifade edilmektedir. Dil bilgisel olarak kullanım şekli Türkçedeki ismin yalın durumuyla aynı özellikleri taşımaktadır. İsmi hiçbir çekim eki almamış halidir. “Кто?” (Kim?) ve “Что?” (Ne?) sorusuna cevap verir.²² Именительный Падеж (İsmi Yalın Hali) hiçbir zaman *edatlarla* birlikte kullanılmazlar.²³ *İsmi Yalın Hali* cümle içerisinde daima özne görevini üstlenmektedir.

Yalın durumun merkezi anlamı öznel ve niteleyici anlamlardır. Yalın durumun öznel anlamı öznedeki (*дочь – студентка* ‘kız evlat – öğrencidir’, *сын работает* ‘erkek evlat çalışıyor’) ve *ночь* ‘gece’, *весна* ‘ilkbahar’ tipi tümcelerde belirir. Yalın durumun öznel anlamının sahip olduğu *öznellik*, onun diğer isim durumlarının sahip olduğu öznel anlamların aksine başka anlamlarla ortaklığıgirmemesinde yatar. Ancak bazı durumlarda (her şeyden önce edilgenyapılarda) yalın durumun öznel anlamı (*durum öznesi*), nesnel (*hareketnesesi*) anlamla

²² **Кто?** canlı varlıklar için, **Что?** ise cansız varlıklar için kullanılmaktadır. **Кто это?** (Bu kimdir?). **Что это?** (Bu nedir?)

²³ K.İ. Pehlivanova, M.N. Lebedeva, *Grammatika russkogo yazıka v illustratsiyah*, Russkiy yazık, Moskova 2002, 38.

birlikte ortaklığa girmeye yetkindir: *сын наказан отцом* ‘oğul baba tarafından cezalandırıldı’, *перо приравнивается к штыку* ‘kalem süngüyle birdir’ gibi. Yalın durumun niteleyici anlamı ad yüklemine (*наш город – герой* ‘bizim şehir- kahraman’, *дочь – красавица* ‘kız evlat – güzeldir’) ve ek ad koymada (*город герой* ‘kahraman şehir’, *красавица дочь* ‘güzel kız evlat’) belirir. Yalın durum diğer bir ismi özellik (*свойство, признак*) ve nitelik bakımından niteler. Belirteç niteleyicisyanlamı yalın duruma özgü değildir. Niteleyici anlama ‘*Её зовут Лена*’ ‘Onun adı Lena’dır’, *сына назвали Вася* ‘oğula Vaysa adını verdiler’, *числится как инструктор* ‘öğretmen sayılıyor’ tipi bileşimlerde yalın durum niteleyicisyanlam taşır. Sonuç olarak denilebilir ki yalın durumun merkezi anlamlarıöznel ve niteleyici anlamlardır. Ayrıca yalın durum başlıklarda, imzalarda, hitaplarda da varlığını gösterir.

2.3.2. İsmi –da –de Hali (Предложный Падеж) (О ком? О чём? В ком? В чём? При чём? При ком? На чём? На ком? Где?)

Türkçe İsmi –da –de Hali, Latince ise Lokatif, Prepozitif olarak ifade edilmektedir. İsminden de anlaşıldığı gibi, sadece edatlarla(ilgeçlerle) birlikte kullanılmaktadır. Lokatif, bulunma yönüyle, Türkçe dil bilgisindeki ismi hallerinden birisi olan Bulunma Durumu ile benzerlik göstermekle birlikte, prepozitif kullanım şekilleriyle birçok farklılıklar içermektedir. “О ком? О чём? В ком? В чём? При чём? При ком? На чём? Где?” sorularına cevap vermektedir.

2.3.3. Tamlayan durum (Родительный Падеж)

(Кого? Чего? Для чего? Для Кого? Без чего? Без Кого? От чего? От кого? Из чего? Из кого? Откуда?) Родительный Падеж Türkçeye İsmi –in hali olarak çevrilmesine rağmen, Rusça dilbilgisi kapsamında içerdiği özellikler ve kullanım alanları bakımından Türkçe dilbilgisi yapısından daha farklı özellikler taşımaktadır. Bu yapı Rusça dilbilgisinde daha kapsamlı ve ayrıntılı kullanım alanına sahiptir. Tamlayan durumunmerkezi anlamını öznel ve niteleyici (belirteç niteleyeni hariç) ve nesnelanımlar oluşturur. Tamlayan durumun öznel anlamı farklı sözdizimselkonumlarda belirir. Tamlayan durum tümcede öznel anlam taşıdığında kural gereği kendisinde nicelik anlam ögesi (*много* ‘çok’, *мало* ‘az’, *сколько* ‘bir miktar’) bulunur: *забот хватает* ‘iş yetiyor’, *воды прибывает* ‘sularkabarıyor’, *хлеба осталось* ‘ekmek arttı’, *билетов – ни одного* ‘tek birbilet yok’, *экономию – на тысячи рублей* ‘bin rublelik tasarruf’ gibi. Ayrıca, anlamın nicel ögesi dolgunluk, tükenmişlik (*совсем* ‘büşbütün’, *вообще* ‘genellikle’, *несколько* ‘hiç, zerre’) anlam ögesi olarak sunulabilir: *Счастьяне*

существует ‘mutluluk yoktur’, *Бога нет* ‘Tanrı yoktur’, *книг не выпускаются* ‘kitaplar yayımlanmıyor’, *никого нет* ‘hiç kimse yok’, *ниоблачка* ‘bir tek bulut yok’, *ни малейшей надежды* ‘en küçük bir umut yok’ gibi. Tamlayan durumun öznel anlamlı sözcük öbeği birleşiminde nicel anlam ögesi yoktur; burada öznel anlamın niteleyici anlamla ortaklığı sözkonusudur: *выступление артистов* ‘sanatçının gösterisi’, *осведомленность историков* ‘tarihçinin bilgili oluşu’, *гудок автомобиля*, ‘otomobil klaksonu’, *бой быков* ‘boğa güreşi’, *взаимосвязь явлений* ‘olayların bağlaşıması’, *блеск пруда* ‘havuzun ışıltısı’ gibi. Gerek sözcük öbeğinde gerekse de tümcede tamlayan durumun öznel anlamı diğer anlamlarla çeşitli etkileşimlere girebilir:

1- niteleyici (sahip olan özne: *рука отца* ‘babanın eli’; özellik taşıyıcısı olan özne: *бархат кожи* cildinyumuşaklığı; yaratıcı, üretici özne: *закон Ньютона* ‘Newton kanunu’ ve

2- nesnel (*пмятник героя* ‘kahramana anıt’: kimin? ve kime?) gibi. Tamlayan durumun nesnel anlamı sözcük öbeklerinde belirli leksik –semantik sözcük gruplarında (*желать славы* ‘şöhret arzulamak’, *ждать утра* ‘sabahı beklemek’, *бояться ответственности* ‘sorumluluktan korkmak’, *настроить домов* ‘evler kurmak’, *дать хлеба* ‘ekmek vermek’), olumsuzluk ifadelerinde (*не читает книг* ‘kitap okumuyor’, *не просит хлеба* ‘ekmek istemiyor’) görülür. Tümcede ise tamlayan durumun nesnel anlamlı kullanım alanı genişler: *книг он прочитал сотни* ‘yüzlerce kitap okumuştur’; *окружающих стыдно* ‘çevreye ayıp oluyor’; *жаль молодости* ‘gençliğe yazık’; *я этого не смею* ‘ben buna cesaret edemem’; *большей обиды трудно придумать* ‘ağır bir hakareti düşünüp bulmak zordur’ gibi. Durum bildiren tümcelerde ad durumunun öznel konumayaşınmış nesnel anlamı öznel anlam ögesiyle ortaklığa girebilir: *подтверждения не получено* ‘teyit olunmadı’, *изменений не заметно* ‘değişiklikler belli olmuyor’ gibi. Tamlayan durumun diğer bir merkezi anlamı ise niteleyici anlamıdır. Özellik, nitelik, bir şeye ilişkin görme (*признак, свойство, качество, отнесенность к чему-н.*) anlamlarını taşıyan söz konusunu niteleyici belirteç niteleyeni ‘*необстоятельное определение*’ değildir: *человек дела* ‘aksiyon adamı’, *ночь ошибок* ‘hatalar gecesi’, *страна озер* ‘göller ülkesi’, *вещества малого веса* ‘düşük ağırlıklı maddeler’ gibi. Tamlayan durumun niteleyici anlamı nesnel anlamla da etkileşime girebilir: *вестник победы* ‘zafer müjdecisi neyin? ve hangi?’, *прогноз погоды* ‘hava tahmini neyin? ve hangi?’ *цензура печати* ‘basın sansürü neyin? ve hangi?’ gibi. Tamlayan durumun merkezden uzak anlamsal yerinde ‘*на периферия семантического строения родительного падежа*’

1- zaman belirteci niteleyicisi: *встреча пятого мая* ‘beş mayıs görüşmesi’, *увидимся весной будущего года* ‘seneye baharda görüşürüz’, *семнадцатого апреля – суббота*; ‘nisanın on yedisi cumartesiye geliyor’; bu anlam adların kapalı dairesiyle bağlantılıdır;

2- tümleyici anlamı vardır: *два сына* ‘iki oğul’, *тысяча километров* ‘bin kilometre’, *быстрее всех* ‘herkesten daha hızlı’, *полна комната гостей* ‘misafir odası doludur’, *достойн участия* ‘alakayadeğer’, *чужд мести* ‘intikamdan uzak’; tamlayan durumda bu anlamtümleyici talep eden *два, тысяча, быстрее, полна, достойн, чужд* gibisınırlı sayıdaki sözcüklerle kurulur.

Bunların dışında Родительный Падеж’in kullanım alanlarını maddelersek;

1. Nesnenin ve eşyanın herhangi bir kişinin sahipliğinde bulunması durumunda, eşyaya sahip olan kişi İsmi –in haline göre çekimlenmektedir: ‘Карандаша студента (öğrencinin kalemi)’ örneğini tamlayan durumuna göre çözümlersek;

Карандаша (Кого?) Чей? (М.р.) (*Eril cinse göre Kimin sorusu?*)

Чья? (Ж.р.) (*Dişi cinse göre Kimin sorusu?*)

Чьё? (С.р.) (*Orta cinse göre Kimin sorusu?*)

Чьи? (Мн.ч.) (*Çoğullara göre Kimin sorusu?*)

‘Ответ студента (erkek öğrencinin cevabı), книга подруги (kız arkadaşın kitabı), вопрос учителя (öğretmenin sorusu), ветка дерева (ağacın dalı), красота природы (doğanın güzelliği), уголь здания (binanın köşesi) vb.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi Türkçe tamlamalarda sözcük sırası ‘tamlanan + tamlayan’ iken Rusçada ise ‘tamlayan + tamlanan’ şeklindedir.

2. Ölçü ve miktar belirten durumlarda ve sayılar ile kullanımı;

a) килогра, литр, метр gibi ölçü birimleri bu падеж ile kullanılır. Miktar birimi ‘bir’ ise Rusça ifadede bunu belirtmeye gerek yoktur. Örneğin; (один) килограмм муки – bir kilogram un, (один) стакан воды – bir bardak su vb.

b) *iki, üç, dört* sayıları ve *оба/обе* (her iki) sözcüğünün kullanımı;

Два/две, три, четыре ve *оба/обе*’den sonra gelen sözcükler Rod. Падеж tekil olarak çekilir: два дерева (iki ağaç), две книги (iki kitap), три окна (üç cam), четыре ручки (dört tükenmez kalem), оба друга (her iki arkadaş), обе студентки (her iki kız öğrenci) vb.

Sonu *iki, üç, dört* rakamları ile biten sayılarda da durum aynıdır: двадцать два человека (yirmi iki kişi), тридцать три цветка (otuz üç çiçek), сорок четыре студента (kırk dört erkek öğrenci) vb.

c) *Beş* ve sonrası için rakam ve sayıların kullanımı: ‘Beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve on sayıları’, sonu sıfır ve bu rakamlarla biten diğer sayılardan sonra gelen isimler Rod. Падеж ile

çekimlenir: пять тетрадей (beş tane defter), шесть учебников (altı ders kitabı), девятнадцать стульев (on iki sandalye), двадцать пять лет (yirmi beş yıl), девяносто девять минут (doksan dokuz dakika), тридцать человек (otuz kişi), миллион роз (bir milyon gül) vb.

d) Topluluk bildiren sayılar olarak nitelendirebileceğimiz ‘двое, трое, четверо’ gibi topluluk bildiren sözcüklerin ardından gelen isimler de bu padejin çoğulu ile çekimlenir: двое студентов (iki örgenci), трое рабочих (üç işçi) vb.

e) Tarih bildiren durumlarda: Günün tarihini bildirirken sayılar yalın halde kullanılmasına karşın belirli tarihlerden bahsederken tamlayan durum (Родительный Падеж) kullanılır. ‘Сегодня пятое сентября. (Bugün 5 Eylül.) Она уехала пятого сентября. (O, 5 Eylül’de gitti.)

İlk örnekte *пятое сентября* özne olması nedeniyle çekimlenmiyor. İkinci cümlede ise *пятого сентября, когда?* sorusuna yanıt verdiği için bu padejle çekimlenmiştir.

f) Сколько ve azlık – çokluk ifade eden много, мало, столько, несколько, большинство, меньшинство, множество gibi sözcüklerin kullanımı: сколько минут? (Kaç dakika?) Столько цветов? (Ne kadar da çok çiçek!) Много денег (çok para), несколько слов (birkaç kelime), большинство преподавателей (öğretmenlerin çoğunluğu), меньшинство студентов (öğrencilerin azlığı), множество людей (birçok insan) vb.

Rusça’da çoğulu kullanılmayan bazı sözcükler ise bu ifadelerle kullanıldıklarında tekil halleri Rod. Padej ile çekimlenir: мало времени (az zaman), много сахара (çok şeker), много работы (çok iş) vb.

g) Türkçe’de sıfat önüne *daha/çok daha* sözcüklerinin getirilmesiyle oluşturulan üstünlük formu; Rusça’da sıfat köklerine farklı ek getirilmesi ile ifade edilmektedir.

2.3.4. Yönelme durumu (дательный падеж)

Yönelme durumunun merkezi anlamları nesnel ve öznel anlamlardır. Nesnel anlam *alıcı nesne* (объект – адресата) ve *algılayan nesne* (объект- воспринимающего) şeklinde somut olarak tanımlanır: *послать письмо другу* ‘arkadaşa mektupgöndermek’, *велет ученику читать* ‘öğrenciye okumasını emretmek’, *дать корм скоту, вред здоровью* ‘sağlığa zarar’, *преграда бегущим* ‘koşanlara engel’, *покорен господину* ‘efendiye itaatkâr’, *надоело кружающим* ‘çevredekileri bıktırdı’, *слово – ветеранам* ‘söz – gazilere’, *нет – гонке вооружений!* ‘Silah yarışına hayır’. Sözcük öbeğinde nesnel anlam niteleyici anlamla etkileşime girebilir: *зерно птицам* ‘kuşlara yem’, *гимн солнцу* ‘güneşe mili marş’, *повод насмешкам* ‘alaylara sebep’.

Yönelme durumunun öznel anlamı sıklıkla *algılayan özne* anlam ögesini ‘элемент значения субъекта воспринимающего’ kapsar: *ему хватает неприятностей* ‘başı yeteri kadar beladadır’, *мне холодно* ‘üşüyorum’, *начальству все равно* ‘amirler için hava hoş’ gibi. Ancakyönelme durumunun öznel anlamının algılayan özne anlam ögesiyle ortaklığıgirmeme konumu da tamamen normaldir: *сыну два года* ‘oğul iki yaşında’, *тебе не следует соглашаться* ‘sen razı olmamalısın’, *лучше бы ему помолчать* ‘keşke sussa’, *никому не двигаться!* ‘Kimse kımıldamasın!’; *вам стыдно так говорить* ‘böyle konuşmanız ayıptır’ gibi. Ayrıca *следует советам* ‘öğütlere uyuyor’, *пропорционален росту* ‘boyu orantılı’, *сродни подвигу* ‘kahramanlığa benzer’ gibi durumlardagerekli tümleyici biçimin ‘необходимо выполняющая форма’ merkezden uzak işlevi yönelme durumunun merkezi anlamlarıyla birdir.

2.3.5. Belirtme durumu (винительный падеж)

Belirtme durumunun merkezi anlamı nesnel anlamdır: edatsız belirtme durumu kendisine herhangi birinin ilişkisinin, algısının dolaysız yöneldiği nesne anlamı taşır: *изучаем теорию* ‘teoriyi öğrenelim’, *читаю книгу* ‘kitabı okuyorum’, *избрал депутата* ‘milletvekili seçtiler’, *огорчил учителя* ‘öğretmeni üzdü’, *мне жаль сестру* ‘kız kardeşime acıyorum’, *нам слышно голоса* ‘sesler duyuyoruz’ gibi. Öznel konuma taşınmış belirtme durumu, durum bildiren tümcede öznel anlam edindiğinde aynı biçimde bulunan nesnel anlam ögesi korunur: *больного знобит* ‘hasta üşüyüp titriyor’, *голову больно* ‘baş ağrıyor’, *рабочих не устраивает ждать* ‘bekleme işçilerin işine gelmiyor’ gibi. Belirtme durumunun merkezden uzak yerini, güçlü leksik sınırlarda hapsedilmiş belirteç anlamları oluşturur: zaman niteleyeni (*пробыл час* ‘birsaat oldu’, *ждем год* ‘bir yıl bekleyelim’), tekrar edilebilirlik niteleyeni (*болеет каждую весну* ‘her bahar hastalanır’, *повторяю сотый раз* ‘yüzüncü kez tekrarlıyorum’), ölçü, ağırlık, nicelik niteleyeni (*бежал километр* ‘bir kilometre koştu’, *весит тонну* ‘bir ton çekiyor’, *стоит рубль* ‘ederi bir rubledir’ gibi). Belirtme durumunun bu anlamlarının merkezden uzak oluşu, onların kullanım yoğunluğunu etkilemez.

2.3.6. Vasıta durumu (Творительный падеж)

Araç durumunun merkezi anlamları niteleyici ve nesnel anlamlardır. Niteleyici anlam öncelikli tümcenin yüklemine belirir: *Брат будет студентом* ‘kardeşim öğrenci olacak’, *он здесь директором* ‘o burada müdürdür’, *работаю слесарем* ‘çilingirim’, *учиться будет его целью* ‘okumak onun amacı olacak’ gibi. Ayrıca araç durumu çeşitli belirteç niteleyeni anlamları taşımaktadır: 1- yer bakımından *пройти сеньями* ‘kuru otların arasından geçmek’, *идти берегом* ‘sahilden geçmek’), 2- zaman ve zamansal durum bakımından (*или вечернею порой* ‘akşam

vakti gidiyorlardı’, *жил там подростком* ‘yeni yetmeyken orada yaşıyordu’), 3- sebep ve taban bakımından (*сказало ошибкой* ‘yanlışlıkla söyledi’, *изрою случая оказался далеко от дома* ‘talih oyunuyla kendini evden uzakta buldu’) ,4- biçim ve hareket şekli bakımından (*петь басом* ‘kalın sesle şarkı söylemek’, *ходить толпой* ‘hep beraber yürümek’, *жить пенсией* ‘emekli maaşıyla geçinmek’), 4- detaylaştıran özellik bakımından (*высок ростом* ‘boyu uzun’, *тысяча серебром* ‘bin gümüş’, *крестьянин родом* ‘aslen köylüdür’, *глубок содержанием* ‘zengin içerikli’) 5- dış özellik, nitelik ya da özellik bakımından (*спуск террасами* ‘taraçalardan geçme’, *записка карандашом* ‘kurşun kalemle yazılmış not’, *хоть волком вой* 16 ‘ister kurtla ulu’) 6- zamanya da nicelik ölçüsü bakımından (*не видимся годами* ‘yıllardır görüşmüyoruz’) 7- büyüklük, boyut ve hacim bakımından (*птица величиной со страуса* ‘devekuşu büyüklüğünde kuş’, *бачок вместимостью в ведро* ‘kova kapasiteli küçük fiçi’) niteler. Araç durumunu belirteç anlamları yüklem konumunda yer alabilmektedir (*путь* – *полями* ‘yol – tarlalar içinden’, *отъезд* – *всей семьей* ‘gidiş – bütün aileyle’) gibi. Niteleyici (*zamansal durumla ilgili*) anlam, araç durumu için merkezden uzak olan öznel anlamla etkileşime girebilir: *секретаршей много не заработаешь* ‘sekreterlikte çok kazanmayacaksın’, *партизаном он узнал лес по настоящему* ‘gerilla iken ormanı adamakıllı öğrendi’ gibi. *Снабдили экспедицию оборудованием* ‘gezi grubuna techizat temin ettiler’, *восхищаюсь героем* ‘kahramana hayranım’, *гнушается клеветой* ‘iftiradan iğreniyor’, *наслаждается музыкой* ‘müzikten keyif alıyor’, *гордость сыном* ‘oğluyla iftihar etme’, *вдадеет языками* ‘diller biliyor’, *недоволен результатами* ‘sonuçlardan memnun değil’ gibi sözcük öbeklerinde araç durumun nesnel anlamı verilir. Sıklıkla niteleyici (*belirteç*) anlam çeşitlerinden biri olan *tarz* ‘*способ*’ anlamıyla nesnel (*araç nesnesi*) anlam ortaklığı girer: *ходить конем* ‘atla gitmek’, *писать карандашом* ‘kurşun kalemle yazmak’ (*neyle? ve nasıl?*), *убедил примером* ‘örnekle ikna etti’ (*neyle? ve nasıl?*), *платить серебром* ‘gümüşle ödemek’ (*neyle? ve nasıl?*) gibi. *Тереться локтем* ‘dirsekle oğmak’ *добиваться настойчивостью* ‘ısrarla elde etmek’ (*neyle? ve nasıl?*) gibi durumlarda da nesnel ve niteleyici anlamın iş birliği ‘*взаимодействие*’ yer alır. Araç durumu için öznel anlam merkezi olmayıp edilgen yapılarla (*проект одобрен комиссией* ‘Proje komisyon tarafından onaylandı’, *врачами рекомендуется отдых* ‘doktarlar tarafından istirahat öneriliyor’), öznel anlamın araçsallık anlamıyla etkileşime girdiği *молнией зажгло сарай* ‘kömürlük düşen yıldırımla tutuştu’ tipi tümcelerle sınırlıdır. Sonuç olarak diyebiliriz ki her bir ad durumu, birleşip dizge oluşturan birkaç anlama sahiptir. Bunun içindir ki ad durumunun tüm sözdizimsel konumlarında bulunan ve onun tüm kullanımlarını bir anlam çekirdeğinde birleştiren herhangi tek bir ad durumu anlamından söz edilemez. Diğer bir deyişle örneğin *земли* ‘ toprak (*tamlayan durum + tekil*) ’ , *дома* ‘ev (*tamlayan durum + tekil*)’, *коня* ‘erkek at (*tamlayan durum + tekil*) ’ , *окна* ‘ pencere (*tamlayan durum + tekil*) ’,

растения ‘bitki (*tamlayan durum+tekil*)’, *станции* ‘istasyon (*tamlayan durum+tekil*)’ *путь* ‘yol (*tamlayan durum+tekil*)’, *матери* ‘anne (*tamlayan durum+tekil*)’; *земель* ‘toprak(*tamlayan durum + çoğul*), *домов* ‘ev (*tamlayan durum + çoğul*), *коней* ‘at(*tamlayan durum + çoğul*), *растений* ‘bitki (*tamlayan durum + çoğul*), *станций* ‘istasyon (*tamlayan durum + çoğul*), *путьей* ‘yol (*tamlayan durum+ çoğul*), *матерей* (*tamlayan durum + çoğul*) gibi *tamlayan durumu* adörnekleme ögesi olarak sunan *biçim* sırasının tek genel bir anlamı olmadığı gibi gene aynı şekilde *землю* ‘toprak (*araç durumu + tekil*)’ *домом* ‘ev(*araç durumu + tekil*)’, *конем* ‘at (*araç durumu + tekil*)’ ; *землями* ‘toprak (*araç durumu + çoğul*)’ , *домами* ‘ev (*araç durumu + çoğul*)’ , *конями* ‘at (*araç durumu + çoğul*)’ gibi *araç durumunu* adörnekleme ögesi olarak sunan *biçim* sırasının da tek genel bir anlamı yoktur. Her bir *ad durumu*, kendisinin anlamsal merkezini ve merkezden uzak anlamsal yerini oluşturan birkaç *anlama* sahiptir. Adörnekleminde ‘*парадигматического*’ her bir *ad durumu* kendine ait anlam dizgesi vardır. Ancak adörnekleme birleşiminde (*yapısında*) *ad durumu* anlamsal yapısıyla bağımsız bir dilbilgisel birim oluşturmaz. Adörnekleme tüm *isim durumu* anlamlarını birleştirip kendinde toplar: dil tarafından değişik *isim durumları* arasında bölünmüş ve bu *ad durumlarının* her birinde farklı farklı organize olmuş bu anlamlar hep birlikte bütün bir *ad durumu* anlamları dizgesini kurar ya da düzenler. Ad durumu anlamlar bütünü’nün ‘*комплексных значений*’ taşıyıcısı olarak belirli *ad durumu* örnekleme kendi yerini alır.

Her bir *ad durumu*, birleşip dizge oluşturan birkaç *anlama* sahiptir. Bunun içindir ki *ad durumu* tüm sözdizimsel konumlarında bulunan ve onun tüm kullanımlarını bir anlam çekirdeğinde birleştiren herhangi tek bir *ad durumu* anlamından söz edilemez. Diğer bir deyişle örneğin *земли* ‘toprak (*tamlayan durum+tekil*)’ , *дома* ‘ev (*tamlayan durum + tekil*)’, *коня* ‘erkek at (*tamlayan durum+tekil*)’ , *окна* ‘pencere (*tamlayan durum+ tekil*)’ , *растения* ‘bitki (*tamlayan durum+tekil*)’ , *станции* ‘istasyon (*tamlayan durum+tekil*)’ *путь* ‘yol (*tamlayan durum+tekil*)’ , *матери* ‘anne (*tamlayan durum+tekil*)’; *земель* ‘toprak (*tamlayan durum + çoğul*), *домов* ‘ev (*tamlayan durum + çoğul*), *коней* ‘at (*tamlayan durum + çoğul*), *растений* ‘bitki (*tamlayan durum + çoğul*), *станций* ‘istasyon (*tamlayan durum + çoğul*), *путьей* ‘yol (*tamlayan durum+ çoğul*), *матерей* (*tamlayan durum + çoğul*) gibi *tamlayan durumu* adörnekleme ögesi olarak sunan *biçim* sırasının tek genel bir anlamı olmadığı gibi gene aynı şekilde *землю* ‘toprak (*araç durumu + tekil*)’ *домом* ‘ev (*araç durumu + tekil*)’, *конем* ‘at (*araç durumu + tekil*)’ ; *землями* ‘toprak (*araç durumu + çoğul*)’ , *домами* ‘ev (*araç durumu + çoğul*)’ , *конями* ‘at (*araç durumu + çoğul*)’ gibi *araç durumunu* adörnekleme ögesi olarak sunan *biçim* sırasının da tek genel bir anlamı yoktur. Her bir *ad durumu*, kendisinin anlamsal merkezini ve merkezden uzak anlamsal yerini oluşturan birkaç *anlama* sahiptir. Adörnekleminde ‘*парадигматического*’ her bir *ad durumu* kendine ait anlam dizgesi

vardır. Ancak ad örnekleme birleşiminde (*yapısında*) ad durumu anlamsal yapısıyla bağımsız bir dilbilgisel birim oluşturmaz. Ad örnekleme tüm ad durumu anlamlarını birleştirip kendinde toplar: dil tarafından değişik ad durumları arasında bölünmüş ve bu ad durumlarının her birinde farklı farklı organize olmuş bu anlamlar hep birlikte bütün bir ad durumu anlamları dizgesini kurar ya da düzenler. Ad durumu anlamlar bütünü'nün ‘*комплекспадежных значений*’ taşıyıcısı olarak belirli ad durumu örneklemede kendi yerini alır. Böylelikle örneklem kendi aralarında bölünmüş anlamlar bütünüyle, çok anlamlı dilbilgisel birimlerin kapalı dizgesini oluşturur.

2.3. RUSÇA DİL BİLGİNDE İSMİN HALLERİNİN EDATLI KULLANIMLARI

2.3.1. İsmi –de (da) Halindeki Edatların Kullanım Alanları

Rusça’da ismin –de(da) halinin en önemli özelliği, edatsız kullanılmamasıdır. İsmi bu hali ile kullanılan ‘На(üstünde)’ ve ‘В(içinde)’ edatları, kişi veya nesnenin nerede olduğunu veya eylemin nerede gerçekleştiğini ifade ederler. Bu edatlar Rus gramerinde daha çok предложный падеж (predlojny padej) denilen ismin bulunma hali ile внимательный падеж (vnitelny padej) yönelim durumlarında kullanılırlar. Cümle içerisinde iki edatta hangisinin seçileceğine karar verirken где (nerede)? куда(nereye)? Sorularının yanıtlarını oluşturacak ifadelerin, bir şeyin içinde mi/ üstünde mi veya bir şeyin üstüne mi yoksa içine mi doğru yönelimlere dikkat edilerek seçilmelidirler. Örneğin bir nesne kutunun içinde ise в коробке, üstünde ise на коробке şeklinde olması gerekir. Fakat cümle bir yere doğru yön bildiriyor ise куда(nereye)? Sorusuna cevap olan yönelim durumu kullanılır.

“–Куда ты едешь? (Nereye gidiyorsun?)

–Я еду в университет. (Üniversiteye gidiyorum.)

–Куда ты положил книгу? (Kitabı nereye koydun?)

–Я положил книгу на стол. (Kitabı masaya/masanın üzerine koydum.)”

“Где (nerede)?” sorusuna cevap aradığımız zaman bunun karşılığında fazlasıyla edatlar yer almaktadır. Fakat başlangıç ve konumuz gereği aralarında pek çok farkları bulunan ‘на(üstünde)’ ve ‘в(içinde)’ edatlarının üzerinde duracağız. Fakat bu sorunun cevabı olarak kesin bir kullanımdan bahsetmek mümkün değildir. Bu sebeple aşağıda verilen yer durumları ile ilgili ifadeler dikkatle incelenmelidir.

на²⁴ (üzerinde) в (içinde)

(Genellikle açık yerler)

(Genellikle kapalı yerler)

Ev ve evin bölümleriyle ilgili kavramlar

на балконе (balkonda)

в туалете (tuvalette)

на кухне (mutfakta)

в ванной (banyoda)

на веранде (verandada)

в спальне (yatak odasında)

на доме (evin damında)

в гостиной (misafir odasında)

в коридоре (koridorda)

в душе (duşta)

в доме (binada, evde)

в квартире (apartman dairesinde)²⁵

в углу (köşede)²⁶

Eğitim ile ilgili kavramlar

на курсах (kursta)²⁷

в университете (üniversitede)

на (первом) курсе (birinci-sınıfta)

в школе (okulda)

на факультете (fakültede)

в классе (sınıfta)²⁸

на урке (derste)

в первом классе (birinci sınıfta)

на лекции (derste, koferansta)²⁹

в аудитории (sınıfta)³⁰

на занятии (derste)

на семинаре (seminerde)

на каникулах (tatilde)

на стажировке (stajda)

²⁴Dr.Elena Napolnova Demiriz, “Rusça KPDS, Edatlar ve isim halleri”, 2007; İstanbul, 9.

²⁵“evde” anlamını da içermektedir.

²⁶“iç mekan” anlamını taşımaktadır.

²⁷Курс sözcüğü çoğul kullanıldığı zaman dil vb. durumlarının öğrenildiği kurs, tekil kullanıldığı zaman okunan sınıf anlamına gelmektedir.

²⁸Класс yalnızca ilk ve orta öğretim kurumları için kullanılır.

²⁹Üniversite için.

³⁰Аудитория yüksek öğretim kurumları için kullanılır.

İş yeri ile ilgili yerler ve kavramlar

на заводе (fabrikada)	в отпуске (izinde)
на фабрике (fabrikada)	в командировке (iş gezisinde)
на фирме (firmada)	в фирме (firmada)
на собрании (toplantıda)	
на заседании (toplantıda, oturumda)	

Eğlence, kültür ve spor faaliyetleri ile ilgili kavramlar

на экскурсии (gezide)	в фильме (filmde) ³¹
на фильме (filmde) ³²	в театре (tiyatroda)
на концерте (konserde)	в цирке (sirkte)
на спектакле (piyeste, oyunda)	в кафе (kafede)
на выставке (sergide)	в столовой (yemekhanede)
на соревнованиях (müsabakada)	в парикмахерской (kuaförde)
на матче (maçta)	в магазине (dükkkânda, mağazada) ³³
на конкурсе (yarışmada)	в киоске (büfede)
на даче (yazlıkta)	

Şehir ve kısımları il ilgili kavramlar

на улице (sokakta)	в саду (bahçede)
на площади (meydanda)	в центре (merkezde)
на бульваре (bulvarda)	в природе (banliyöde)
на окраине (şehrin kenar semtinde)	в тупике (çıkamaz sokakta)
на набережной (sahil younda)	в переулке (ara sokakta)
на мостовой (araba yolunda)	в бассейна (havuzda)
на тротуаре (yaya kaldırımında)	
на остановке (durakta)	

³¹Bir filmde oynamak.

³²Sinemada bulunmak.

³³Aynı zamanda alışverişte de anlamını verir.

на вокзале (garda)
 на станции (tren istasyonunda)
 на почте (postanede)
 на телеграфе (telgrafhanede)
 на рынке (pazarda)
 на стадионе (stadyumda)
 на углу (köşede)

Coğrafi kavramlar

на море (denizde) ³⁴	в море (denizde-içinde)
на острове (adada)	в государстве (devlette)
на полуострове (yarımadada)	в области (bölgede)
на полюсе (kutupta)	в тропиках (tropiklerde)
на горе (dağda)	в пустыне (çölde)
на севере-юге-западе-востоке (kuzeyde-güneyde-batıda-doğuda)	
в степи (bozkırda)	
в мире (dünyada)	
в стране (ülkede)	
в Турции (Türkiye’de)	
в России (Rusya’da)	
в Европе (Avrupa’da)	

‘Ha (üstünde)’ ve ‘B (içinde)’ edatlarının diğer kullanımları

*Ulaşım araçlarını ifade ederken herhangi bir kara, deniz, hava ulaşım aracı ile seyahat etme, gitme eylemleri на + пред. падеж (bulunma hali) ile kullanılır. Bu durum на чём? (ne ile?) sorusunun yanıtıdır.

ехать на автобусе (otobüsle gitmek), ехать на троллейбусе (troleybüsle gitmek),

ехать на метро (metroyla gitmek), ехать на такси (taksiyle gitmek),

³⁴Denizin kenarında, üstünde anlamları taşır.

ехать на поезде (trenle gitmek), плыть на пароходе (gemiyle gitmek),

лететь на самолёте (uçakla gitmek)

*Enstrümanların çalınması durumunda:

играть на гитаре (gitar çalmak)

играть на пианино (piyano çalmak)

играть на скрипе (keman çalmak)

*Kişinin giyimini anlatırken:

Она была в красном пальто.³⁵ На ней было красное пальто. (Üzerinde kırmızı palto var.)

“Куда (Nereye?)” sorusunun yanıtı mutlaka yönelim durumu (винительный падеж) olmalıdır.

Giriş bölümümüzde bu durum için de kısaca bahsederek;

Yukarıda bahsedilen durumdan farklı olarak ‘на(üstüne)’ ve ‘в(içine)’ edatları, yönelim durumun kendi kurallar ve istisnalarına göre çekilmelidirler: в/на + винительный падеж (yönelim durumu); anlamsal olarak “bir şeyin içine/üstüne” şeklindedirler. Bu edatlar, yönelim durumunda daha çok hareket fiilleri ve konum fiilleriyle kullanılırlar.

***на;**

-için: Наша гостиница закрыта на ремонт. (Otelimiz, tamir için kapalıdır.)

-karşılaştırma ifadelerinde: Он старше меня на год. (Kocam, benden bir yaş büyüktür.)

***в;**

-karşılaştırma ifadelerinde: Цепочка в два раза дороже кольца. (Kolye, yüzükten iki kat daha pahalıdır.)

-играть (oynamak) fiili ile: играть в теннис (tenis oynamak),

играть в баскетбол (basketbol oynamak).

***о (hakkında);** О + Pred. Padej ile yapılan ifadelerde dikkat edilmesi gereken en önemli konu, Rusça’da о (hakkında) şeklinde tanımlanan pek çok durumun Türkçe ile örtüşmemesidir.

- ✓ Мы говорили о наших недостатках. (Eksiklerimizi – eksiklerimiz hakkında-konuştuk.)
- ✓ Он спросил нас об экскурсии. (Bize geziyi sordu.)
- ✓ Вчера мы смотрели фильм о любви. (Dün bir aşk filmi seyrettik.)

³⁵Dr.Elena Napolnova Demiriz, “Rusça KPDS, Edatlar ve isim halleri”, 2007; İstanbul,11.

- ✓ Он написала статью о турецкой литературе. (Türk Edebiyatı üzerine bir makale yazdı.)

***при;**

-döneminde / esnasında:

- ✓ При Петре 1 в России проведено много реформ. (1. Petro döneminde Rusya'da pek çok reform yapıldı.)

-birisinin ya da bir şeyin yanında, yanı başında, huzurunda:

- ✓ При музее есть парк. (Müzenin parkı var.)
- ✓ Мы спросили при директора. (Müdürün yanında tartıştık.)

-bir eylemin oluşması ile ilgili şartı ve oluşma durumunu belirten ifadelerde:

- ✓ При желании бросить курить можно. (İstenirse sigarayı bırakmak mümkündür.)
- ✓ Это кампания проводится при поддержке ЮНЕСКО. (Bu kampanya UNESCO'nun desteği ile sürdürülüyor.)

2.3.2. İsmın Belirtme Halinin Edatlı Kullanımı

В, на, за, под edatları ismin yönelme hali ile kullanıldıklarında tümceye leksik olarak yönelim bildirirler. Bu edatlar, куда? (nereye?) sorusuna cevap verirler.

- ✓ Куда ты едеш? (Nereye gidiyorsun?)
- ✓ Я еду в университет. (Üniversiteye gidiyorum.)

***в ve на edatları + vin. padej (ismin belirtme hali)**

Bu edatların ismin –de(da) halinden farklı olarak, ismin belirtme halinde anlamları ‘bir şeyin içine, bir şeyin üstüne’ şeklindedirler ve ismin belirtme durumunda daha çok hareket fiilleri ve konum fiilleriyle kullanılırlar. Her iki grupta da detaylı kullanımları çalışmamızın asıl amacı olan üçüncü bölümde verilmiştir.

***на;-іçin:**

- ✓ Наша гостиница закрыта на ремонт. (Otelimiz tamir için kapalı.)
- ✓ У тебя хватит денег на хлеб. (Ekmek almaya paran yeter mi?)

-Karşılaştırma ifadelerinde:

- ✓ Муж старше меня на год. (Kocam benden bir yaş büyük.)

- ✓ Я закончил университет на два года раньше, чем ты. (Üniversiteyi senden iki yıl önce bitiririm.)

***в;** -Karşılaştırma ifadelerinde:

- ✓ Цепочка в два раза дороже кольца. (Kolye, yüzükten iki kat daha pahalı.)
- ✓ Он говорит по- английски в сто раз лучше меня. (Benden yüz kat daha iyi İngilizce konuşuyor.)

-играть (oynamak) fiili ile:

- ✓ Играть в теннис / в баскетбол / в шахматы (tenis / basketbol / satranç oynamak)

***за;** -bir şeyin arkasına:

- ✓ Солнце спряталось за тучу. (Güneş, bulutun arkasına saklandı.)
- ✓ Поставь кресло за стол. (Koltuğu, masanın arkasına koy.)
- ✓ Мяч закатился за шкаф. (Top, dolabın arkasına yuvarlandı / kaçtı.)

-için, dolayı:

- ✓ За хорошее поведение. (iyi davranışlar için)
- ✓ За ошибку. (hata için, hatadan dolayı)

-Yukarıda verilen örnekler, за + belirtme durumu (vin. padej) anlamsal olarak Türkçe ile örtüştüğü ifadelerdir. Ancak, bazı durumlarda leksik anlamlarından yola çıktığımızda bizi yanıltabilecek ifadelerin Türkçe eş değeri şu şekildedir:

- ✓ За свои деньги (kendi parasıyla)
- ✓ За мой счёт (benim hesabıma)

-bir süre içinde:

- ✓ За какой срок прочитала эту книгу? (Ne kadar sürede bu kitabı okudu?)
- ✓ За неделю он выучил эти слова. (Bir hafta içinde bu sözcükleri ezberledi.)

***под;** -bir şeyin altına:

- ✓ Ребёнок спрятался под диван. (Çocuk, divanın altına saklandı.)
- ✓ Поставь коробку под стол. (Kutuyu masanın altına koy.)
- ✓ Мяч закатился под шкаф. (Top, masanın altına yuvarlandı.)

***через;** -bir yerden bir yere:

- ✓ Дети перешли через улицу. (Çocuklar, karşıdan karşıya geçtiler.)
- ✓ Нам надо переплыть через реку на лодке. (İrmağı kayıkla geçmemiz gerekiyor.)

-içinden:

- ✓ Мы с трудом пробирались через чащу. (Ormanın sık yerinden zorlukla geçtik.)

-bir şey veya birisi aracılığıyla, vasıtasıyla:

- ✓ Во время затмения надо смотреть на солнце через чёрное стекло. (Güneş tutulması sırasında güneşe siyah cam ile bakmak gerekir.)
- ✓ Они нашли эту квартиру через риэлтора. (Bu daireyi emlakçı aracılığıyla buldular.)

-bir süre sonra:

- ✓ Фильм начнётся через пять минут. (Film, beşdakika sonra başlayacak.)
- ✓ Он вернулся в родной город только через 10 лет. (Doğduğu şehre ancak on yıl sonra döndü.)

-üzerinden:

- ✓ Мы поехали в Гопоховец через Москву. (Gorohovets şehrine Moskova üzerinden gittik.)

*сквозь; -içinden:

- ✓ Нельзя же пройти сквозь стену! (Duvarın içinden geçilmez ki.)
- ✓ Сквозь ветви просвечивало солнце. (Güneş, dalların arasından ışıldıyordu.)

Через edatının bir şeyin vasıtasıyla anlamıyla kullanıldığı kimi durumlarda **сквозь** edatı da kullanılmaktadır. Örneğin, yukarıdaki “güneş tutulması” ile ilgili örneği **сквозь** edatı ile de kurabiliriz:

- ✓ Во время затмения надо смотреть на солнце сквозь чёрное стекло. (Güneş tutulması sırasında güneşe siyah cam ile bakmak gerekir.)

*про; -hakkında:

- ✓ Расскажи мне **о** своих друзьях. / Расскажи мне **про** своих друзьях. (Bana arkadaşlarını anlat.)
- ✓ Не забудь про хлеб! (Ekmeği unutma!)

*по; -...şer, ...şer:

- ✓ Каждый получил по два яблока. (Herkes ikişer elma aldı.)

-bir şeyin son limiti / sınırı:

- ✓ У меня работы по горло. (İşim başımdan aşkın. / Boğazıma kadar işim var.)

Tablo 2.1. İsmi Belirtme Halinin Kullanılabildiği Geçişli Fiiller

GEÇİŞLİ FİİLLER (Переходные глаголы)	GEÇİŞLİ FİİLLERİN ANLAMLARI (Sorusu)
Видеть- увидеть	Görmek (Neyi? -Kimi?)
Защищать- защитить	Savunmak (Neyi? -Kimi?)
Вспоминать-вспомнить	Hatırlamak (Neyi? -Kimi?)
Готовить- приготовить	Hazırlamak (Neyi?)
Любить- полюбить	Sevmek (Neyi? - Kimi?)
Кончать- кончить	Bitirmek (Neyi?)
Продавать- продать	Satmak (Neyi?)
Читать- прочитатъ	Okumak (Neyi?)
Делать- сделать	Yapmak (Ne?)

2.3.3. İsmi –in (Tamlayan) Halinin Edatlı Kullanımı

Rusça dil bilgisinde roditelny padej olarak biline ismi bu hali, pek çok edatlarla kullanılmaktadırlar.

-где? (nerede?) sorusuna yanıtta kullanılan, yer gösteren edatlar:

около дома (evin yakınında, civarında), возле леса (ormanın yanında, ormanın yanına), у врача (doktorunda, doktorun yanında), вокруг стола (masanın etrafında, çevresinde), вдоль дороги (yol boyunca), внутри здания (binanın içinde), вне школы (okulun dışında), мимо окна (camın önünden), посреди двора (avlunun ortasında), между партами (okul sıralarının arasında), напротив двери (kapının karşısında), впереди всех (herkesin önünde).

-откуда? (nereden) sorusuna cevap verirken kullanılan yer gösteren edatlar:

из аудитории (derslikten), из окна (pencereden), с крыши (çatıdan), от берега (kıyıdan), из-за леса (ormanın arkasından / arka tarafından), из-под стола (masanın altından).

-когда? (ne zaman) sorusuna yanıt verirken kullanılan edatlar:

до революции (devrime kadar, devrimden önce), после войны (savaştan sonra), (по) среди спектакля (piyesin ortasında), накануне Нового года (yeni yıl arefesinde/öncesinde), с утра до вечера (akşamdan sabaha kadar).

-почему? (neden) sorusuna yanıt verirken kullanılan edatlar:

из-за дождя (yağmur yüzünden), от жары (sıcaktan / sıcak sebebiyle), с радости (mutluluktan), из принципа (prensipten)

***diğer edatlar:**

для начала (başlangıç için), ради тебя (senin uğruna), от гриппа (gripe karşı), против войны (savaşa karşı), без сахара (şekersiz), вместо меня (benim yerime), кроме студентов (öğrenciler dışında).

***от;** -bir yerden ya da birisinden:

- ✓ От Москву до Стамбула мы долетели за два с половиной часа. (Moskova'dan İstanbul'a iki buçuk saatte geldik.)
- ✓ От страха у меня тряслись руки. (Korkudan ellerim titriyordu.)
- ✓ Я получил письмо от сестры. (Kız kardeşimden mektup aldım.)
- ✓ От врача я пойду домой. (Doktordan eve gideceğim.)
- ✓ Письмо от первого января (1 Ocak tarihli mektup)
- ✓ Лекарство от кашля (öksürük ilacı)
- ✓ Ключ от комнаты (odanın anahtarı)³⁶

***до;** -bir yere / bir şeye kadar, bir şeyin öncesinde:

- ✓ До середины октября я буду в деревне. (Ekimin ortasına kadar köyde olacağm.)
- ✓ До войны они жили в Анкаре. (Onlar, savaştan öne Ankara'da yaşıyorlardı.)
- ✓ От Москву до Стамбула мы долетели за два с половиной часа. (Moskova'dan İstanbul'a iki buçuk saatte geldik.)

***с;** -bir yerden / bir zamandan beri:

- ✓ С улицы доносились крики. (Sokaktan çığlıklar geliyordu.)
- ✓ С первого января этот налог отменяется. (Bu vergi 1 Ocak'tan itibaren iptal edilecek.)

***из;** -bir yerden / bir şeyden:

- ✓ Его исключили из университета. (Onu üniversiteden attılar.)
- ✓ Этот свитер из чистой шерсти. (Bu kazak saf yüнден.)

***у;** -cansız bir nesnenin yanında / önünde

- ✓ Стул стоит у стены. (Sandalye, duvarın yanında/önünde duruyor.)
- ✓ Мы сидели у моря. (Deniz kenarında oturduk.)

Bu kullanımı ile **ведати**, **около** ve **возле** edatları ile eş anlamlıdır.

³⁶E.N. Demiriz, Rusça KPDS,23

-birisinin yanında ya da mekânında bulunma:

- ✓ Я был у врача. (Doktordaydım. / Doktora gittim.)

-sahiplik, var olma:

- ✓ У этого стола острые углы. (Bu masanın sivri köşeleri var.)

*без; -bir şeysiz, bir kimsesiz:

- ✓ Она пьёт чай без сахара. (O, çayı şekerlessiz içiyor.)
✓ Я не могу жить без тебя. (Sensiz yaşayamam.)

-Zaman ifadelerinde:

- ✓ Сейчас без десяти пять. (Saat, beşe on var.)

*для;-için:

- ✓ Я купила эти открытки для своего друга. (Bu kâpostalları arkadaşım için aldım.)
✓ Мне нужен альбом для рисования. (Bana resim defteri gerekli.)

Tablo 2.2. İsmiñ –in Hali İle Kullanılan Fiiller

Бояться (<i>korkmak</i>)	Желать/Пожелать (<i>dilemek</i>)	Остерегаться (<i>sakınmak</i>)	Стоить (<i>değmek</i>) (<i>hak etmek</i>)
Дичиться (<i>kaçmak</i>)	Избегать/ Избежать (<i>kaçınmak</i>)	Пугаться/Испугаться (<i>ani bir şekilde</i>) (<i>korkmak</i>)	Стыдиться (<i>utanmak</i>)
Держаться (<i>tutmak</i>)	Заслуживать (<i>hak etmek, layık olmak</i>)	Просить/ Попросить (<i>istemek, rica etmek</i>)	Жаждать (<i>çok istemek</i>)
Достигать/ Достичь (<i>başarıya ulaşmak</i>)	Лишиться/Лишиться (<i>kaybetmek, yitirmek</i>)	Слушаться/Послушаться (<i>itaat etmek, uymak</i>)	Хватать/ Хватить (<i>yetmek</i>)
Добиваться/ Добиться (<i>elde etmeye çalışmak</i>)	Касаться/Коснуться (<i>dokunmak, değmek</i>)	Сторониться (<i>uzak durmak</i>)	Хотеть/ Захотеть (<i>istemek</i>)
Требовать/ Потребовать (<i>talep etmek</i>)	Опасаться (<i>korkmak, sakınmak</i>)	Стесняться (<i>çekinmek</i>)	Чуждаться (<i>kaçmak</i>)

2.3.4. İsmiñ Yönelme Halinin Edath Kullanımı

*к; -bir şeye ya da bir yere yaklaşma ve o yöne doğru yönelme:

- ✓ Я пришёл к врачу. (Doktora geldim.)

-bir nesne veya kişiye ilgi ve sevgisöz konusu olduğu durumlar:

- ✓ Интерес к музыке (müziğe ilgi)
- ✓ Любовь к родине. (vatan sevgisi)
- ✓ Уважение к подителем. (ebeveyne saygı)

-Готовый / готов, равнодушный / равнодушен, безразличный / безразлично gibi kimi sıfatlar bu edatla kullanılırlar.

- ✓ Готовый / готов к отъезду (gitmeye hazır)
- ✓ равнодушный / равнодушен к музыке (müziğe karşı kayıtsız)
- ✓ безразличный / безразлично к коллегам (iş arkadaşlarına umursamaz)

***по;** -hareket fiilleri ile kullanıldığı zaman bir yerde hareket halinde olmak ve gezinmek anlamını verir.

- ✓ ехать / ездить по городу (şehirde gezmek/dolaşmak, araçla şehirde hareket halinde bulunmak)
- ✓ идти / ходить по коридору (koridorda yürümek)
- ✓ искать по всем комнатам (tüm odalarda aramak)
- ✓ пазойтись по домам (evlere dağılmak)
- ✓ пазложить по местам (yerlerine koymak)

-бить, стучать, ударять gibi eylemin bir kişi veya nesneye yöneldiği durumlarda;

- ✓ Он ударил тебя по лицу. (O, senin suratına vurdu.)
- ✓ Дождь стучал по стеклу. (Yağmur, cama vuruyordu.)
- ✓ Бить по мячу (topa vurmak)

-Konu veya uzmanlık alanı belirtmede;

- ✓ Специалист по маркетингу (pazarlama uzmanı)
- ✓ Учебник по истории (tarih kitabı)
- ✓ Экзамен по русскому языку (Rus dili sınavı)
- ✓ Семинар по литературе (edebiyat semineri)

-bir şeye uygun ve bir şeye göre durumlarında;

- ✓ По приказу (emre göre)
- ✓ По просьбе (ricaya uygun olarak)
- ✓ По расписанию (tarifeye göre)

- ✓ По требованию (talebe göre)
- ✓ По собственному опыту (kişisel tecrübelerime göre)

-akrabalık, yakınlık ve özellik bildiren durumlarda;

- ✓ Родственник по матери (anne tarafından akraba)
- ✓ Товариш по университету (üniversiteden arkadaş)
- ✓ Товариш по работе (iş arkadaşı)
- ✓ Узнать по голосу (sesinden tanımak)
- ✓ Узнать по походке (yürüyüşünden tanımak)

Эта страна занимает первое место в мире по безработице. (Bu ülke, işsizlik oranına göre dünyada birincidir.)

-birer tane olarak miktar bildirmedi;

- ✓ Каждому досталось по одному яблоку. (Her birine birer elma düştü.)

По + Dat.padej ile 'birer' (sayı ifadelerinde) anlamı verilirken, по + vin.padej ile de sayıya -şer / -şar anlamını katar.

-Nesnenin bir eylemi gerçekleştirirken araç ya da vasıta olduğu durumlarda;

- ✓ Позвонить по телефону (telefonla aramak)
- ✓ Узнать по радио (radyodan öğrenmek)
- ✓ Увидеть по телевизору (televizyonda görmek)
- ✓ Переписываться по интернету (internette yazışmak)

***благодаря**; -sayesinde;

- ✓ Благодаря вам (sizin sayenizde)
- ✓ Благодаря совместным усилиям (ortak çabalar sayesinde)

***вопреки**; -karşı, karşın, rağmen

- ✓ Вопреки воле отца (babamın isteğine karşı)
- ✓ Вопреки логике (mantığa karşı)
- ✓ Вопреки обстоятельствам (duruma karşın)
- ✓ Вопреки всем прогнозам (bütün tahminlere rağmen)

***навстречу**; -bir şeyin ya da birisinin karşısına çıkmak

- ✓ Выйти навстречу гостям (konukların karşısına çıkmak)
- ✓ Девочка бежала навстречу нам. (Küçük kız, bize doğru koşuyordu.)

***согласно;** -göre, uygun;

- ✓ Согласно программе (programa uygun olarak)
- ✓ Согласно вашему указанию (talimatınıza göre)
- ✓ Согласно контракту (kontrata uygun olarak)

2.3.5. İsmın Vasıta Halının Edatlı Kullanımı

Vasıta durumun (Tvoritelnyı padej) en belirgin edatı, ‘с’ dır.

***с;** -ile, birlikte

- ✓ Мы были в театре с братом. (Erkek kardeşim ile birlikte tiyatroydaydık.)
- ✓ Павел разговаривал по телефону с отцом. (Pavel, telefonda babası ile konuşuyordu.)
- ✓ Он давно не виделся с его матерью. (Annesi ile uzun zaman görüşmedi.)

-Türkçe’de bazı isim ve sıfat tamlamalarının Rusça karşılıkları **с + vasıta hali (tvar. padej)** ile ifade edilir:

- ✓ чай с лимоном (limonlu çay)
- ✓ кофе с молоком (sütlü kahve)
- ✓ вода с льдом (buzlu su)
- ✓ документ с печатью (damgalı evrak)

- **с +vasıta hali (tvar. padej)** bireylerin fiziksel özelliklerini ve canlı ya da cansız isimlerin neye ait olduğunu ifade eder:

- ✓ блондинка с голубыми глазами (mavi gözlü sarışın)
- ✓ девочка с бантиками (kurdeleli kız)
- ✓ здание с большой трубой (uzun bacalı bina)

-Eylemin nasıl yapıldığını belirten bazı isim tamlamalarında:

- ✓ с трудом (güçle)
- ✓ с удовольствием (memnuniyetle)
- ✓ с гордостью (gururla)
- ✓ с интересом (ilgiyle)
- ✓ с вниманием (dikkatle)
- ✓ Они открыли с большим трудом. (Kapıyı zorlukla açtılar.)

***над;** -üzerinde, üzerine (üzerinde bulunduğu nesne ile aralarında mesafe vardır.)

- ✓ Картина висит над диваном. (Tablo, divanın üstünde asılıdır.)

- ✓ Самолёт летел над морем. (Uçak, denizin üzerinde uçuyordu.)

***перед;** -önünde / önüne, karşısında / karşısına

- ✓ Перед её окном растут цветы. (Penceresinin önünde çiçek yetiştiriyor.)
- ✓ Инженер положил заявление перед директором. (Mühendis, dilekçeyi müdürün önüne koydu.)
- ✓ Он сел передо мной. (Karşıma oturdu.)
- ✓ Он сидел передо мной. (Karşımda oturuyordu.)

-bir şeyden veya birisinden önce:

- ✓ Перед ужином мы решили погулять в парке. (Akşam yemeğinden önce parkta gezmeye karar verdik.)
- ✓ Перед вами мне звонил ваш отец. (Sizden önce babanız beni aradı.)

***под;** -altında:

- ✓ Портфель стоит под столом. (Çanta, masanın altında duruyordu.)

-civarında / yakınlarında:

- ✓ под Москвой (Moskova civarında)
- ✓ под Одессой (Odessa civarında)

***за;** -arkasında

- ✓ Твоя рекатка стоит за шкафом. (Senin raketin dolabın arkasında duruyor.)
- ✓ Прямо за домом начинался лес. (Evin hemen arkasında orman başlıyordu.)

-peşinde:

- ✓ Собака шла нами до самого дома. (Köpek, eve kadar peşimizden geldi.)

-ötesinde, dışında:

- ✓ Мы живём за городом. (Şehir dışında yaşıyoruz.)

-bir şey için:

- ✓ Я иду в магазин за хлебом. (Dükkâna ekmek almaya gidiyorum.)
- ✓ Я полез в холодильник за молоком, и увидел, что там стоит кастрюля с мясом. (Süt için buzdolabını açtığımda et dolu tencereyi gördüm.)

-sirasında:

- ✓ за завтраком (kahvaltı sırasında)
- ✓ за обедом (öğlen yemeği sırasında)

- ✓ за ужином (akşam yemeği sırasında)
- ✓ за чаем (çay içerken / sırasında)
- ✓ за кофе (kahve içerken / sırasında)

***между**; -arasına / arasında:

- ✓ Стол стоит между окном и кроватью. (Masa, pencere ve karyola arasında duruyor.)
- ✓ Между нами всё кончено! (Aramızda her şey bitti.)
- ✓ Встань между нами. (Aramıza gir.)

Tablo 2.3. İsmi Vasıta Hali İle Kullanılan Fiiller

Здороваться /поздороваться	Selamlaşmak (C кем?)
Договариваться/договориться	Anlaşmak (C кем?)
Мириться / помириться	Barışmak (C кем?)
Разговаривать	Konuşmak (C кем?)
Знакомиться /познакомиться	Tanışmak (C кем?)

2.4. RUSÇA DİL BİLGİSİNDE EDATLARLA KULLANILAN ÖN EKİLİ HAREKET FİİLLERİ

2.4.1. Yönelim Bildiren Ön Ekler Ve İlgili Edatlar³⁷

при- yaklaşmak, yaklaştırmak, getirmek, gelmek.

- ✓ из чего? (bir yerden) Мальчик пришёл домой из школы в 5 часов. (Çocuk, okuldan eve saat 5'te geldi.)
- ✓ с чего? (bir şeyden ya da bir yerden) Папа пришёл с работы в 11 часов. (Baba, işten saat 11'de geldi.)
- ✓ к чему? (bir şeyin yanına) Мы пришли к остановке. (Durağa geldik.)
- ✓ к кому? (birsinin yanına) Он пришёл к врачу. (O, doktora geldi.)
- ✓ от чего? (bir şeyin yanından) От остановки мы пришли к магазину. (Duraktan mağazanın önüne geldik.)
- ✓ от кого? Она пришла от врача прямо домой. (O, doktordan direk eve geldi.)

у- uzaklaşmak, uzaklaştırmak, götürmek, gitmek.

- ✓ из чего? (bir yerden) Во сколько ты ушёл из школы? (Okuldan saat kaçta çıktın?)
- ✓ с чего? (bir yerden) Папа ушёл с работы только в 11 часов, а домой приехал в 12. (Babam, ancak saat 11'de işten çıktı, ama 12'de eve geldi.)

³⁷Dr. E.N. DEMİRİZ. Rusça KPDS, Edatlar ve İsmi Halleri.38

- ✓ к кому? (birisinin yanına) Моего сына нет дома, он ушёл к товарищу. (Oğlum evde yok, bir arkadaşına gitti.)
- ✓ от чего? (bir şeyin yanından) От остановки мы ушли через полчаса. (Duraktan yarım saat sonra ayrıldık.)
- ✓ от кого? (birisinin yanından) Вашего сына здесь нет. Он ушёл от нас час назад. (Oğlunuz burada yok. 1 saat önce bizden ayrıldı.)

в- (во-) içine girmek, içine sokmak

- ✓ внутрь чего? (bir şeyin içine) Внутри дома. (evin içine)
- ✓ через что? (bir şeyin ya da birin içinden / içeriye) Дверь очень узкая, поэтому мебель придётся втаскивать через окно. (Kapı çok dar olduğu için mobilya, pencereden içeriye alındı.)

вы- dışarı çıkmak, içinden çıkmak, dışarı çıkarmak, içinden çıkarmak, kaçmak, kaçırmak

- ✓ из чего? (bir şeyin içinden) Птица вылетела из клетки. (Kuş kafesten dışarıya çıktı.)
- ✓ через что? (bir şeyin / bir yerin içinden geçmek) Перейти через улицу. (caddenin içinden geçmek)

под- yaklaşmak, yaklaştırmak

- ✓ к чему? (bir şeye) Поезд подошёл к станции. (Tren istasyona yaklaştı.)
- ✓ к кому? (birisine) Ко мне подъехал мальчик на велосипеде. (Bana bisikletle bir çocuk yaklaştı.)

от- uzaklaşmak, uzaklaştırmak, kalkmak (araçla)

- ✓ от чего? (bir yerden) Поезд отходит от станции через 10 минут. (Tren 10 dakika sonra istasyondan kalkacak)
- ✓ от кого? (birisinden) Отойти от меня! (Benden uzaklaş!)
- ✓ с чего?(bir yerden / bir şeyin üzerinden)Отойти с дороги. (Yoldan çekil!)

до- varmak, ulaşmak

- ✓ до чего? (bir yere / bir şeye kadar) На этом автобусе мы должны доехать до станции метро. (Metro istasyonuna kadar bu otobüsle gitmek zorundayız.)

про- geçmek, geçirmek

- ✓ через что? (bir yerden / bir şeyin içinden) Нам нужно пройти через этот парк. (Bu parkın içinden geçmemiz gerekiyor.)

- ✓ под чем? (bir şeyin altından) Ребёнок прополз под стулом. (Çocuk, emekleyerek sandalyenin altından geçti.)
- ✓ над чем? (bir şeyin üstünden) Наш самолёт пролетает над Стамбулом. (Uçağımız İstanbul'un üzerinden geçiyor.)
- ✓ мимо чего? (önünden ya da yanından) Автобус проехал мимо остановки. (Otobüs durağın önünden geçti.)
- ✓ перед чем? (bir şeyin önünden) Прямо передо мной проползла змея. (Tam benim önümden yılan geçti.)
- ✓ за чем? (bir şeyin arkasından) Протаци провод за шкафом. (Kabloyu dolabın arkasından geçir.)
- ✓ сквозь что? (bir şeyin içinden) Что будем делать? Сквозь стену же не пройти! (Ne yarasağыз? Duvarın içinden geçemeyiz ki!)

пере- geçmek, geçirmek

- ✓ через что? (bir şeyi / bir şeyin üstünden) Я перешёл через улицу. (Karşıdan karşıya geçtim.)
- ✓ по чему? (bir yerden / bir şeyin üzerinden) Я перешёл улицу по переходу. (Karşıdan karşıya yaya geçidinden geçtim.)
- ✓ с чего? (bir şeyin üstünden) на что? (bir şeyin üstüne) Попугай перелетел со шкафа на люстру. (Papağan, dolabın üstünden avizeye uçtu.)
- ✓ из чего? (bir şeyden / bir şeyin içinden) в что? (bir şeye / bir şeyin içine) Он перешёл из команды 'Трабзонспор' в 'Бурсаспор'. (Trabzonspor'dan Bursaspor'a transfer oldu.)
- ✓ от чего? (bir şeyin yanından) к чему? (bir şeyin yanına) Мы перешли от портрета Пушкина к витрине с его пукаписями. (Puşkin'in portresinden onun el yazısının bulunduğu vitrine geçtik.)
- ✓ от кого? (birisinin yanından) к кому? (birisinin yanına) Завтра я переезжаю от своей сестрык маме. (Yarın ablamın yanından annemin yanına taşınyorum.)

за- uğramak, bir şey bırakmak veya almak üzere bir yere uğramak, kısa süreliğine bir yere girmek; arkasına girmek, saklanmak, arkasına götürmek/getirmek/koymak/saklamak; içine girmek, sokmak, saklamak, saklanmak

- ✓ к кому? (birinsin yanına) Зайдёшь к нам выпить чая? (Bize çay içmeye uğrar mısın?)
- ✓ за чем? (bir şey almak için) Я зайду к тебе за своими книгами завтра. (Yarın kitaplarımı almaya sana uğrayacağım.)
- ✓ за кем? (birisini almak için) Мы заедем за тобой завтра в 9 часов. (Saat 9'da seni almaya geliriz.)

- ✓ за что? (bir şeyin arkasına) Чтобы меня не увидели, я зашёл за угол дома. (Beni görmesinler diye binanın köşesinin arka tarafına saklandım.)
- ✓ внутрь чего? (bir şeyin içine) Внутри государства. (Devletin içine)

об- (обо-) bir engelin yanından geçmek, yanından geçirmek; bir engelin etrafında tur atmak; gezmek, dolaşmak, aşağıya inmek / indirmek

- ✓ Обойди меня слева. (Beni soldan geç.)
- ✓ вокруг чего? (bir şeyin etrafında) Мы обошли весь парк. (Bütün parkı dolaştık.)
- ✓ с чего? (bir yerden) Мы съехали с горы на санках. (Kızakla dağdan aşağıya indik.)

раз- + -ся: dağılmak, dağıtmak

- ✓ от чего? (bir şeyin önünden) Машины разъехались от гостиницы. (Arabalar, otelden dağıldı.)
- ✓ из чего? (bir yerden) Гости разъехались из ресторана только под утро. (Misafirler, restorandan ancak sabaha karşı çıktılar.)
- ✓ по чему? (bir yerlere) Почтальон разнёс письма по адресам. (Postacı, mektupları adreslere dağıttı.)

с- + -ся: toplanmak, toplamak

- ✓ к чему? (bir şeyin yanına) К памятнику сходились люди. (Heykelin yanına insanlar toplanıyordu.)
- ✓ к кому? (birisinin yanına) К нам съехались все родсвенники. (Bütün akrabalarımız, bizde toplandılar.)
- ✓ с чего? (bir yerden) К кормушке со всех сторон слетались птицы. (Yemliğe her taraftan kuşlar toplanıyordu.)

2.5. TÜRKÇE DİL BİLGİSİNDE İSMİN HALLERİ

2.5.1. Yalın Durum (Osm, hâl-i mücerred, Alm. Nominativ, Fr. nominatif, İng. nominative, Rus. imenitelny)

Türkiye Türkçesinde yalın durum eksizdir. Yalın durumun eksiz olmasından dolayı durum sisteminde karışıklıklar ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni eksiz her adın yalın durumunda değerlendirilmesidir. Türkiye Türkçesi dil bilgisi kitapları, dil bilgisi terim sözlükleri ve ilgili makalelerden yalın durumla ilgili söylenenleri tespit edelim. Terim sözlüklerinde şu tanımlar yer almıştır:

Zeynep Korkmaz: yalın hâl: “(Alm. Nominativ; Fr. nominatif; İng. nominative; Osm. mücerret hâl hâl-i mücerred). İsmi herhangi bir ek almamış, yalın hâli: bal, ev, gönül, işçilik vb.”³⁸

Ahmet Topaloğlu: yalın hâl: “(Osm. hâl-i mücerred; Fr. nominatif; Türkçe adlamlık, düz hâl (Fr. cas direct), nominatif (hâli), salt hâl, yalın hâl (durum), adlamlık, doğru hâl, dolaysız hâl, asli hâl, gövde hâli, kim hâl). Cümlede isim soylu bir kelimenin hâl eki almayan ve asıl biçimi sayılan durumu. Bir cümlede yalın hâlde sadece özne bulunur. Yalın hâldeki kelime iyelik eki alabilir. Ör. Bahçe yeşillendi. Taş yerinde ağırdır. Çocuk cam kırdı.”³⁹

Vecihe Hatipoğlu: yalın durum: “(Osm. mücerret hâl; Fr. nominatif; İng. nominative; Alm. Nominativ). Ad görevli sözcüğün taşıdığı kavramı bildirme durumu. Türkçede bu durumda takı bulunmaz: bahçe, taş, düşünce, görgü, yürüyüş elmalar, dilekler, evimiz vb.”⁴⁰

Berke Vardar: yalın durum: “(Alm. Nominativ; Fr. nominatif; İng. nominative). Tümcde özne işlevini yerine getiren ve adın temel biçimi sayılan durum. Türkçede yalın durumdaki ad, sıfır durum ekiyle belirlenir.”⁴¹

Mehmet Hengirmen: yalın durum: “(İng. nominative; Alm. Nominativ; Fr. nominatif). Adın herhangi bir durum eki almamış biçimi. Yalın durumda olan adlar herhangi bir ek almaz. Genellikle, söz içinde bir şey yapanı ya da yapılanı gösterir: Ahmet okuldan geldi. Paket İstanbul’a yollandı. Ayşen mektupları yazdı. Bugün büyük bir masa satın aldık. Bir kimse adıyla çağırılırken yalın durum kullanılır: Ayşe! Baba! gibi.”⁴²

Muharrem Ergin, yalın durumu şöyle tanımlamaktadır: “Bu hâl ismin karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiçbir münasebet ifade etmeyen hâlidir.” Ergin, adların teklik, çokluk ve iyelik şekillerinin yalın durumda olduğunu ve daima eksiz bir durum olduğunu söyler.⁴³

Zeynep Korkmaz, “adın cümlede anlam ilişkisi yönünden başka bir kelimeye bağlı olmayan durumuna yalın durumu” der. Yalın durum çokluk ve iyelik eklerini alabilir: dağ, dağlar, dağımız.⁴⁴

³⁸KORKMAZ (1992:169).

³⁹TOPALOĞLU (1989: 156).

⁴⁰HATİPOĞLU (1972: 103).

⁴¹VARDAR (2002: 215).

⁴²HENGİRMEN (1999: 410).

⁴³ERGİN (1992: 227-228).

⁴⁴KORKMAZ (2003: 267).

2.5.1.1. Yalın Durumun Kurduğu Yapılar ve İşlevleri

Cümle İçinde Kurduğu Yapılar:

- ✓ “Taş**ø** camı kırdı.”
- ✓ “Kuş**ø** ötüyor.”
- ✓ “İlim**ø** bir hadisenin sebebini gösterir.”
- ✓ “Çocuklar**ø** ilkin ürktüler; ama pek de aldırış etmediler.”
- ✓ “Çocuk**ø**, on on beş adım ilerledikten sonra durdu.”
- ✓ “Vapur**ø**, kayalık sahilimize uğramaya cesaret edemedi.”
- ✓ “Timsah**ø** karada hızlı gidemez.”
- ✓ “Melike**ø** okula koşarak gitti.”
- ✓ “Güneş**ø**, yer**ø**, gök**ø**, deniz**ø** iç içe kaynaşır.”

Yüklem:

- ✓ “Badem bahçesinin yanı geniş bir **bağdı**.”
- ✓ “Son yıllarda bizde gelişen sanat dallarından biri de **tiyatrodur**.”
- ✓ “Ta uzaklarda çakan ışıklar şimşek değil, top **alevleriydi**.”
- ✓ “Aşk sıcak bir **öpüştür**.”
- ✓ “İçimde en güzel duygular **saklı**.”
- ✓ “Bey aşısı **borç**, düğün aşısı **ödünç**.”

**Rusça dil bilgisinde, Türkçe dil bilgisinde olduğu gibi fiillerin imnitelny halleri yoktur. Her iki dilde de isim, sıfat ya da zamirler çekimlendikleri zaman yalın hâl olmaktan çıkarlar.

**Rusça’da da Türkçe’de de özel isimler daima büyük harfle başlar. Fakat Rusça dil bilgisine göre özel isimler, ismin halleri ile çekimlendikleri zaman herhangi bir noktalama işaretleriyle çekim olan ek özel isimden ayrılmazken, Türkçe dil bilgisinde bunun aksine çekim olan ek tırnak işareti ile özel isimden ayrılır.

2.5.2. Yönelme Durumu (Osm. Mef’ûlün ileyh, Alm. Dativ, Fr. datif, İng. dative, Rus. Datelno napravitelny padej)

Türkiye Türkçesinde yönelme durumu + (y)a ekiyle karşılanır. Yönelme durumuyla ilgili yazılanları dil bilgisi kitaplarından, terim sözlüklerinden ve ilgili makalelerden inceleyelim:

Zeynep Korkmaz: yönelme hâli “(Alm. Dativ, Wemfall; Fr. datif; İng. dative; Osm. mef’ûlün ileyh). Yaklaşma, yönelme bakımlarından ismin karşıladığı nesneyi fiile bağlayan hâl. Bu hâl -A,-(y)A yönelme hâli ekiyle karşılanır.”⁴⁵

Ahmet Topaloğlu: yönelme hâli “(Osm. mef’ûlün ileyh, Fr. datif; Türkçe virimlik, -e hâli (durumu), datif (hâli), -e belgili tümleş, vermelik, verme hâli, yaklaşma hâli, yönelme hâli (durumu), girme hâli, kime hâli, yakınlık durumu). Cümlede yükleme bağlı olarak isim soylu kelimelerin gösterdiği nesneye veya şahsa ya da belirttiği kavrama yöneliş, dönüş, yaklaşma, girme vb. bildiren hâl. Bugünkü Türkçede yönelme hâli +y (A) ekiyle yapılır.”⁴⁶

Vecihe Hatipoğlu: yönelme durumu “(Osm. mef’ûlünileyh; Fr. datif; İng. dative; Alm. Dativ, Wemfall) Ad görevli sözcüğün taşıdığı kavrama dönüşü bildiren durum. Türkçede bu durum -e, (-a, -y-e, -y-a) ekiyle belirtilir: Eve (ev-e) bahçeye (bahçe-y-e), düşünceye (düşünce-y-e), okumaya (okuma-y-a), oduna (odun-a), oluğa (oluk-a) vb.”⁴⁷

Muharrem Ergin, yönelme durumunu adın kendisine yaklaşma, yönelme ifade eden fiillere bağlanmak için girdiği durum olarak tanımlar. Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendisine doğru yaklaştığını yöneldiğini ifade etmek için adlar yönelme durumuna sokulur.⁴⁸

Doğan Aksan, yönelme durumunu adla gösterilen nesneye, varlığa bir yönelme gösterir diye açıklar. (Bahçeye çıktım, Okula gidiyor gibi.)⁴⁹

Süer Eker, yaklaşma terimini kullanır. Tümcede eylemin herhangi bir yere, zamana, kişiye, oluşa yaklaştığını bildiren ek olarak ifade eder.⁵⁰

Tahsin Banguoğlu, yönelme durumuna kime hâli der. Bulunma ve ayrılma durumlarıyla birlikte değerlendirir. Bu üç duruma yer yön hâlleri (cas locaux) adını verir.⁵¹

2.5.2.1. Yönelme Durum Ekinin İşlevleri

Yönelme durumunun işlevlerini dil bilgisi araştırmacıları şöyle sıralar:

Muharrem Ergin’ e göre +(y)A ekinde “yaklaşma, istikamet, yer, zaman, karşılaştırma, sebep, verme, bildirme, kuvvetlendirme, gaye, hedef, fiat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul,

⁴⁵KORKMAZ (1992: 173).

⁴⁶TOPALOĞLU (1989: 162).

⁴⁷HATİPOĞLU (1972: 106).

⁴⁸ERGİN (1992: 228).

⁴⁹AKSAN (1998: 91).

⁵⁰EKER (2002: 280).

⁵¹BANGUOĞLU (1990: 328).

gereklilik, uygunluk, konu, âitlik, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma, yaptırma, tercih vs.” işlevleri vardır.⁵²

Ahmet Buran, yönelme durumunun işlevlerini şöyle tespit etmiştir: Yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç) durumundadır. Zaman bildirir, zaman zarfları kurar. Fiyat, miktar ve süre sınırı belirtir. Sebep, maksat bildirir. Eklendiği kelimeyi yer ilgisiyle yükleme bağlar. Hareket, iş ve nesnenin yönünü belirtir. Kadar, göre, yakın, dek, değin, ça (çak, çaklı, çenli) vb. edatlarla birlikte değişik işlevlerde kullanılır. İkilemeler kurar.⁵³

Zeynep Korkmaz, yönelme durumu ekinin işlevlerini şöyle tespit etmiştir: Yönelme görevinde yer tümleci oluşturur. Adı fiile “zaman” ve “süre” işlevi ile bağlar. Adı fiile “amaç, maksat bildirme” ilişkisi ile bağlar. Adı fiile “-dan dolayı”, “-dığı için”, “sebep” ilişkisi ile bağlar. Fiildeki hareketin yönünü belirler. Aynı adın art arda tekrarından oluşan zarf görevinde ikilemeler kurar. Dek, değin, doğru, göre, kadar, karşı, rağmen, üzerine edatlarıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur. Adı fiile “fiyat, miktar” ve “oran” bildirerek bağlar. “Açısından, ayrıca, bakımından; -maktansa, ile, karşı (zıtlık), süreklilik, şartıyla, beraberlik” gibi çeşitli anlam ve ifadelerle adı fiile bağlar ve zarf görevi yapar. “aç karnına, bir bakıma, boş yere, başlı başına, bunun üzerine, yalnız başına” gibi kalıplaşmış yalın ya da birleşik zarflar oluşturur. Anlamca kaynaşmış veya deyimleşmiş birleşik fiiller oluşturur.⁵⁴

Söz dizimi ile ilgili olarak yazılan kaynaklarda da yönelme durum eki alan kelime ve kelime grupları için dolaylı tümlecin bir alt başlığı olarak yönelmeli tümleç, -e tümleci, -e’li dolaylı tümleç terimleri ile ekin işlevleri anlatılmaktadır.⁵⁵

- ✓ “Bunları **eve** götürdüm.” (AB)
- ✓ “Az önce güzel bir uçak yolculuğundan sonra **Viyana’ya** geldim.” (NSİ)
- ✓ “Turgut **okula** gidiyor.”
- ✓ “Bir mühür gibi bastılar **bağrıma** seni.”
- ✓ “Tramvayda bir gün mutlaka **ayağınıza** basmış ya da kalktığınız **yere** oturmuşumdur.” (ZK)
- ✓ “Bir türlü asıl **anlatmak istediklerime** gelemiyorum, hakkım da var.”
- ✓ “Duasını henüz bitirmeyen, kendini arkasından iten **arkadaşına** dayatıyordu.”

⁵²ERGİN (1992: 233).

⁵³BURAN (1999: 271-272).

⁵⁴KORKMAZ (2003: 280-289).

⁵⁵Vecihe HATİPOĞLU, Türkçenin Ekleri, TDK Yay., Ankara 1981, s. 13-16; Sıtkı SAĞLAM, Türkçenin Sözdizimi, Nisan 1977, Diyarbakır, s. 91-93; Hikmet DİZDAROĞLU, Tümcebilgisi, TDK Yay., Ankara 1976, 96-98; Rasim ŞİMŞEK, Türkçe Sözdizimi, Trabzon 1987, 122-123; Fatma ERKMAN-AKERSON, Şeyda OZİL, Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler, İstanbul, 1998, s. 77- 78. BİLGEGİL (1984: 40).

- ✓ “Akşama size geliyorum.”
- ✓ “Eser **mart sonuna** tamamlanmış olacak gibi.”
- ✓ “**Dinlenmeye** geldiniz herhalde.”
- ✓ “Yolu **tek başına** mı geldin?”
- ✓ “Bu resim **elli milyara** satıldı.”
- ✓ “Bu hediye de **kızıma**.”
- ✓ “**Sözüne sadık** insanları herkes takdir eder.”
- ✓ “Bugün **akşama kadar** ders çalışacağım.”
- ✓ “Onun **gözüne girmek** için gece gündüz çalışıyordu.”

2.5.3. Belirtme Durumu (Osm. mef’ulün bih; Alm. Akkusativ; Fr. accusatif; İng. accusative; Rus. vinitelnıy padej)

Türkiye Türkçesinde belirtme durumu +(y) eki getirilerek veya eksiz olarak karşılır. Yönelme durumuyla ilgili yazılanlara dil bilgisi kitaplarından, terim sözlüklerinden ve ilgili makalelerden bakalım.

Zeynep Korkmaz: (Yükleme hâli) (Alm. Akkusativ; Fr. accusatif; İng. accusative; Osm. mef’ulün bih). Geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği yani fiildeki işlevin etki bakımından üzerine yüklendiği ismin içinde bulunduğu hâl. Türkçede bu hâl ya eksiz yahut da yalın veya iyelik ekleriyle genişletilmiş isimlerden sonra gelen +(y)I + (y)U eki ile karşılır: iş bulmak, görüş bildirmek, yol sormak, ağaçlar+ı budamak, yaka+yı kurtarmak, okul+ u bitirmek, istedik+im+i getirdi; yazdıklarınız+ı okudum, görünüş+ü koruyunuz gibi. Ancak, bu ek üçüncü şahıs teklik ve çokluk iyelik eklerinden sonra araya bir zamir n’si alarak +nI / + nU şekline girer; Arkadaşımın yeni ev+i+ni gezdim. Artık yuva+sı+nı kurmaya çalışıyor; bildik+leri+ ni anlattı, yorulduğ + u + nu görmedim vb.”⁵⁶

Ahmet Topaloğlu: (Yükleme hâli) (Osm. mef’ulün bih, Fr. accusatif; Türkçe belirtimlik, -i hâli (durumu), akuzatif (hâli), yükleme hâli (durumu), yapma hâli, belirtme durumu, etkilenme hâli, kimi hâli, etkilenme durumu. Geçişli bir fiille kurulan cümlede yüklemenin doğrudan etkisinde kalan nesnenin (+ yI) ekini alarak, bazen da ek almadan girdiği hâl.”⁵⁷

Vecihe Hatipoğlu: Belirtme durumu “(Osm. mef’ulü bih, mef’ulü sarih; Fr. accusatif, accusatif absolutif; İng. accusative, absolutive accusative; Alm. Akkusativ, Wenfall, absolutiver Akkusativ), ad görevindeki sözcüğün taşımakta olduğu kavramın etkilendiğini bildiren durum. Türkçede bu durum -i (ve değişimleri olan; -ı, -u, -ü; -y-i, -y-ı, -y-ü, -y-u) ekiyle belirtilir: Evi

⁵⁶KORKMAZ (1992: 175).

⁵⁷TOPALOĞLU (1989:163-164).

(ev-i), bahçeyi (bahçe-y-i), çocuğu (çocuğ-u), düşünceyi (düşünce-y-i), üzümü (üzüm-ü) Evi gezdik. Çocuğu uyuttu. İstanbul'a gitmeyi düşünüyorum. Sağlam düşünceyi bulana kadar aramalıyız.”⁵⁸

Berke Vardar: Belirtme durumu (Alm. Akkusativ; Fr. accusatif; İng. accusative), eylemin en dolaysız biçimde etkisi altında kalan ögeyi gösteren durum. Örneğin Evi gördüm tûmcesinde ev belirtme durumundadır. Türkçede belirtme durumu –i (-ı, -ü, -u) ekiyle gösterilir.⁵⁹

Mehmet Hengirmen: Belirtme durumu (İng. accusative, absolute accusative; Alm. Akkusativ, Wenfall, absoluter Akkusativ; Fr. accusatif, accusatif absolu), eylemin tûmleci konumundaki ad veya ad öbeklerinin bulunduğu durum. Türkçede, tûmleç anlam olarak belirtili ise –ı (-i - u, -ü) ekini alır, belirtisiz ise almaz. Belirtme durumunu bulmak için yükleme neyi, kimi soruları sorulur.⁶⁰

Türk Gramerinin Sorunları toplantısının (6 Nisan 1996), tartışma bölümünde Leylâ Karahan, belirtme durumuyla ilgili şu görüşleri sunar:

“Gramer kitaplarında çekim eki başlığı altında işlenen eklerde ben üç farklı özellik görüyorum. Bunlardan bir grubu cümle örgüsünü kuran ekler. (Bağlantı ekleri.) Bu bağlantı ekleri –e, -de, -den: Eve gitti. Evde oturdu. Evden ayrıldı. Bu üçü isimlerin bağlantısını kuruyor. Ben buna yükleme hâli eki – i’ yi katamıyorum. Bence –ı /-i eki bağlantıyı sağlayan bir ek değildir. Doğrudan kelimenin kendisiyle ilgili bir ek. Dolayısıyla bunu –e, -de, -den eklerinin içine dâhil etmiyorum. Kitap aldı. Kitabı aldı. Burada –ı’nın fonksiyonu nedir? Sadece belirtme görevi yapmaktadır. Yoksa –ı olmadan da bu bağlantı rahatlıkla sağlanabiliyor. Herhangi bir bağlantı söz konusu değil. Yani –ı eki kelimenin kendisiyle ilgili. Cümleyle ilgili değil. Ama –e, -de, -den öyle mi? Hayır. Onları çektiğimiz zaman ne oluyor? Cümlelerin örgüsü bozuluyor. Dolayısıyla –ı /-i ekini bunlardan ayrı tutmamız gerekiyor. Bazı gramer kitaplarında belirtme eki deniyor ki, bence uygun bir terimdir. Çünkü –ı /-i ekinin fonksiyonu belirtmedir. Bu fonksiyon doğrudan kelimenin kendisiyle ilgilidir. Ekin bağlantı fonksiyonu yoktur.”⁶¹

2.5.3.1. Belirtme Durum Ekinin İşlevleri

- ✓ “Hasan’ın **mektubunu** okudum ve merak edilebilecek hiçbir şey olmadığını anladım.”
- ✓ “Ben ona İstanbul **dedikodularını** götürdüm.”

⁵⁸HATİPOĞLU (1972: 21).

⁵⁹HATİPOĞLU (1972: 21).

⁶⁰HENGİRMEN (1999: 67).

⁶¹Türk Gramerinin Sorunları II, Türk Dil Kurumu Yay. , Ankara, 1999. 304.

- ✓ “Buzlu **merdivenleri** çıktık.”
- ✓ Arkadaşından **kalem** aldı.

2.5.4. Bulunma Hali (Osm. mef’ûlün fih; Alm. Lokativ, lokalis; Fr. locatif; İng. locative; Rus. mestny padej)

Zeynep Korkmaz: Bulunma hâli “(Alm. Lokativ, lokalis; Fr. locatif; İng. locative; Osm. mef’ûlün fih), fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yerini ve zamanının bildiren isim hâli.”⁶²

Ahmet Topaloğlu: Bulunma hâli “(Osm. mef’ûlün fih, Fr. locatif; Türkçe orunlamlık, -de hâli (durumu), lokatif (hâli), orunlamalık (düşüm), bulunma hâli (durumu), kalma hâli (durumu), kimde hâli.), cümlede isim soylu kelimelerin yüklemine belirttiği işin gerçekleştiği yeri gösteren hâli. Bugünkü Türkçede bulunma hâli + DA ekiyle yapılır.”⁶³

Vecihe Hatipoğlu: Kalma durumu (Osm. mef’ûlû fih; Fr. locatif; İng. locative; Alm. Lokativ; Lokalis), ad veya ad görevli sözcüğün taşıdığı kavramda bulunduğunu bildiren durum. Türkçe’de bu durum –de (-da, -ta, -te) ekiyle bildirilir: Evde (ev-de), arabada (araba-da), çocukta (çocuk-ta), gelişte (geliş-te) vb.⁶⁴

Muharrem Ergin, bulunma durumunu adın kendisinde bulunma ifade eden fiillerle münasebette olduğunu gösteren durum olarak tanımlar. Ona göre; kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendi içinde cereyan ettiğini ifade etmek için ad bulunma durumunda olur. Bulunma durum eki –da, -de, -ta, -te şeklinde kullanılır.⁶⁵

2.5.4.1. Bulunma Durumunun İşlevleri

- ✓ “Biraz sonra bir de baktım, **Heybeli’nin tur yolunda** fenerli bir araba gidiyor.”
- ✓ “İstanbul’u terk ettikten yalnızca dört yıl sonra, Acem ülkesinin bitip tükenmez **bozkırında, karlıdağlarında** ve kederli **şehirlerinde** gezer, mektup taşır, vergi toplarken, **İstanbul’da** kalan çocuk sevgilimin yüzünü yavaş yavaş unuttuğumu fark ettim.”
- ✓ “Taksi zaten **dışarıda**, haydi gidelim!”

⁶²KORKMAZ (1992: 29).

⁶³TOPALOĞLU (1989:45).

⁶⁴HATİPOĞLU (1972: 60).

⁶⁵ERGİN (1992: 234-235).

2.5.5. Ayrılma Durumu (Osm. mef'ûlün anh; Alm. Ablativ; Fr. ablatif; İng. ablative; Rus. ishodniy padej)

Zeynep Korkmaz: (çıkma hâli) (Alm. Ablativ; Fr. ablatif; İng. ablative; Lat. Ablativus; Osm. den'li mef'ul, mef'ûlün anh) Kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılan isim hâli.”⁶⁶

Muharrem Ergin, ayrılma durumunu fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını ayrıldığı gösteren adların bulunduğu durum olarak tanımlar. Ayrılma durumu yönelme ve bulunma durumlarıyla birlikte zaman ve mekân içinde işin yerini ve yönünü bildirir. Ayrılma durum eki ünlü uyumuna bağlı olarak –dan, -den, -tan, -ten şeklindedir.⁶⁷

2.5.5.1. Ayrılma Durum Ekinin İşlevleri

Muharrem Ergin, “uzaklaşma, çıkma, yer, ayrılma, menşe, cins, terkip, başlama, mahrumiyet, yokluk, vasıta, zaman, sebep, tarz, ölçü, değer, kıymet, bedel, parça, kısım, karşılaştırma, korku, ürküntü, hoşlanma, vazgeçme, aitlik, çeşit, vasıf, tercih, görüş, noktainazar vs.” işlevlerini sıralar.⁶⁸

- ✓ “Tam göğsünden vurulmuştu.”
- ✓ “Erzincan’dan trene bindik, Kemah’a gelince arkadaşımı indirdiler.”
- ✓ “İlerden sağa dönünüz.”
- ✓ “Kadın çocuklarından söz etti.”
- ✓ “İpekten bir mızrak bir de yel değirmeni hediye etmeliyim.”
- ✓ “Buralara çoktan uğramıyordum. ”
- ✓ “Bundan dolayı derslerinde başarılı olamadığını söyledi. ”

2.5.6. İlgi (Tamlayan) Durumu (Osm. izâfet; Alm. Genitiv; Fr. génitif; İng. genitive; Rus. roditelnıy padej)

Zeynep Korkmaz: (Alm. Genitiv; Fr. génitif; İng. genitive; Osm. izafet). Tamlamalarda bir ismin başka bir isimle ilgili olma hâli. Bu hâl + In, / nIn, + Un / + nUn ekleriyle karşılanır: ağac + ın yaprağı, kitab+ın kapağı, okul+un bahçesi, güzelliğ+in sırrı vb. Tamlamalarda tamlayan görevindeki isim ilgi ilişkisini ilgi hâl eki almadan da kurabilir: ağaç kabuğu, yağmur havası, toprak kokusu, çocuk sesi, mum ışığı, ana yüreği gibi. Ancak, bu türlü tamlamalarda, tamlanan

⁶⁶KORMAZ (1972: 37).

⁶⁷ERGİN (1992: 235-237).

⁶⁸ERGİN (1992: 235).

isim belirsiz bir isim durumundadır. Ev + in kapısı belirli bir evin kapısı olduğu halde, ev kapısı herhangi bir evin kapısıdır.⁶⁹

Ahmet Topaloğlu: (Osm. izâfet; Fr. genitif; Türkçe bağlamlık, genitif (hâli), -in hâli, türlü düşüm, ilgi hâli, tamlayan durumu, katılma hâli, kimin hâli). İsim tamlamalarında bir kavramın başka bir kavrama bağlandığını, onunla tamamlandığını gösteren hâl. Bugünkü Türkçede ilgi hâli –in ve –nın ekleriyle yapılır. Ör. At-ın ayağı, ev-in odası, okul-un bahçesi, göz-ün rengi; baba-nın saati, tilki-nin kurnazlığı, komşu-nun çocukları, gürültü-nün şiddeti. Bu hâl eksiz de oluşturulabilir. Ör. saray odası, göz bebeği, komşu çocuğu.”⁷⁰

2.5.6.1. İlgi Durum Ekinin İşlevleri

rt, ilgi durum ekini kullanıldığı yerler bakımından üçe ayırır:

- ✓ İlgi durumu ek almış veya almamış olarak iki adı birbirine bağlar. “Gönül bağı, göz kapağı, iç acısı, insanın iyisi, perdenin boyu, yolun yarısı vb.”
- ✓ Zamirleri bazı edatlara bağlar. “Benim gibi, senin gibi, onun gibi, bizim için, senin için, onun kadar vb.”
- ✓ Bazı fiiller ve –dır / -dur bildirme ekiyle kullanılarak adları fiile bağlar. “Şu ikisi senin şu ikisi de onların sayılır, elindeki Ali’nindir.”⁷¹:
- ✓ “At **binenin**, kılıç **kuşananındır**.”
- ✓ “Hepsi de ekmek kokardı / sayısı unutulmuş **parmaklarının**.”
- ✓ “**Sizin için** bir kitap getirdim.”
- ✓ “**Hafta** sonu geziye çıkacağız. (Haftanın sonu...)”

**Rusça dil bilgisi ile Türkçe dil bilgisinin en çok benzerlikleri ismin –in halinde görülmektedir⁷²:

Türkçede, +(n)In/ +(n)Un eki ile ilgi hâli yapılmaktadır.⁷³ Bu ek, bir varlığın başka bir varlığa ait olduğunu, bir bütünün parçası olduğunu bildirmektedir. Eski Türkçeden (Alyılmaz, 1994: 52) günümüze (Korkmaz, 2014: 112) kadar gelmiş, bütün Türk lehçelerinde varlığını sürdürmüştür. Rusçada ilgi hâli, Roditel’ny Padej (Родительный падеж)⁷⁴ adı verilen isim hâli ile yapılmaktadır. Bu hâlin temel işlevleri- bir nesnenin yokluğunun (нет воды, нет молока) ve

⁶⁹KORKMAZ (1992: 87).

⁷⁰TOPALOĞLU (1989: 89).

⁷¹KORKMAZ (2003: 277-280).

⁷²A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 46, ERZURUM 2011, 301-312

⁷³Ergin, ekin, ismi isme bağlamak, ismi fiile bağlamak ve zamirleri edatlara bağlamak için üç yerde kullanıldığını belirtmektedir (Ergin, 2000: 230-231).

⁷⁴Yazının devamında RP şeklinde alınacaktır.

ölçünün bildirilmesi (стакан воды, литр молока) gibi birkaç işlevi dışında - Türkçedeki ilgi hâli ile aynıdır.

Türkçede olduğu gibi belirtili isim tamlaması kurar. Türkçe ve Rusçada, tamlama yapısı da birbirinden farklıdır. Türkçede asıl öge sonda yardımcı öge başta; Rusçada ise diğer Hint-Avrupa dillerinde olduğu gibi asıl öge başta yardımcı öge sondadır. Rusçada bir tamlanan eki bulunmaz, bu yüzden tamlayan eksiltilemez aksi halde tamlama bozulur:

Дочка капитан+а yüzbaşı+nın kız[ı] (Yüzbaşının kızı)

Rusçada cinsiyet kategorisi olduğu için RP de cinsiyete göre değişmektedir. Ayrıca sayı kategorisi de getirilecek eklere etki etmektedir. Teklik erkek ve orta cins adlar + (y)A⁷⁵, dişi cins adlar ise +I⁷⁶ eki almaktadır. Çokluk erkek ve orta cins adlar +ov / +(y)ev⁷⁷ eki alırlar. Çokluk dişi cins adlarda ise RP işaretlidir (+ø). Bu durumda ismin sonundaki cinsiyet eki de düşürülmektedir.

Türkçedeki belirtisiz isim tamlaması yani ilgi hâli eki almayan tamlamaların Rusçada karşılığı yoktur. Bu tür tamlamalar sıfat tamlaması olarak kurulur. Tamlayan olarak getirilen isim, sıfat yapım eklerinden birisini alarak sıfata dönüştürülür.⁷⁸

- ✓ Капитанская дочка (yüzbaşı kızı)
- ✓ Русский язык (Rus dili)
- ✓ Турецкая литература (Türk edebiyatı)

Bu sıfat yapım ekleri haricinde, geçmişte yaygın olarak kullanıldığı halde günümüz Rus yazı dilinde, konuşma diline nazaran az kullanılan Türkçe karşılık olarak “iyelik sıfatları” diyebileceğimiz Prityajatel’niye prilagatel’niye (Притяжательные прилагательные = possessive adjectives)⁷⁹ bulunmaktadır. Bu iyelik sıfatları +(n)In, +ov, +(I)y ekleri ile oluşturulmaktadır.

Eklerden hangisinin hangi sözcüklerle iyelik sıfatı oluşturduğu, belirli bir kuralı olup olmadığı konusunda dil bilgisi kitaplarında net bir bilgi ile karşılaşılmamıştır. Nahtigal, +ov ekinin erkek cins adlarla +(n) ın ekinin ise dişi cins adlarla üretken olduğunu belirtmektedir (Nahtigal, 1963: 269). Günümüzde bitimi dişi cins adlar gibi olanlar hariç, +(n)In eki erkek cins

⁷⁵+a veya ince ünsüzler ve yumuşatma işareti ile +я

⁷⁶+ы veya ince ünsüzler, yumuşatma işareti ve ç, g, h, j, k, ş, ş ünsüzlerinde ile +и

⁷⁷+ов / +ев

⁷⁸-н-, -ист-, -к-, -ск-, -оват-, -онн- (болотный, золотистый, бойкий заводской, розоватый, конституционный) (Komisyon, 2004: 45)

⁷⁹Притяжатель||ный: ~ое местоимение грам. iyelik (или mülkiyet) zamiri. (Mustafayev ve Şçerbinin, 1996: 710).

adlar ile kullanılmamaktadır. Söz konusu eklerin her birinin her sözcüğe eklenip iyelik sıfatı yapmadığı açıktır.

İyelik sıfatı eklerinden +ov, ögelerin dizilim farkı dikkate alınmazsa, RP çokluk erkek ve orta cins adlara getirilen eke benzemektedir. RP çokluk ekinden farklı olarak ögelerin dizilimi tamlayan + tamlanan (niteleyen + nitelenen) şeklindedir ve birden fazla varlığa değil de bir varlığa aitlik bildirir.

Иван+ов день (İvan+ın günü) (iyelik sıfatı)

день Иван+ов (İvan+lar+ın günü) (ilgi hâli)

+(I)y eki diğer eklerle nazaran daha az kullanılmaktadır. Diğer iki ek tek bir varlığa aitlik bildirmektedir. Sıfat tamlamasından ziyade belirtili isim tamlaması gibi öbekler oluştururlar fakat +(I)y eki varlıkların tümünü kapsayan genele aitlik bildirir. Bu yüzden Türkçedeki belirtisiz isim tamlamaları gibi öbekler oluşturmaktadır.

- ✓ коровье молоко (inek sütü)
- ✓ лисья нора (tilki ini)
- ✓ говяжья котлета (sığır [eti] köftesi)
- ✓ баранья нога (koyun ayağı)

Son olarak, +(n)In eki, biçim ve işlev olarak Türkçedeki +(n)In / +(n)Un ekine benzemektedir. Bu ekle kurulan tamlamalar diğer sıfat tamlamalarında olduğu gibi genel bir kavrama aitlik bildirmez, ilgi halinde olduğu gibi belirli bir şeye aitlik bildirir. Daha önce de ifade edildiği gibi incelediğimiz, Rus dilinin tarihi ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklarda ekin kökeni ve oluşumu hakkında net bir bilgi verilmemektedir. Bu ek, Rusça ile akraba diğer Slav dillerinde de bulunmaktadır (Basova vd., 2003: 89; Maslov, 1956: 99). 13. yüzyıl metinlerinde de sıklıkla kullanıldığı düşünülürse (Kojin, 1989: 19-23) ekin köklü bir geçmişi olduğu söylenebilir (İvanov, 1990: 291-293).

Rusçada bu ek ses uyumuna uygun olarak +ın veya +(n)in şeklinde eklenmektedir. Rusçanın kendine has bir ses uyumu vardır ve Türkçeden farklıdır. Rusçadaki ses uyumu Türkçedeki kalınlık incelik uyumu gibi değil de son ünsüzün kalınlık inceliğine göre tayin edilir. Mesela, yukarıda verilen RP eklerinden dişi cins adlara getirilen ek son ünsüz kalın ise +ı, ince ise +i şeklindedir.⁸⁰ Bunun dışında Rusçada ç, g, h, j, k, ş, şş⁸¹ seslerinden sonra +ı ünlüsü yazılmadığı için yine RP eki +i şeklindedir.

⁸⁰Rusçada kalın, ince şeklinde değil de sert (твёрдый) yumuşak (мягкий) şeklinde adlandırılmaktadır fakat bu adlandırma ile Türkçedeki sertlik, yumuşaklıktan ziyade kalınlık incelik kastedilmektedir.

- ✓ Иль+ин день (İlya+nın gün)
- ✓ Бабушк+ин платок (nine+nin başörtü)
- ✓ Кошк+ин дом (kedi+nin ev)
- ✓ Сестриц+ын плащ (kız kardeş+in pardösü)

Rusçada ek ünsüzlerle biten bazı (erkek cins) adlara +nin şeklinde eklenmektedir. Türkiye Türkçesinde ise ilgi hâli ekinin +nIn şekli ünlü ile biten sözcüklere getirilmektedir. Fakat ilgi hâli, Özbek ve Uygur Türkçesinde ünsüz ile biten sözcüklere kalınlık incelik uyumu gözetmeksizin +ning, Tatar Türkçesinde ise +nıñ / +nêñ şeklindedir.

Rusça:

- ✓ Брат+нин дом (erkek kardeş+in evi)
- ✓ Муж+нин+а жена⁸² (er+in kadın/eş) Özbek ve Uygur Türkçesi: yârim +ning saçı (yârimin saçı) mekteb+ning nami (okulun adı)

Rusçada sıfatlar belirttikleri isimlerle cinsiyet yönünden uyum sağlamaktadır. Bu yüzden dişi ve orta cins adlarla kullanılırken +(n)In+a, +(n)In+o şeklinde cinsiyet ve +(n)In+ı şeklinde çokluk ekleri alırlar. Bunun dışında, diğer sıfatlarda olduğu gibi, üzerine hâl ekleri getirilebilmektedir.

Tablo 2.4. Sıfatların dişi ve orta cinslerle teklik ve çokluk kullanımı:

	Teklik			Çokluk
Hal	Erkek cins	Orta cins	Dişi cins	
Yalın hal	муж+нин (muj+nin)	муж+нин+о (muj+nin+o)	муж+нин+а (muj+nin+a)	муж+нин-ы (muj+nin+ı)
İlgi hali	муж+нин+а (muj+nin+a)	муж+нин+а (muj+nin+a)	муж+нин+ой (muj+nin+oy)	муж+нин-ых (muj+nin+ıh)

Bunlardan bazıları şu şekildedir: +ov eki gibi bazı Rus soyadları +(n)In eki ile yapılır: Пушк+ин (Puşkin) Пут+ин (Putin) Rusçada +(n)In eki ile yapılmış çok sayıda topluluk, milliyet isimleri bulunmaktadır:

- ✓ Англичан+ин (İngiliz)
- ✓ Россиян+ин (Rusyalı)
- ✓ Граждан+ин (vatandaş)
- ✓ Крестьян+ин (köylü)

Türkçedeki sert ünsüzler Rusçada глухой (глухой) yumuşak ünsüzler, звонкий (звонкий) şeklinde adlandırılmaktadır.

⁸¹(=ш) Türkçe kaynaklarda bu ses “şç” veya “şş” şeklinde verilmektedir.

⁸²Geçmişte halk dilinde “evli kadın” anlamında kullanılmıştır. Günümüzde “замужняя женщина” tercih edilmektedir.

+(n)In ekinin günümüzde kalıplaştığı yapılar da görülmektedir. Ekin, kullanıldığı bazı sözcükler, tamlananın düşürüldüğü sözcüğün artık tek başına bir kavramı karşıladığı görünümü vermektedir.

- ✓ говяд+ин+а (sığır+ın [eti]) = говяжье мясо (sığır eti)
- ✓ баран+ин+а (koyun+un [eti])
- ✓ свин+ин+а (domuz+un [eti])

2.5.7. Vasıta Durumu (Osm. mef' ulün ma'a; Alm. Kasus Instrumentalis; Fr. cas instrumental; İng. instrumental case; Rus. padej tvoritelnyy)

Doğan Aksan, vasıta durumuna “araçlı durum” adını verir. Vasıta durumu, adın belirttiği nesnenin bir araç olarak kullanıldığını, tümcede anlatılan işin gerçekleşmesinde adın belirttiği nesneden yararlanıldığını gösterir. Türkiye Türkçesinde “ile” ilgeciyle anlatım bulmuştur: bıçakla kesmek, kalemle yazılmış mektup gibi.⁸³

Nadir Engin Uzun, “arabayla” sözcüğünün yazımsal olarak tekçil ama iki ayrı sözcükten oluştuğunu söyler: araba ve ile. “ile” ilgecinin herhangi bir sesbilgisel koşullanma içinde olmadan kaynaşacağı sözcükle birleştiğini belirtir.⁸⁴

araba ile > arabayla tren ile > trenle

2.5.7.1. Vasıta Durum Ekinin İşlevleri

Zeynep Korkmaz, vasıta durum ekinin işlevlerini şöyle belirlemiştir: Fiildeki oluş ve kılışın hangi “vasıtayla” gerçekleştiğini bildirir. Adı fiile “birliktelik, beraberlik” ilişkisiyle bağlar. “Birliktelik” gösteren vasıta durumu ekinin, bu işlevini pekiştirmek üzere kendisinden sonra bir beraber veya birlikte edatı aldığı da görülür. İki çeşit ögeyi birbirine bağlama görevi yüklenir. Ve genellikle “ve” bağlacının yerini tutar; vasıta durumu eki adı fiile veya bir diğer cümle ögesine zaman ve miktar bildirme ilişkisiyle bağlar: geceyle, şafakla, tanla, vaktiyle, zamanla, amaçla, arabayla, sürüyle gibi. Vasıta eki, çeşitli anlam ve işlev nicelikleri taşıyan tarz zarfları oluşturur: genellikle, açıklıkla, tam anlamıyla, dikkatle, dört gözle, hakkıyla, hayretle, hınçla, ihanetle, kolaylıkla, kesinlikle, özenle, özellikle, sevgiyle, sırayla, tatlılıkla, telaşla, zorlukla vb.⁸⁵

- ✓ “Büyük bardakla şerbet içilir.”

⁸³AKSAN (1998: 92-93).

⁸⁴UZUN (2006: 73).

⁸⁵KORKMAZ (2003: 318-324).

- ✓ “Bir yaz günü geçtik Tuna’dan kabilelerle.”
- ✓ “Babasıyla birlikte geldi.”
- ✓ “Havaların soğumasıyla işimiz azaldı.”
- ✓ “Annesiyle dargın gitti.”

2.5.8. Eşitlik Durumu (Osm. müsavat hâli; Alm. Kasus Äquativus; Fr. équatif; İng. equative case; Rus. affiks ravenstva)

Muharrem Ergin, kelime gruplarında ve cümlede fiilin nasıl ve ne şekilde yapıldığını, fiilin oluş veya yapılış tarzını ifade etmek için adın eşitlik durumuna girdiğini belirtir. Ergin, asıl eşitlik eki +CA’dır, der. Eşitlik ekleri gibilik, eşitlik ve benzerlik ifade eder. “İnsanca, iyice, açıkça, güzelce, yüzlerce, binlerce, yanımcı, ardınca, bunca, bence, böylece, akça, yavaşça, kurnazca, tilkice.”

Ergin, +CA ekinin yapım eki olma eğiliminde olduğunu söyler. Türkçede dil isimlerinin, millet isimlerinin +CA yapım ekiyle yapıldığını söyler. “Çamlıca, Kanlıca, karaca, alaca, kokarca” adlarında +CA ekinin yapım eki olarak kalıplaştığını söyler.⁸⁶

2.5.8.1. Eşitlik Durum Ekinin İşlevleri

- ✓ “Konuksever ev sahibim beni iftiharla gezdirdiği evinin odalarında, biraz da kendim **dileğimce** gezineyim.”
- ✓ “**Yavaşça** kapıdan içeri süzüldü.”
- ✓ “**Binlerce** adam sokağa döküldü.”

⁸⁶ERGİN (1992: 239-241).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSÇA DİLBİLGİSİNDE ‘B (İÇİNDE / İÇİNE)’ İLE ‘HA (ÜSTÜNDE / ÜSTÜNE)’ EDATLARININ KULLANIM ALANLARINA GÖRE GRUPLANDIRILMALARI

3.1. ‘B (İÇİNDE / İÇİNE)’ İLE ‘HA (ÜSTÜNDE / ÜSTÜNE)’ EDATLARINA GENEL BAKIŞ

3.1.1. İsmın –de Haline Göre (Предложный падеж) ‘в (içinde)’ ve ‘на (üstünde)’ Edatları

a) В (во) edatı, bir yerin ya da bir şeyin içinde olma durumu için kullanılır.

- ✓ -Где были все? –Все были в классе. (-Herkes neredeydi? –Herkes sınıftaydı.)
- ✓ -Где твои вещи? –Мои вещи в шкафу. (-Eşyaların nerede? –Eşyalarım dolaptadır.)

b) На edatı, bir yerin ya da bir şeyin üstünde olma durumu ve kalıp halinde bazı sözcükler için kullanılır.

- ✓ -Где стоит книга? –Она стоит на полке. (-Kitap nerede duruyor? –O, rafta duruyor.)
- ✓ -На чём они уехали? –Они уехали на машина. (-Onlar ne ile gittiler? -Onlar, araba ile gittiler.)
- ✓ Все были на уроке. (Bütün öğrenciler dersteydiler.)

3.1.2. В (ВО) Edatının Kullanıldığı Durumlar

a) Bir şeyin ya da bir yerin içinde bulunma, sınırlı bir süre kalma anlamını karşılar:

- ✓ Вечером Иван был в театре. (İvan, akşam tiyatroydaydı.)
- ✓ Учебник лежит в столе. (Ders kitabı, masanın çekmecesindedir.)
- ✓ Зимой артист жил в Париже. (Kışın artist, Paris’te yaşıyordu.)
- ✓ Студенты гуляют в саду во время перерыва. (Öğrenciler, teneffüste bahçede geziyorlardı.)
- ✓ Его автомобиль стоит в гараже. (Onun otomobili, garajda duruyor.)

b) Zaman bildirmede kullanılır: ay, yıl ve yüzyıl bildirmede;

- ✓ Мы переехали в Стамбул в июле в 1996-ом году. (когда? в каком месяце? в каком году?) (Biz, 1996 yılında temmuz ayında İstanbul'a taşındık.)
- ✓ Великий полководец Ататюрк жил в 20-ом веке. (когда? в каком веке?) (Büyük başkomutan Atatürk, 20. yüzyılda yaşadı.)

İnsan hayatında belirli bir dönemi belirten kalıplarda kullanılır:

- ✓ в детстве (çocukluk döneminde)
- ✓ в юности (gençlikte)
- ✓ в молодости (gençlikte)
- ✓ в зрелом возрасте (tam olgunluk döneminde)
- ✓ в возрасте (yetişkinlik döneminde)
- ✓ в старости (yaşlılıkta / yaşlılık döneminde)
- ✓ В детстве я любил собирать цветы. (Çocukluğumda çiçek toplamayı severdim.)
- ✓ В молодости он жил Сибири. (Gençliğinde Sibirya'da yaşadı.)

c) Zaman olarak bir eylemin başlangıcını, ortası ve sonunu bildirmede kullanılan sözcüklerle:

- ✓ начало - в начале (başlangıcında)
- ✓ середина – в середине (ortasında)
- ✓ конец – в конце (sonunda)
- ✓ В начале прогулки всё было готово. (Gezinin başlangıcında her şey hazırды.)
- ✓ Они улетели отсюда в середине месяца. (Onlar ayın ortasında buradan ayrıldılar.)
- ✓ В конце урока все правила были поняты. (Dersin sonunda bütün kurallar anlaşılmıştı.)

d) Tahmini olarak belirlenmiş saat cinsinden zamanı bildirmede kullanılır. Saat sözcüğü sıra sayılarının çekimli şekli ile kullanılır:

- ✓ во втором часу (saat bir ile iki arasında)
- ✓ в пятом часу (saat dört ile beş arasında)
- ✓ в десятом часу (saat dokuz ile on arasında)
- ✓ Самолёт улетел в десятом часу. (Uçak, dokuz ile on arasında kalktı.)
- ✓ Она была готова в седьмом часу. (O, saat altı ile yedi arasında hazırды.)

e) Bir insanın içinde bulunduğu durumu ifade eden sözcüklerle kullanılır:

- ✓ в горе (acı içinde, kederli)
- ✓ в тоске (hüzün, can sıkıntısı içinde)
- ✓ в волнении (heyecan içinde)
- ✓ в восторге (coşku, memnuniyet içinde)
- ✓ в печали (üzüntü içinde)

- ✓ в гневе (kızgınlık içinde)
- ✓ -Как спортсмен ходил по залу? –Спортсмен в волнении ходил по залу. (-Sporcu salonda nasıl geziniyordu? –Sporcu, heyecan içinde salonda geziniyordu.)

f) Birisinin giymiş olduğu kıyafetini bildiren sözcüklerle kullanılır:

- ✓ Её сестра была в новой рубашке. (в чём?) (Onun kız kardeşi, yeni bir gömlek giymişti.)
- ✓ Она пришла на вечер в дорогом костюме. (О, geceye üzerinde pahalı bir elbiseyle geldi.)

g. Bazı fiil ve yine çoğunluğu bu fiillerden türemiş isimler ile **в** edatı kullanılır.

- ✓ нуждаться в помощи (yardıma ihtiyacı olmak)
- ✓ нужда в помощи (bir yardım ihtiyacı)
- ✓ упражняться в произношении (fonetik çalışması yapmak)
- ✓ упражнения в произношении (fonetik alıştırması yapma)
- ✓ помогать (несов.) кому-нибудь в работе (birine işte yardım etmek)
- ✓ помочь (сов.) кому-нибудь в работе (birine işte yardım etmek)
- ✓ помощь в работе (birinin işine yardım etmek)
- ✓ сомневаться (несов.) в правильности (doğruluğundan şüphe etmek)
- ✓ сомнение в правильности (doğruluğundan şüphe)
- ✓ отказывать (несов.) кому-нибудь в помощи (yardım etmeyi reddetmek)
- ✓ отказать (сов.) кому-нибудь в помощи (yardım etmeyi reddetmek)
- ✓ уверять / уверить кого-нибудь в необходимости (birisinin gerekliliğinden emin olmak)
- ✓ убежать / убедить в необходимости (bir şeyin gerekliliğinde ikna etmek)
- ✓ убеждение в необходимости (bir şeyin gerekliliğinde ikna olma)
- ✓ обманываться / обмануться в человеке (birisi hakkında yanılmak)
- ✓ обманываться / обмануться в надежде (ümitleri hakkında yanılmak)
- ✓ одержать победу в борьбе (savaşı / mücadeleyi kazanmak)
- ✓ одержать победу в соревновании (yarışmayı kazanmak)
- ✓ отдавать / отдать (себе) отчёт в своих поступках (ne yaptığını bilmek)
- ✓ отдавать / отдать (себе) отчёт в своих словах (ne dediğini bilmek)
- ✓ отчитываться / отчитаться в работе (iş hakkında hesap vermek)
- ✓ отчитываться / отчитаться в расходах (harcamalar hakkında hesap vermek)
- ✓ отчёт в расходах (harcamalar hakkında hesap)
- ✓ признаваться / признаться в любви (aşkını ilan etmek)
- ✓ признаваться / признаться в своих ошибках (hatalarını kabul etmek)
- ✓ сознаваться / сознаться в своей вине (suçunu itiraf etmek)

- ✓ разочаровываться / разочароваться в друге (arkadaş hakkında hayal kırıklığına uğramak)
- ✓ разочаровываться / разочароваться в жизни (hayatı hakkında hayal kırıklığına uğramak)
- ✓ разочарования в работе (iş hakkında hayal kırıklığı)
- ✓ соревноваться в игре (oyun yapmak / yarışmak)
- ✓ соревноваться в работе (işte rekabet etmek)
- ✓ соревнование в баскетболе (basketbol yarışı)
- ✓ упрекать / упрекнуть в безответственности (sorumluluğunu yüzüne vurmak)
- ✓ упрёк в халатности (dikkatsizliğini yüzüne vurma)
- ✓ участвовать в выборах (seçimlere katılmak)
- ✓ участвовать в игре (oyuna katılmak)
- ✓ участие в голосовании (oy verme)
- ✓ Аугиса уверять / уверить fiilinden türeyen уверенный (emin) / уверен (emindir)
- ✓ Все уверены в победе. (Herkes zaferden emindir.)
- ✓ Ахмет – уверенный в себе человек. (Ahmet, kendisinden emin bir insandır.)

3.1.3. На Edatinin Kullanıldığı Yerler

a) Bir yerde, bir mekânda ya da ortamda bulunma ifade ederken *зде?* –*nerede?* sorusuna cevap teşkil eden sözcükle kullanılır:

- ✓ -Где находится новый отель? (Yeni otelnerede bulunmaktadır.)
- ✓ -Новый отель находится на берегу моря. (Yeni otel deniz kenarında bulunmaktadır.)

b) Herhangi bir “kara, deniz ve hava aracı ile gitmek” anlamını bildirirken araç isminin önünde на edatı kullanılır:

- ✓ на автобусе (otobüs ile)
- ✓ на поезде (tren ile)
- ✓ на трамвае (tramvay ile)
- ✓ на пароходе (gemi ile)
- ✓ на велосипеде (bisiklet ile)
- ✓ на самолёте (uçak ile)
- ✓ на лошади (at ile / at sırtında)

*Bu kalıplar ile periyodik bir gitmek ya da gelmek fiili olarak ездить fiilinin türevleri, belirli bir yön ve söylenilen zamanda gerçekleşen bir gitmek ya da gelmek eylemi olarak da ехать fiilinin türevleri kullanılır:

- ✓ На чём вы едете в Карс? (Kars'a ne ile gidiyorsunuz?)
- ✓ Я еду в Карс на автобусе. (Ben, Kars' otobüs ile gidiyorum.)
- ✓ Я иногда летаю в Карс на самолёте. (Ben, bazen Kars'a uçakla gidiyorum.)
- ✓ Я не могу ехать в Карс на велосипеде. (Ben, Kars'a bisikletle gidemem.)

c) Bazı zaman birimlerinin bildirmede на edatı ile zaman sözcükleri kullanılır.

- ✓ на неделе (haftada)
- ✓ на рассвете (şafak vaktinde)
- ✓ на закате (güneş batışında)
- ✓ На прошлой неделе у нас был экзамен. (Geçen hafta sınavımız vardı.)
- ✓ Туристы пошли в Непрут на рассвете. (Turistler, sabah erkenden Nemrut'a gittiler.)
- ✓ Они вернулись в отель на закате. (Onlar, gün batımıyla otele döndüler.)

d) Aşağıdaki filler ile oluşturulan kalıplarda на edatı kullanılır.

- ✓ говорить / сказать на русском языке (Rusça konuşmak –fiile yönelik)
- ✓ писать / написать на турецком языке (Türkçe yazmak)
- ✓ играть / поиграть на скрипке (keman / violin çalmak)
- ✓ играть / поиграть на рояле (kuşruklu piyano çalmak)
- ✓ играть / поиграть на пианино (piyano çalmak)
- ✓ играть / поиграть на баглама (bağlama çalmak)
- ✓ играть / поиграть на гитаре (gitar çalmak)
- ✓ настаивать / настоять на решении (kararında ısrar etmek)
- ✓ настаивать / настоять на вызде (ayrılma konusunda ısrar etmek)
- ✓ основываться / основаться на данных (verilere dayanmak)
- ✓ жениться / пожениться на ком-нибудь (erkeğin bir kadınla evlenmesi)

*Kadının bir erkekle evlenmesinde arklı kalıp kullanılmaktadır.

- ✓ выходить / выйти замуж за кого-нибудь (bir kadının erkekle evlenmesi)
- ✓ В зале известный артист играл на пианино. (Salonda ünlü sanatçı piyano çalıyordu.)

d) В ve на edatları bazı durumlarda aynı anlamda yer ve yön bildirirler.⁸⁷

⁸⁷ Bknz:47

3.2. ‘B’ VE ‘HA’ EDATLARININ KULLANILIMLARI

* B edatı ve benzer şekilde на, за ve под edatları куда? (nereye?) sorusuna cevapta ismin –i halinde kullanılırlar:

a) B (во) edatı, bir şeyin ya da bir mekânın ‘içine’ doğru bir hareket bildirir.

- ✓ -Куда вы едете? –Я еду в город? (-Nereye gidiyorsunuz? –Ben şehre gidiyorum.)
- ✓ Он часто ходит в парк. (O, sıkça parka gidiyorum.)
- ✓ Учитель всегда ходит в библиотеку. (Öğretmen, her zaman kütüphaneye gidiyor.)
- ✓ Врач сейчас едет в больницу. (Doktor, şimdi hastaneye gidiyor.)
- ✓ Студенты идут в кино. (Öğrenciler, sinemaya gidiyorlar.)

b) Ha edatı, bir şeyin ya da bir yerin ‘üstüne’ doğru bir hareket bildirir.

- ✓ -Куда дети бегут? –Они бегут на пристань.
(-Çocuklar nereye koşuyorlar?-Onlar, iskeleyle koşuyorlar.)
- ✓ Люди идут на станицю. (İnsanlar, istasyona gidiyorlar.)
- ✓ Ученики бежали на урок. (Öğrenciler, derse koşuyorlar.)
- ✓ Мы должны были идти на семинар. (Biz, seminere gitmek zorundaydık.)
- ✓ Наши соседи едут на юг. (Komşularımız, güneye gidiyorlar.)

3.3. B (BO) EDATININ KULLANIMI

1. Bu edat, hem ismin –de halinde hem de ismin –i halinde kullanılmaktadır. Bir şeyin ya da bir yerin ‘içine’ doğru yönelme durumunda, куда? (nereye?) sorusuna cevap olarak ismin –i hali ile kullanılır.

- ✓ Ученики вошли в класс. (Öğrenciler, sınıfa girdiler.)
- ✓ Завтра я пойду в школу. (Yarın okula gideceğim.)
- ✓ В кого ты влюблён (Kime âşıksınız?) Я влюблён в него. (Ona âşık oldum.)

2. Bir hareketin, eylemin gerçekleştiği gün ve zaman gösteren sözcüğün önünde ‘в’ edatı kullanılır. Bu durumda, когда? (ne zaman) в какой день? (hangi gün) в котором часу? (hangi saatte?) sorularına cevap vermektedir.

- ✓ -В какой день (когда) будет собрание? -Собрание будет в среду. (Hangi gün toplantı olacak? –Toplantı, Çarşamba günü olacak.)
- ✓ В котором часу? В три часа. (Hangi saatte? Saat 3’te.)
- ✓ Каждый день урок начинается в девять часов. (Her gün ders saat 9’da başlıyor.)

- ✓ Конференция будет во вторник. (Konferans salı günü olacak.)

*Ancak yıl veya ay bildirirken ismin -de hali kullanılır.

- ✓ Я родилась в тысяча девятсот восемь седьмом году. (Ben, 1987'de doğdum.)
- ✓ Снег выпал в январе. (Kar, ocak ayında yağdı.)

3. Belirli bir dönem ya da olayı vurgularken в edatı kullanılır.

- ✓ Во время аварии все ему помогли. (Kaza sırasında herkes ona yardım etti.)
- ✓ В последний день собрания все участники были довольны. (Toplantının son günü bütün katılanlar memnundu.)
- ✓ В первый день отпуска я посетил отца. (İznin ilk günü babamı ziyaret ettim.)
- ✓ В годы обучения он занимался спортом. (Öğrenim yıllarında sporla uğraşıyordu.)

4. Bir işin belli bir zaman diliminde tamamlandığı vurgulanırken в edatı kullanılır. Bu durumda aynı anlamda в edatı yerine за edatı da kullanılabilir.

- ✓ - В (за) который срок ты написал письмо? (Mektubu ne kadar zamanda yazdın?)
-Я написал письмо в один час (за один час). (Ben, mektubu bir saatte yazdım.)
- ✓ Моя сестра прочитала книгу в один день (за один день). (Kız kardeşim, kitabı bir günde okudu.)
- ✓ Студент приготовил задание в неделю (за неделю). (Öğrenci, ödevi bir haftada hazırladı.)
- ✓ Я написал доклад в месяц (за месяц). (Raporu yazmam bir ayımı aldı.)

5. Aşağıdaki sözcük terkipleriyle в edatı kullanılır.

- ✓ раз в день(günde bir kez)
- ✓ раз в неделю(haftada bir kez) – Раз в неделю я слушаю русскую музыку. (Ben, haftada bir kez Rus müziği dinliyorum.)
- ✓ раз в месяц (ayda bir kez)
- ✓ раз в год (yılda bir kez) – Раз в год мы посещаем родной город. (Biz, yılda bir kez memleketimizi ziyaret ediyoruz.)
- ✓ большое в два раза (iki kat fazla) – У брата в два раза больше книг, чем у сестры. (Kız kardeşime göre erkek kardeşimin iki kat fazla kitabı var.)
- ✓ большое в три раза (üç kat fazla)
- ✓ меньше в два раза (iki kat az)

*Aşağıdaki fiiller ve bunlardan türemiş isimlerden sonra в edatı ismin –i hali ile kullanılır.

- ✓ играть / поиграть (oynamak)
- ✓ играть в волейбол / в шахматы / в теннис (voleybol oynamak / satranç oynamak / tenis oynamak)
- ✓ игра в волейбол (voleybol oyunu)
- ✓ верить / поверить (inanmak)
- ✓ верить / поверить в победу / в свои силы (zafere inanmak / kendi gücüne inanmak)
- ✓ вера в победу (zafere inanma)
- ✓ поворачиваться / превратиться (dönüşmek / haline gelmek)
- ✓ поворачиваться / превратиться в красивую девушку (güzel bir kız olmak)
- ✓ поворачивание в большой город. (büyük bir şehir haline gelme)
- ✓ Ататюрк крепко верил в победу своей нации. (Atatürk, milletin zaferine kesinkes inanıyordu.)

3.4. НА EDATININ KULLANIMI

1. Bir şeyin üstüne yönelik bir hareket söz konusu olduğunda на edatı ile ismin –i hali kullanılır. Bu anlamda куда? (nereye?) sorusuna cevap verilir.

- ✓ -Куда вы спешите?
- Мы спешим на станицю.
- ✓ Я положил словарь на стол.

2. Bir kısım zaman bildiren sözcük terkiplerinde на edatı kullanılır.

- ✓ на второй день (ikinci günde)
- ✓ на следующий день (sonraki gün)
- ✓ на последний день (son gün)
- ✓ на другой день (sonraki gün)
- ✓ На третий день после экзамена он пришёл сюда. (Sınavdan sonraki üçüncü günde o, buraya geldi.)

3. Söylendiği günden itibaren başlayıp devam edecek bir zaman periyodu belirtirken на edatı kullanılır. Bu kullanım şekli на какое время? (ne kadar süre için) sorusuna cevap verilir.

- ✓ на день (bir gün için)
- ✓ на час (bir saat için)
- ✓ на год (bir yıl için)
- ✓ на неделю (bir hafta için)
- ✓ на месяц (bir ay için)

- ✓ на лето (yaz için)
- ✓ на зиму (kış için)
- ✓ Он улетел в Америку на лето. (O, yazı geçirmek için Amerika'ya gitti.)

4. Bir iş için neden göstermede на edatı kullanılır.

- ✓ Мальчик взял деньги у отца на морожение. (Çocuk, dondurma için babasından para aldı.)
- ✓ Они закрыли ресторан на ремонт. (Tadilat için restoranı kapattılar.)

5. Bazı fiiller на edatı ile kullanılır.

- ✓ влиять / повлиять (etkilemek)
- ✓ оказывать влияние (etki altında bırakmak)
- ✓ влиять / повлиять на товарища (arkadaşını etkilemek)
- ✓ влиять / повлиять на здоровье (sağlığını etkilemek)
- ✓ возлагать / возложить ответственность на друга (arkadaşını sorumlu tutmak)
- ✓ возлагать / возложить ответственность на учителя (öğretmeni sorumlu tutmak)
- ✓ возлагать / возложить надежды (ümit etmek)
- ✓ возлагать / возложить надежды на сына (oğluna ümit bağlamak)
- ✓ возлагать / возложить надежды на молодёжь (gençliğe ümit bağlamak)
- ✓ смотреть / посмотреть (bakmak)
- ✓ смотреть / посмотреть на человека (adama bakmak)
- ✓ смотреть / посмотреть на картину (resme bakmak)
- ✓ жаловаться / пожаловаться (şikâyet etmek)
- ✓ жаловаться / пожаловаться на сестру (kız kardeşini şikâyet etmek)
- ✓ жаловаться / пожаловаться на боль (ağrıdan şikâyetçi olmak)
- ✓ клеветать / наклеветать (iftira atmak)
- ✓ клеветать / наклеветать на друга (arkadaşına iftira atmak)
- ✓ кричать / накричать (bağırarak)
- ✓ кричать / накричать на детей (çocuklara bağırarak)
- ✓ кричать / накричать на студентов (öğrencilere bağırarak)
- ✓ надеяться / понадеяться (ümit etmek güvenmek)
- ✓ надеяться / понадеяться на помощь (yardıma güvenmek)
- ✓ надеяться / понадеяться на улучшение (iyileşmeyi ümit etmek)
- ✓ обращать / обратить внимание (dikkat etmek, önem vermek)
- ✓ обращать / обратить внимание на девушку (bir kıza önem vermek)
- ✓ обращать / обратить внимание на картину (resme ilgi göstermek)

- ✓ опираться / опереться (dayanmak)
- ✓ опираться / опереться на факты (bilgiye dayanmak)
- ✓ покушаться (teşebbüs etmek)
- ✓ совершить покушение (teşebbüs etmek, suikast yapmak)
- ✓ покушаться на жизнь (hayata kastetmek)
- ✓ полагаться / положиться (güvenmek)
- ✓ полагаться / положиться на друга (arkadaşa güvenmek)
- ✓ полагаться / положиться на погоду (hava durumuna güvenmek)
- ✓ посягать / посягнуть (tecavüz etmek, el uzatmak)
- ✓ посягать / посягнуть на права (haklara tecavüz etmek)
- ✓ походить (benzemek)
- ✓ быть походит (benzemek)
- ✓ походить на отца (babaya benzemek)
- ✓ производить / произвести впечатление (etki altında bırakmak)
- ✓ производить / произвести впечатление на слушателей (dinleyicileri etki altında bırakmak)
- ✓ производить / произвести впечатление на зрителей (seyircileri etki altında bırakmak)
- ✓ решаться / решиться (cesaret etmek)
- ✓ решаться / решиться на разговор (konuşmaya cesaret etmek)
- ✓ рассчитывать на поддержку (desteğe güvenmek, desteği beklemek)
- ✓ соглашаться / согласиться (kabul etmek)
- ✓ соглашаться / согласиться на работу (iş kabul etmek)
- ✓ сердиться (kızmak)
- ✓ сердиться на сына (oğluna kızmak)
- ✓ делить / поделить (bölmek)
- ✓ делить / поделить на части (parçalara bölmek)

6. Bazı haber durumlarında edatı ile в edatını aynı cümlede görebiliriz.

- ✓ На предприятиях и в учреждении идет предвыборная кампания. (Fabrika ve bürolarda seçim kampanyaları sürüyor.)

7. Belirsiz bir süre ifade ettiğimizde ve aynı zamanda o süre içerisinde her hangi bir şeyin yapıldığını bildirirken на edatı kullanılır.

- ✓ на этих днях (bugünlerde)
- ✓ на моей памяти (hatırladığım kadarıyla / hatırladığım içinde)
- ✓ на будущей неделе (gelecek haftada)

- ✓ на приеме у врача (doktorun yanındaki resepsiyonda / doktorda)
- ✓ на работе (işte)

8. Eylem ya da koşullar anlık meydana geliyorsa на edatı bir kalıp olarak kullanılır.

- ✓ на лету (anında)
- ✓ на бегу (kaçak)
- ✓ на всем скаку (dörtmala)

9. Bir nesnenin her hangi bir destek ile durabildiğini ifade ederken на edatı kullanılır.

- ✓ коляска на рессорах (yaylardaki araba / yaylı taşıyıcı)
- ✓ матрац на пружинах (yay üzerindeki yatak)
- ✓ на шарнирах (menteşelerde/ menteşeli)
- ✓ человек на костылях (koltuk değnekli adam)

10. Bir nesnenin alt kısmındaki dâhili bir nesneyi belirtirken на edatı kullanılır.

- ✓ пальто на вате (yastıklı ceket)
- ✓ обувь на двойной подошве (çift tabanlı ayakkabı)
- ✓ шуба на беличьем меху (kürk kaplı sincap)

11. Bir maddenin yapısını değiştirmek ya da onu şekillendirmeyi ifade etmek için на edatı kullanılır.

- ✓ Изъясняться на французском языке (Fransızca konuşan)
- ✓ Рукопись на немецком языке (Almanca el yazısı)
- ✓ Готовить / жарить на масле /на сале/на маргарине (yağ / sıvı yağ / margarini kızartmak/hazırlamak)
- ✓ Завод работает на отходах нефти (fabrika, bitki atık yağları üzerine çalışıyor.)

12. Bir eylemin biri tarafından üstlenildiği durumları ifade ederken на edatı kullanılır.

- ✓ стоять на часах / на страже (nöbet tutmak / bekçiliğini yapmak)
- ✓ состоять на иждивении (geçimi biri tarafından sağlamak)
- ✓ это моей ответственности (Bu, benim sorumluluğumda)

13. Birinin ya da bir şeyin bir madde ile doğrudan yakınlı на edatı ile ifade edilir.

- ✓ двое на веслах (ikili kürek)
- ✓ один на руле (direksiyondaki biri)

15. Konuşma dilinde kullanılan deyimleri ifade ederken на edatı kullanılır.

- ✓ дурак на дураке (aptal aptal)

- ✓ ухаб на ухабе (yumru yumru)
- ✓ дыра на дыре (delik deşik)

3.5. RUSÇA VE TÜRKÇE DİL BİLGİLERİNDE İSMİN –DE HALİ’NİN BENZERLİK VE FARKLILIKLARININ KISACA ANLATIMI

Türk dilinde kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendi içinde meydana geldiğini ifade etmek için isim lokatif halde bulunur. ,Fiilin gerçekleştiği yeri bildiren, böylece bir bulunma, var olma ifade eden lokatif hale girmek için de isimler daima ek alırlar. Bu hal fiilin zamanını da bildirir. Bu nedenle bazı Türkologlar bu hali yer – zaman hali olarak da nitelendirmektedirler (Zeynalov 1993: 93). Ferhat Zeynalov, ,Bulunma halinin en genel ve temel manası şahsın, eşyanın, hareketin yerini bildirmesi durumudur‘ (1993: 93). Buraya kadar bahsi geçen hususlarda Rusça ve Türkçe dilbilgisinde görev ayrımı bulunmamaktadır. Ancak Rusça dilbilgisinde bulunma halinin temel konusu birisi ve bir şey hakkında bilgi vermektir. Bulunma halinin alt başlıklarından olan yer hali (местный падеж) mekân bildirir. Fakat Rusça dilbilgisinde ayrım yapılmayıp iki konu ‘bulunma hali’ başlığı altında birleştirilmiştir. Asıl fark ise Rus dilinde bu hal her zaman bir edatla birlikte kullanılır ve kullanılmakta olan edatlardan yalnızca beş tanesi ismin bu halinde görevlendirilebilmektedir. Diğer hallerde olduğu gibi bu halde de kelimeler cins, sayı ve miktarlarına göre değişime uğramaktadır. Rusça dilbilgisinde lokatif halde ismin sonuna -e, Türkçe dilbilgisinde ise -de -da eki getirilmektedir. В школе ...okulda; на столе... masada örnekleriyle bu durum açıkça gösterilmektedir. Bu halin soruları nerede? (где?), ne hakkında? (о чём?), kim hakkında? (о ком?) dır. Nerede? sorusu Türkçede de aynı ismin halinde kullanılmaktadır. Rus gramer yapısında lokatifin çoğul halinde isme -ax (-ях) ekleri getirilir. (в городах, о ключах). Çoğul yaparken kelimeler arasında cins ayrımı kalkmaktadır. Bu şekilde yapılan çoğul lokatiflere düzenli lokatif adı verilirken bir de bunların düzensizleri bulunmaktadır. Onlarda genellikle ismin sonuna -х,-ях (людях) takıları almaktadırlar. Tekil lokatif için kullanılan çekim özellikleri çoğul lokatif içinde geçerlidir. Tekil çekim durumu ile kullanılan edatlar çoğul lokatif içinde aynı şekilde kullanılabilir. Türkçe dilbilgisinde ise çoğul eki бү- tün ismin halleri için aynı olup değişkenlik göstermediğinden Türk dilinde de Rus dilindeki gibi sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Türk dilinde ismin bütün halleri -ler, -lar ekiyle çoğul yapılırken Türk dilinde kelimeler arasında cins ayrımı bulunmadığını daha önce belirtmiştik. Rusça dil bilgisinde isim lokatif halde iken şu edatlarla birlikte kullanılmaktadır: на (üstünde), в\во (içinde), о\об\обо (hakkında), при (yanında, zamanında), по (sonra-, den sonra). Türkçede edatlar ismin hallerine göre sınıflandırılmazlar. Радио (радио), palto (пальто) gibi bazı yabancı

kökenli kelimeler Rusça gramerde ismin lokatif haline göre değişmezler. Bunların sayıları sınırlıdır.

Lokatif hale göre sıfat ve zamir çekimleri Rusça gramer yapısına göre lokatif halde sıfat çekimlerinde sıfatın sonuna kelimenin cinsine ve miktarına (tekil ve çoğul) göre ekler getirilmektedir. Tekil halde erkek ve nötr cinslerde -ом/-ем (в новом городе, в синем доме) dişi cinslerde ise -ой/-ей (о новой подруге, в синей комнате) ekleri getirilir. Fakat çoğullarda tüm cinsleri niteleyen sıfatların sonuna genellikle -их/-ых (в новых городах, о синих платьях) ekleri getirilmektedir. Rusçada ve Türkçede, lokatif halde isimler sayılara, kişilere (ve Rusçada cinslere) göre farklı olarak çekimlenmektedir (Сende, kendimizde) (о том, в вашем офисе). Rusçada ismin bulunma halinde fiiller daima edat ile kullanılmaktadır (гулять в..., играть на...).

SONUÇ

Bu çalışmada Rusça dilbilgisinde ismin bulunma ve belirtme halleri doğrultusunda ‘в’ ve ‘на’ edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırılmaları üzerinde durulmuştur. ‘Giriş’ bölümünden sonra Rusça dilbilgisinde edatlar ve Rusçada edatların leksik anlamları (предлоги в русском языке и лексическое значение предлога в русском языке) başlığı altında dilbilgisi kitaplarından, terim sözlüklerinden ve ilgili makalelerden tespit edilen edat kavramı tanımları verilmiştir. Edatların tanımları kaynaklardan tespit edilmiş ve açıklayıcı örnekler verilmiştir. Ayrıca asıl konu dışında Rusça ve Türkçedeki edatlar üzerinde genel olarak durulmuş, iki dil arasında edatlar karşılaştırılmalı olarak örnekler aracılığıyla anlatılmıştır.

İkinci bölümümüzde yer alan ‘Rusça ve Türkçe dilbilgisinde ismin halleri (падежи в русском языке и падежи имён в турецком языке)’ başlığı altında dilbilgisi kitaplarından, terim sözlüklerinden ve ilgili makalelerden tespit edilen durum kavramı tanımları verilmiştir. Ad durumlarının tanımları kaynaklardan tespit edilerek örneklerle açıklanmışlardır.

Üçüncü bölümümüzde ise asıl konumuz olan Rusça dilbilgisinde ismin bulunma ve belirtme halleri doğrultusunda ‘в’ ve ‘на’ edatlarının kullanım alanlarına göre gruplandırılmaları üzerinde, geniş ölçüde tanımlar ve örneklendirmeler ile durulmuştur.

Türkiye Türkçesinde edatlar ile ilgili tespit ettiğimiz sonuca kısaca bakarsak; edatlar tek başlarına anlamları olmayan, cümle içerisinde veya sözcük öbeğiyle beraber kullanılarak anlam kazanan cümlenin önemli öğelerinden birisidir. Rusça ve Türkçe dil bilgisi açısından edatın tanımı hemen hemen aynı biçimde yapılmakta olup, cümlenin yardımcı ögesi olarak içermiş olduğu anlam her iki dilde de aynı özellikler taşımaktadır.

Cümleye kattığı anlam ve dil bilgisel nitelik açısından bakıldığında ise, Rusça ve Türkçede edat kavramının birtakım farklılıklar içerdiğini görmekteyiz. Rusça dil bilgisinde daha kapsamlı olarak kullanılan edat kavramı Türkçe kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre biraz daha az kullanım şekline sahiptir. Rusça dil bilgisinin en temel konularından birisi olan ismin hal ekleri ile edatların kullanım şeklini incelediğimizde ise Türkçe ve Rusça dil bilgisi arasındaki farklılıkları daha kapsamlı olarak görebilmekteyiz.

Rusçada edatların çok anlamlılığı ve biçimbirimsel yapıları onların kullanıldığı ad durumları, diğer bir deyişle edatlar, cümlenin yönetimini ele alan bir unsurdur.

Çalışmada Rusça öğrenen Türklerin Rusça sözdizimi dizgesinin belli başlı parçalarından olan edatlar konusunda dilbilgisel becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır.

Sonuç olarak çalışmamızda Rusçada ‘в (içinde)’ ve ‘на (üstünde)’ edatlarının ismin bulunma ve belirtme hallerine göre anlatılmış olup, ikinci bir dil olarak Rusça öğrenen herkes için önemli bir kaynak teşkil edecektir.

KAYNAKÇA

- Demir, B., Aiupova, S., *Çağdaş Rus Dili- Morfoloji I. Bölüm*, (1.Baskı), Fenomen Yayınları, Erzurum 2015, 38-72
- Demiriz, Elena, Napolnova, *Konulara Göre Rusça KPDS Hazırlık Soruları, Fiiller*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2004, 28-50
- Demiriz, E., N., *Konulara Göre Rusça KPDS Hazırlık Soruları, Hareket Fiilleri*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2004, 35
- Demiriz, E., N., *Konulara Göre Rusça KPDS Hazırlık Soruları, Önekli Fiiller*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2004, 9-38
- Demiriz, E., N., *Konulara Göre Rusça KPDS Hazırlık Soruları, Edatlar ve İsim Halleri*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2004, 23
- Ergin, Muharrem, *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, Bayrak, İstanbul 2013,129
- Günay V. D., *Sözcük Bilimine Giriş*, Multilingual, İstanbul 2007,432
- Karaağaç, G., *Türkçenin Dil Bilgisi*, (2.Baskı), Akçağ, Ankara 2013,348
- Kirillova, T., Özer, Zeynep, Bağlan, *Slovar Znakomih Slov i Vrazheniy*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2005,11
- Ojegov, S. İ., Shevedova, N.Yu., *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka*, (4.Baskı), RAEN, Moskova 2008,156-302
- Ojegov, S.İ., *Slovar Russkogo Yazıka*, Russkiy yazık, Moskova 1985, 671
- Ramazanova S., Yelena Çialaşvili- Gordeyeva, *Rus Dili Morfoloji*, Erzurum 2015,33
- Vinogradov, V.V., *Russkiy Yazık- Grammaticheskoe Uchenie o Slove*, Gosudarstvennoe Uchebnoe pedagogicheskoe izdatelstva prosvesheniya RSFSR, Moskova 1947,702-764
- EK KAYNAKÇA:**
- Ahmanova, O.C., *Slovar Lingvisticheskikh Terminov*, URSS, Moskova 2007,11
- Asma, B., *Rusça Alıştırıcılar*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2005,45
- Budaj, V.G., *Russkiy s alfavita, Praktichrskiy Kurs Russkogo Yazıka*, Erciyes Üniversitesi- Edebiyat Fakültesi Yayınları- 2, Kayseri 2011,27-73
- Dal, V., *Talkoviy Slovar Zhivava Velikarusskava Yazıka*, T. IV, Moskova 1994, 456-501

- Davidov, S. İ., Klükanova, N. D. K., Severinenko, Yu. D. S., *Russkiy Yazık*, İzdatelstva Vısshaya Shkola, Moskova 1971,175
- Gamidov, İ.G., Alyöshkina, O., Suleymanova, F. S., Musayeva, E. L., *Russkiy Yazık*, İzdatelstva Abiturent, Bakü 2015, 72
- Gerasimova, N. G., Kabrin, A. G., Polenova, T. P., Polyakova, T.B., Kirillova, L. İ., *Russkaya Grammatika Tom –I*, İzdatelstva Nauk 121099, Moskova 1980, 22
- Gültek, V., *Rusça- Türkçe Sözlük*, Bilim ve Sanat, Ankara 2004,72
- J. C. Levine, *Russian Grammar*, McGraw – Hill Companies, U.S.A.,1999, 8
- Krasnıh, V. İ., *Slovar Sochetayemosti*, İzdatelstva Astrel, Moskova 2005,162
- Kalyuta, A., Demirel, M., *Rusça Sesteş Kelimeler Sözlüğü*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul 2005,44
- Lekanta, P.A., *Sbornik Uprazhneniy Po Savramennomu*, Russkomy Yazıku, İzdatelstva Drofd, Moskova 2001, 56
- Matuseviç, M. İ., *Savremenniy Russkiy Yazık*, İzdatelstva Prosvesheniye M-34, Moskova 1976,106
- Mitrafanova, O. D., Arhangelskaya, Yu. V., *Grammatika Russkaya Yazıka*, Tulu 2007,45
- Mustafayev, E.M., Shcherbinin V. G., *Russko – Turetskiy Slovar*, Russkiy Yazık, Moskova 1996,33
- Pamir Dietrich A., *Rusça Dilbilgisi (Sesbilgisi – Biçimbilgisi – Söz dizimi)*, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2004,62
- Pushkina, A. S., *Abyasnitelny Slovar Russkaya Yazıka*, Astrel, Moskova 2003,75
- Shvedova, N. Yu., Arutünova, N. D., Bandarko, A. V., İvanov, Val. Vas., Lapatin, V. V., Yluhanov, İ. S., Filin, F. P., *Russkaya Grammatika Tom – II*, İzdatelstva Nauk 121099, Moskova 1980,83
- Yetimakman, İ, Galina, S., *Uygulamalı Rusça Dilbilgisi*, Fono Yayınları -8, İstanbul 2013,57
- Zatova, S. V., *Russkaya Rech 5*, Moskova 2008,61

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Emine SAĞLAM
Doğum Yeri ve Tarihi	ÖZALP/VAN 13.01.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Erciyes Üniversitesi/Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Rusça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	emine-saqlam@hotmail.com
Tarih	10.07.2017